

Karinczy Ferenc
Bácsmegyeinek
öszve-szedett levelei

Mercator
Stúdió

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője
Műszaki szerkesztés, tipográfia: dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 455 5

Mercator Stúdió, 2006

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: info@akonyv.hu

KAZINCZY FERENC
BÁCSMEGYEYNEK ÖSZVE-
SZEDETT LEVELEI

Költött történet

(1789)

Tartalom

A BÁRÓTY TISZTELŐINEK	7
JELENTÉS	8
BÁCSMEGYEY SURÁNYI MANCIHOZ	11
BÁCSMEGYEY MANCIHOZ	12
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	12
BÁCSMEGYEY MANCIHOZ	13
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	14
BÁCSMEGYEY MANCIHOZ	16
BÁCSMEGYEY MANCIHOZ	17
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	19
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	19
ENDRÉDY BÁCSMEGYEYHEZ	19
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	20
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	21
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	22
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	23
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	24
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	24
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	25
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	26
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	27
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	31
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	32
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	34
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	36
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	36
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	36
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	37
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	38
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	38
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	39
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	39
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	41
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	42
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	42
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	43
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	43

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	44
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	45
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	46
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	48
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	49
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	50
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	52
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	53
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	53
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	54
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	56
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	63
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	64
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	64
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	65
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	65
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	66
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	67
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	67
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	68
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	69
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	69
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	70
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	70
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	71
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	71
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	72
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	72
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	73
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	73
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	74
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	76
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	77
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	78
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	78
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	79
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	79
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	80
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	83
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	83
BÁCSMEGYEY GRÓF K... THERÉZHEZ	83
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	85
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	86
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	86

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	87
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	87
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	88
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	89
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	89
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	90
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	91
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	91
ERZSUS JÁSZAIHOZ	91
BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ	92
ENDRÉDY MAROSYHOZ	94
ENDRÉDY MAROSYHOZ	96

A BÁRÓTYZ TISZTELŐINEK

Bóldog gyönyörködéssel írom e soraimat; mert azt hirdetik, hogy engem Bárótyz esmért; – szeretetére méltóztatott; – Barátom vót!

Akik Bárótyzt úgy tisztelik mint én tisztelem, érzeni fogják mértékét gyönyörködésemnek; – érzeni fogják mint kevélykedem!

Tizenhárom esztendeje már, hogy Mármontel magyarul szól; – s van-é azólta is valaki, aki úgy szóljon mint ő?

Még gyermek vóltam, – még nem metélte szakállamat a kés, midőn a hervadó Luciliának, s az édesen enyelgő Korálinak könnyeket hullattam. Nem magának Luciliának, nem magának a kis Korálinak hullottak azok, s talám nem hullottak sikertelenül. – Ímé a példa, *Bárótyz* most már Barátom; s nem állítja megbántásnak, hogy őtet, egynél több tekintetben is, Barátomnak nevezem.

Meglehet, hogy én Mármontelnek elhevítése nélkül nem nyúltam volna tollhoz. Hogy írtam és írok tehát – ha mit ér írásom -, hogy nevemet nem látott Hazafiak is esméri, – *Bárótyz* míve.

Bóldog, aki *Bárótyzval* – a selypítő – franciává vált *Bárótyzval* – futni mer! – Nékem nyomdokait csókolni, Őtet távolról követni, – közhelyen Barátomnak nevezni, – ez értt tárgy! – nyert dicsőség!

JELENTÉS

Ez a magyarrá tett román egy falun töltött kedvetlen novembernek köszönheti léteét, hol a szobába záró esős őszi napok munkára szorítottak, és ahol Werther helyett, kire már azelőtt régen kitettem a célt, az Adolf levelei akadtak kezembe. Ha Werther kezemnél lett volna, Adolf, vagy inkább Bácsmegyey nem feslett volna ki soha a nem-létel méhéből. Nem azért mondom ezt, mintha sajnállanám rajta tett munkámat, hanem hogy azoknak egy része, akiknek ez a román valaha szemek eleibe fog akadni, ne vádoljon, hogy festeni akarván, a copiát, és nem az originált copióztam. Az öcsém, kit a vérségen felül, csaknem ugyanazonegykor, s az együtt nevedezés szoros barátommá tett, nem szűnt meg addig unszolni, míg magamat rá nem adtam. Vizsgálóba vettem a költeményt, az Elrendelést, a Szín-adást, (mert én valamint minden egyéb fordításimban, úgy itt is, egyedül artistának kívánok tekintetni; aki a táblán nem a sujetet, hanem a festő munkáját, ecsetjét s tűzét nézi) s Adolfot a Werther nagy modellje szerint találván, azonnal hozzáfogtam copiózásához, s még abban a hónapban csaknem végéig hajtottam. Véletlenül akadt ez csak kevéssel ezelőtt egyéb régi papirosaim közt kezembe, s meglátása eleve-
nebben emlékeztetett bimbókra fakadó ifjú koromra s kedves *Dienesem*-mel való együtt nevelkedésemre, kitől hivatalba lépésünk s házunk tekintetei tatám örökre elszakasztottak. Körülnéztem, és nem találván egészen rossznak, ámbár tömött hivatali munkáim miatt azzal a szorgalommal, amellyel kívántam volt, rajta végigmenni nem érkeztem, eltökéllettem kibocsátását; a szerencse tetszésére bízván egészen, akár javallást s örö-
möt hoz rám érette, akár bánatot.

Bánatot? – Valóban úgy látszik, hogy ettől nem tarthatok ok nélkül; mert akármely különösnek lássék is ez az előre való remegés; mégis tudom, hogy az itt oly gyakran előforduló idegen szók miatt, sok írónk literátori eretnokséggel fognak vádolni. Ha ugyan a *Henriást* vagy *Zayre*-t fordítottam volna, nem éltem volna a *Heróval* s *Successióval*; mind azért, mert azt a *Bajnok* vagy *Vitéz* és *Örökség* alkalmasint kiteszi; mind kivált azért, mert a Poésis fentebb neve, azaz az *Epoepa* és a *Melpomene* sarus játéka, az egészen el nem készült dísz meg nem szenyvedik. De ellenkezőképpen van a dolog az alacsonyabb rendű írásokkal, s nevezetesen az én románommal. Ebben nem a történetet-költő, hanem maga Bácsmegyey száll, mégpedig *levelekben* és barátjaihoz, kik oly szerencsés nevelést nyervén mint ő maga, barátjoknak idegen ugyan, de a nagyvilágban mindenek előtt esmeretes szavait értették. Ezeknek megtartása kedves

negligéet ad románomnak, s szinté elhitesi az olvasót, hogy levelei nem valamely belletristának, hanem magának a megvetett Szerelem gyötrelmei közt fetregő Bácsmegyeynek tollából folytak. – Igaz, hogy még most kevés olvasóim értik azokat magyarázat nélkül: de kedvekért a munka lapjait *perpetua nótákkal* bémocskolni, vagy, ami még bóldogtalanabb gondolat lett volna, szófaragásra vetemedni nem akartam.

Engemet erre a különösségre nyelvünknek tagadhatatlan készületlenségén, s következésképpen szűk vóltán felyül, a legvirágzóbb Nemzetek példái bátorítanak. Nem szóllok semmit a francia, olasz és anglus zúrvarról: egyedül a németekét említem, mely, valamint a miénk is, anyanyelv. Ha ezek, minekutána már a tudományoknak minden nemében remek munkákat mutathatnak, nem szégyenlik segedelmul vonni az idegen szókat: ha azoknak még az ódáknban, epicumokban s tragédiákban is, helyet engednek: mit akarunk mi, akik alig mutathatunk egy-két fordítást, mely az idegen nyelvet csak félig értő olvasó előtt érthetőbb ne légyen az eredetiben, mint a magyarban, ezzel a példátlan különbséggel?

De reménylem, hogy azt a kedvetlenséget, melyet az idegen szók megtartása által némely olvasóimnak okozok, helyrehozom azzal, hogy a történetet hazánk vidékeire szállítottam, s személyeimnek, magyar hangzású neveket adok. Én ugyan szánakozva tekintek azokra a gyengékre, mint akármely cosmopolita, akik sem magunkat, sem másokat igazán nem esmérvén kevélyebben tekintenek a külföldiekre, mint valaha a görög, az emberiség legfőbb remekje, a barbarusokra tekintett: de nem tagadhatom mégis, hogy bóldogságomat lelem abban a gondolatban, hogy nevem hangzása kétségbevehetetlen tanú nemzeti eredetem felől. Ki nem hallja inkább a Bácsmegyey és Surányi Mancsi neveit, mintha Adolfot, Theodort, Leonhardot, Wilhelminét említenék? – Akinek tetszik, különösségnek nevezheti cselekedetemet; bóldogító érzésem engemet felyül emel ítélletin.

Készen hever kezemnél Siegwart is (kit én Szegvárinak neveztem) az unalomig vitt pityergéseitől alkalmasint megtisztogatva. Ő nálam egy Heves vármegyei szolgabíró gyermeke, aki a kapucinusok nyugodalmas életet Hatvanban megkedvelli, s alsóbb oskoláit Egerben, a felsőbbeket pedig Kassán folytatja. Krónhelm báró Bánfalvynak, a falun lakó Theréz Susinak, ellenben pedig Fischer Marianne Keresztúry Theréznek nevezte; s az episodák hazai történetekből vannak véve. Ezt én itt annál bátrabban jelenthetem, mivel tarthatok tőlle, hogy fordításom örökösen írásban fog maradni; nem mintha érettebb koromban a szerelemre olvasztó Siegwartot kiadni szégyenleném, mert annak a románnak érdemét sem a szerelemmel ellenkező anyák, sem a recensorok nem fogják kisebbíthetni: hanem azért, mert minekutána az egyszer Landerernek sajtói alól kiszállott, és az országot ellepte, az újabb kiadásnak elkeléséhez kevesebb

reménység lehet; s rész szerint azért is, mert üres időmet újabb igyekezetekre fordítván, a szükséges megtekintésre nehezen érek. Még a Klopstock Messziásának kibocsátásakor is gyönyörködve bocsátanám én azt ki, mert az szint olyan tökéletes a maga nemében még Klopstock mellett is, mint a Kauffmann lyánykái a Bubens ördögűzői mellett. -

Kassán, Martiusnak 20-dikán, 1789.

Kazinczy

BÁCSMEGYEY SURÁNYI MANCIHOZ

Soprony, 18. január

Mintha csak álmodnám, édes Mancim, hogy eljöttem tőled. El nem tudom hitetni magammal, hogy elváltunk egymástól; pedig minden percentésben – minden pillantásban érzem, hogy nem vagy itt, – hogy én nem vagyok melletted. Lyánykák! Lyánykák! mivé nem tesztek ti minket! – ti szívünkkel együtt veszitek által azt az erőt is, mely a lelket tartja bennünk; – akkor osztán ti éltetek egyedül; lehelletetek enyhülés, pillantástok eledel. Ha elgondolom, édes Mancim, mint sétáltunk estvéként együtt, mikor a hold a lassan zúgó Duna hajjain reszketve csillámlott, s valamely hárfa egy ablakban megszóllalt, sírt, nyögdécselt, panaszkodott; de egyszer vígabb hangokra fakadt, s utóljára örvendező csattogásokkal szaladozott húrjain fel s alá, – mint hajtottam fel akkor azt az öröm-poharat, melyet nékem a Végezés adott, s mint mentem édes szenderedésben melletted, s te miként ébresztettél fel egy édes csókod által álmomból, s angyal tekinteted mint ragadott úgy el, hogy róllad, magamról, a világról egyszerre elfelejtkeztem; – ha ezt elgondolom, Mancsi, s azt vetem hozzá, hogy nemsokára majd megint oly szerencsés lehetek, megint oly szerencsés leszek, – nem bírok magammal, kimegyek a mezőre, s nékieresztem szívemet, hadd érezze a szép téli nap kellemetességét, hogy az az üresség, melyet a te emlékezeted támasztott szívemben, ezzel teljen meg. Ha így osztán két három órát a hidegen töltök, míg végre az alkonyodás a szerelmes álmodozót a városba kergeti, s az ablakomról lenézek, s látom mint megy itt is, amott is, egy szerelmes pár, s együttlétek édessége mint melegíti őket, mint a tavaszi nap melege, hogy nem gondolnak a hideg csípősségével; ha elnézem ezeket a bóldogokat, s elgondolom szerelmek édességét, – Mancsi! akkor egyszerre előttem terem angyal képed, s szent csókokra hív karjaid közé. Felugrom, által akarlak ölelni, kiterjesztem karjaimat utánad – akkor elenyézik árnyékod, s reszkető karjaim elesnek, s – én magamat ölelem által. Egy nagy könny cseppen akkor is káprázó szemeimből, s vígasztatás nélkül sírok. – Ó Mancsi, már egynehány ízben jöttem el tőled, de mégsem emlékszem rá, hogy ilyen nyughatatlan lett volna szívem. Isten! ha ez a hánykódás valahogy szerencsétlenségemet jövendőlné! Minden tetemem reszket ebben a gondolatban. El kell végeznem leveletem, – nem írhatok tovább, pedig teli – olyan igen teli van még szívem! Isten hoz-

zád, édes Mancim! édes Mindenem! Szeress továbbra is, olyan kimondhatatlanul, mint én téged!

BÁCSMEGYEY MANCIHOZ

Soprony, 21. jan.

Manci, én csak rólad gondolkozhatom. Napról napra jobban érzem, hogy el nem lehetek nálad nélkül. Minden kicsinység rád emlékeztet. Ha dolga-imhoz látok is, ha egész erőszakkal néki fekszem is írásaimnak, egyszerre a papiroson terem képed; ha pedig sétálni megyek, olyankor vezetőmmé, kalaúzómmá leszek; előttem mégyen, mint – ha nem vétek hozzá hasonlítani – a Világosság felhője az Izráel fiai előtt. Tegnap egy patak partján mentem lefelé, s veled együtt töltött böldeg óráimról emlékeztem; s elgondoltam, miként jönnek azok ismét vissza; s sokára ez a mérgeg gondolat ötlött elmémbe: hátha Mancit még más karjai közt kell látnod; s egész életemet aszerint töltöd el nála nélkül, mint ezeket a napjaidat? – Vajon kiállhatnám-é? kérdeem magamat; s abban a pillantásban egy fiatal gyertyán akadt a patak túlsó oldalán szemembe. A patak megáradt vólt, s egyik hab után a másik csapdosta a fát ide s tova. El-elhajlott a szegény fiatal, s ha egy kevésé elcsendesedett a víz, új erőt gyűjtött. Míg még velő van a törzsöködben, míg még erősen állasz gyökereden, mondám magamban, nem tarthatsz a veszteden igyekező habtól; de ha gyökereid közül elhordja a földet, ha éltető nedvességedet valamely féreg szívja ki, s akkor áll megint néked, haszontalan bizakodol gyökeredben; kifordít, s elviszen. – Minden az emberek sorsát mutatja, Manci! – Isten hozzád, írj hamar, minél hamarább! Az Isten óltalmazó szeme legyen rajtad!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Soprony, 24. jan.

Ne vedd rossz néven, édes Marosym! hogy leveletem még eddig se vetted, noha már egynehány napja, hogy itt múlatok. Annyi felé kellett kapnom, hogy rá nem értem eddig. Magad tudod, mint jár az ember, ha olyan helyre megyen, ahol barátjai, vagy attyafiai vannak. Egyszerre akarja minden látni vendéguramat; s a sok evés, ivás, compliment miatt alig tudja az

ember, mit csináljon. – S ezen felül egy más oka is van a dolognak; – szegény! eljött a lánykájától, s mindég a' van az eszében, s szája többnyire pityergő formán áll.

Már magam is szégyenlem, hogy ily rövid elválás miatt annyit fityogok: – de ha a Mancsi portraitja véletlenül szemem elibe akad, egyszerre oda vagyok; elfakadok sírva, s úgy teszek, mint az a gyermek, akinek új ruháját elzárta az anyja, s aki a vasárnapot úgy nézi, mint az utolsó ítélet napját.

BÁCSMEGYEY MANCIHOZ

Soprony, jan. 27dikén

Ma egy bálban voltam, a bál előtt pedig együtt szánkáztam másokkal. Ha itt lettél volna, ez a napom egy lett volna legboldogabb napjaim közül; de – lehetek-é én nálad nélkül boldog? lehet-é az lélek nélkül a test? Nézd, a rólad való gondolat mint olvasztja fel elfagyott szívemet, mely ma zárva volt minden gyönyörűség eránt. Csak a bátyám tizenhárom esztendőös lyánya facsart ki egy-két víg elmosolyodást, édes enyelgése s eleven tréfái által, belőlem. Még most is síró formán vagyok, s nem akarom kiszakasztani fájdalmamat; és így csak egy kis anecdotumocskát az én Boriskám felől, hogy szívét közelebről esmérhesd, – s azzal jó éjtszakát, édes Mancim!

Ez a gyermek az én szánkámban ült. Amint a faluba értünk, egyről másról kezdtem beszélni véle, hogy sok nép tódult ki nézésünkre sat. Sokára mondám, hogy a sok köszönés miatt nem is volt nyugta. Mit tesz az? felele: inkább szenyvedem el a köszönetés alkalmatlanságait, mintsem hogy azt gondoltassam magam felől, hogy most szégyeniem esmérettségeket, holott egyébkor nem szégyenlek beszélni vélek. Ez a gyönyörű felelet könnyeket fakasztott ki szemeimből. Ha utálni akarnám, édes Mancim, az embereket, azokat a kifajúltakat utálnám, akik születések, néha társaságok, gyakran csak ostoba gazdag ruhájok miatt nem akarnak nyilván helyeken azokra esmérni, akiknek négy szemközt barátjoknak vallották magokat. Egynehány könnyet láttam már én emiatt folyni s – az India kintséért se vállalnám fel az ilyen könnyek terhét magamra.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Soprony, febr. 2dikán

Mint tagadhatja meg az ember annyira magát, s mint mehet arra, hogy szíve érzékenységeit, a haszonért s gyalázatos bolond praejudiciumokért megöldökölje? Emlékezel, édesem, micsoda gyönyörködéssel néztük tavaly, hogy Halasy és Veszprémy Maris egymást a szerelem forró tűzével szerették. Nem esküdt volna-é meg harmadrésze a városnak, hogy öszve fognak kelni? nem úgy tartották-é már sokan, mintha ki lett volna a dolog csinálva? s nézd – azt a szegény lyánykát ma consiliárius Büttnerrel eskették meg. Mint vetkezhetik le az emberek emberiségeket! Ímhol most süll ki, hogy Veszprémy meg Veszprémyné sohase akarták öszvekelését Halasyval, azért a mindent lenyomó okért, hogy Halasy nem gazdag. Hogy egymást szerették, azt elnézték; mert annak azonkívül is vége lesz mondanak, ha Maris máshoz megyen. – Én öszvecsikorgattam fogamat, mikor ezt meghallottam; mert semmire tud olyan hirtelen tűzbe ejteni, mint mikor látom, hogy olyan reménységeket táplálnak az emberek, melyet bételjesíteni nem tudnak, vagy nem akarnak. Nem elég szerencsétlen végű reménység van-é azonkívül is? s ti nyomorúlt emberek, még szaporítjátok azt. Bárcsak meg gyermekkorunkban adnák azt tanítóink eleinkbe, hadd tanulnánk ezekből a példákából, mint kellessék ennek néki készülni; s mind magunkat, mind mást mentenénk meg annyi keserves órától.

De térjünk vissza a dologhoz. – Halasy a Maris szerelmében minden kétségeskedés és félelem nélkül él; nem tart semmitől; azonban consiliárius Büttner, egy minden érzékenység és értelem nélkül való gazdag bolond, előáll, s megkéri a lyányt. Egy consiliáriusnévá! – mégpedig egy gazdag consiliáriusnévá! – ez a szerencse nagyobb volt, mintsem hogy csak egy szempillantásig is kellett volna rajta gondolkozni Veszprémy úrnak. S mi lesz belőle? Az okos s gyermekek boldogságán örülő szülék nyereségeknek állítják, hogy ilyen érdemes vejek akadtt, s odaigérik a lyányokat. Hogy egy ilyen dologhoz, mely tulajdon boldog- vagy boldogtalanságát illeti, a lyáynak is volna szólója, az nem jutott eszékbe; mert azt még a szegény atyjok uroktól, s édes asszonyanyjoktól megtanulták, hogy a gyermekeknek nem szabad akarni. Előhívják Marist, s az atya atyai hatalmat éreztető tekintettel vezeti őtet jövődöbéli kedves férjéhez. Consiliárius úr maga se múlatja el alázatos hajtogatásai alatt, vérrel befutott ábrázattal jelenteni, hogy ő az egyes életet el akarja hagyni. A szegény lyány elijed rajta, nem tudja, mit szóljon, reszketnek minden tetemei. – Halasy eszébejut, ekkor véle a szerelem azt a vétket követteti

el, hogy szülei ellenkezzon. Sír, jajgat, kéri őket, megvallja; hogy ő a consiliáriushoz nem mehet, mert Halasyt szereti, és rajta kívül senkivel se lehet boldog, – de haszontalan. Az atya, aki a lány engedetlensége által megsértettnek állította magát, élt hatalmával, s szörnyű szitkokkal kezdte el atyai intését; s utoljára ahhoz a boldogtalan módhoz kap, amely már annyi gyermeket tett szerencsétlenné, azaz: atyai átkával fenyegeti. Maris magán kívül volt, s együgyűségből mindenre ráállta, csak hogy atya átkát elkerülhesse. Én semmit se tudtam a dologban, míg azt maga Halasy el nem beszélt, aki, mihelyt a falukról hazaérkezett s ittlétemet megértette, egyenesen hozzám szaladt. Én önként ajánlottam neki, hogy éránta beszéljek Veszprémvel. A consiliáriust könnyűnek állítottam levenni lábáról, csak szüleinek érhessek jó véget; de már késő volt ajánlásom. Keservesen adta tudtomra, hogy öszvekelekések hólnaputánra rendeltetett; s csak azon kért, hogyha hívní fognak a lakadalomra, ne vonjam ki magamat, mert neki elmúlhatatlanul ott kell lenni. Ekként szemmel-látó tanúja voltam egy olyan lépésnek, mely két ember életét örökké tartó nyomorúsággá tette. Hideg borzadás szaladt végig rajtam, mikor Maris a megfojtott szerelem kínjaival lépett a pap elibe; – de mikor a pap már az esketést elkezdte, s ez alatt a kérdés alatt: *Szereted-é?* az ajtó megnyílt, s a szegény Halasy bélépett, Maris őtet meglátta, elhalványodott, s szíve a szerelem egész tüzével támadt a *Szeretem* kimondása ellen; s kegyetlen atya általellenben állván véle, értette hallgatását, s haragos szemmel csikarta ki belőle azt a szerencsétlen szót, s ő szegény a kétségbeesés siralmas hangjával ejtette azt ki, – úgy állottam ott magamon kívül, mintha ég-föld rajtam feküdt volna. -

Ó Marosy! micsoda hang volt az! – még most is hallom! irtóztató! – a megfojtott s haldokló természet hergése volt az egészen! – Ez a hangja szerencsétlenségre taszított lányodnak, kegyetlen kőszívű atya! melyet te most csábulásodban nem hallottál, ez a hang, majd akkor, mikor megvilágosított szemmel tekintesz vissza eltöltött napjaidra, – tekintesz azokra az órákra, melyek készen fognak várni, ismét zúgni fog füleidben, – s jaj néked! – Halasy meggyőzte fájdalmát; de vége lévén az esketésnek, elszökött, s azzal mentette ki magát egy barátja által, hogy a viceispánytól siető parancsolati érkeztek. Láttad volna Marist, mikor azt hallotta. Egyszerre megmondta neki szíve, mi okozta eltávozását; s minden tekintete mutatta, hogy szörnyen boldogtalan. Miért adnak a törvények, sőt maga a vallás is, annyi hatalom színét néktek gyermekeitek felett, Szülék! mellyel ti olyan kegyetlenül éltek vissza? Gyermekeitekbe ütni a kést véteknak tartjátok, – de a gyermeki engedelmesség palástja alatt öldökleni őket, s mindennapi halálokat látni, ezt megindulás nélkül nézitek. Milyen sok jót tehet az egész emberi társaságra nézve a víg kedv és egészséges test! s

milyen sok rosszat a beteges! Gyermekeitek, kiket ti taszítottatok a nyomorúságba, lassan és betegeskedve vonják egy napról más napra szánkozást érdemlő életetek. Minden óra öregbítik és neveli kínjokat, s használatlanabbá teszi őket a közjó szolgálatjára. Még szegény gyermekek is szenyvedik kegyetlenségteknek következéseit. Betegesen s rakva mindenféle fekélyvel jönnek a világra. Vérek öszve van azzal a méreggel egyvelítve, mely szerencsétlen anyjok életét emészti és azért a sok kínért, azért a sok betegen töltött napokért, kegyetlen atyák! ti fogtok felelni. – Isten! nincsenek-e elég tövisek életünk ösvényein? emberi formába kell-e hát ördögöknek öltözni, hogy minden lépésünket pokolbéli kínná tegyék?

BÁCSMEGYEY MANCIHOZ

Soprony, Febr. 12dikén

Tegnapi rettenetes napomat, rettenetes éjtszaka követte. Ismét egy áldozatot láttam az oltár előtt. Arról másszor; – szóval beszélem el. Manci az Istenért! ha bé találna teljesedni, amit álmodtam! Azt álmodtam, mintha más csókolt volna meg, te pedig édesen mosolyogtál reá, én egy hosszú fejr ruhában voltam, s messze állottam tőled. Midőn másodszor ölelt meg, s te őtet megsimogattad, hozzád szaladtam, ki akartalak ragadni karjai közül; de, ah! én csak árnyék voltam, mely leörülted elfolyt, s nem vált erőm tőle elszakasztani. – Kiáltani akartam rád, de nem vált szavam, ebben a rettenetes elcsüggedésben lábadoz borúltam, s felébredtem. Manci! ha ez igaz lenne. – Ezer gondolatok tolják magokat előmbe, s nem tudom, mit írjak. Vedd elő kérlek képemet, nézz rá, – s emlékezz meg rólam, hogy téged olyan híven, olyan igazán, olyan forróan senki sem szerethet. Nem látod-é elmúlt óráinkból, hogy mi egymásért vagyunk teremtve? nem érzed-é magadban, hogy érted azt senki sem teheti, amit én? – hogy néked az enyímnek kell lenned, ha boldog akarsz lenni? Ne szakasz el, ah! ne szakasz el csabulásodban azt a kötelet, mely lelkeinket, még mielőtte testünkbe szállottak, már öszvekapcsolva tartotta. Ha te engem elhagynál Manci! – magánosan sóhajtoznám utánad, elfonnyadnék, s ideje előtt lépnék a sírba; mert nékem csak egy szívem van, s az a tiéd; csak egy életem, s az néked van szentelve. Néked áldoztam azon az estvén minden indulatjait szívemnek, s nem akarom megszegni hitemet. – Már nem állhatom tovább hallgatásodat. Ha elhagytál, – add tudtomra. Ne hidd, hogy azért megváltozzon erántad indulatom. Én eddig boldog voltam

szerelmed birtokában. A te szerelmed felébresztette indulatomat, érzékennyé tette szívemet mindaz eránt, ami Szép, ami Nagy, ami Nemes. – Néked köszönöm ezt, és néked fogom örökké köszönni, s néked köszöném, ha szívemben nem égne is erántad való szerelem, forró, kibeszélhetetlen szerelem. Ideje előtt kóstoltam meg azt a boldogságot, amelyet ember kóstolhat; s ideje előtt szeretted engemet, s mindazzal éltem; amit az ártatlanság nem tilalmaz. Teli vólt az örömöm mértéke; – hadd teljen meg poharam már keserűséggel is! Kevés napok is megérlelnek engemet a halálra! – Halál? Mancsi! Halál? – nem ragad-é ez ki bennünket az emberi társaság közül, melyet azért szerettem annyira, mert téged benne találalak? s nem veti-é egy keskeny sírba azt a szívet, amely szerelemmel akarná az egész világot átfogni? Halál? Mancsi! – hadd szakasszam félbe ezt a gondolatot. Meghűl ezalatt az érzékenység, s minden elhal szemem előtt.

Fogadd el ezt a levelet, Mancsi! Ezer könnyek követik ezt s név nélkül való érzés. Olvasd el ezt, olvasd el kétszer-háromszor, s választ, – választ hamar!

BÁCSMEGYEY MANCIHOZ

Soprony, Febr. 15dikén

Ma is posta nap van, s mégse vettem leveledet. Ó Mancsi! Mancsi! mint kínzott tegnap a várakozás! Nem kívánnék néked, ha hitedet megszegnéd is, olyan szempillantást. Hitedet megszegnéd? – lehet-é azt megszegni Mancsi? Lehet-é az oly szívnek megszegni, mint a miénk? Nem; – de hiszen a te képed megint olyan kedvesen jelent meg előttem. Ha azokat az édes tekinteteket elnézem, melyeket szemeid gyakran véletlenül vetettek rám, melyek szívedből gyakran szemeiden keresztül lövődtek fel, ha azt az édes hangot hallom, mellyel a kertben visszakiáltottál, mikor fantáziáimat flautraveremen öntöttem ki, s el akartam menni, mert szerelem forró hevét többé nem fojthattam meg, s mégsem vólt annyi bátorságom, hogy megvalljam, hogy szeretlek; ha mindazokra a boldogságokra emlékezem, – az a rettenetes gondolat, hogy elhagysz, mely mint egy magas hegy állott szemem előtt, egy semmivé tűnik el, s élő szerelmed elképzelése ismét felvidítja elszomorodott elmémet, s a világ megint elysiummá válik előttem. Sokáig csakugyan nem tart édes álmom, s megint üldöz hitszegésed. – Ma még két órakor küldöttem a postára megtudni, ha vannak-é leveleim?

Már a levélhordó kezében vannak; ezzel a felelettel tért vissza legényem. Öszvecsikorgattam fogamat, hogy hamarább nem küldtem érettek; s hogy már most addig kell várakoznom, míg a szállásomra jön a sor. Milyen indulatossá tesz bennünket a szerelem! – Nem állottam el az ablaktól mindaddig, míg a sárga kaputrokkot meg nem láttam. Kevésbe múlt, hogy mikor belépett hozzám, által nem öleltem örömben. Két levél, Mancsi! felbontom, – s egyik sem a tiéd. – Így áll az, akinek orra elibe csap a mennykő. Sokat törtem magam, ha lehetséges-é az, hogy te nékem nem írtál; nem akartam elhinni, de végre el kellett. Előkaptam a tollat, hogy mindazt, amit szívem mond, megírom néked; de lehetetlen volt; s elfakadtam sírva. Bézártam magam, senkit se eresztettem szobámba, s eszembe juttattam, milyen szentül fogadtad búcsúzásomkor, hogy nemsokára írni fogsz. Beteg nem vagy, mert azt eddig megírta volna Endrédy. Ó; Mancsi! valld meg, miért nem írsz? holott tudod, milyen mohón kapom mindazt, ami tőled jön. Te az én leveleimet vetted. Endrédy azt maga adta kezédbe. Nem olvastad-e el? Nem láttad hát azokat a cseppeket, melyek betűimet elfutották. Ha olvastad volna, eddig írtál volna, vagy... már nem vólnál Mancsi. Áll meg azt a kötést, melyet az úr színe előtt kötöttünk. Emlékezel-é azon a szent estvén, mint bújt a hold mindég a felhők mellé, mint jött ki ismét egész fényjében, s mint mosolygott reánk, midőn örökös hívséget esküdünk? Emlékezz meg rá, arra a szent estvére, s légy enyím, – örökké enyím! Ezren sem szeretik úgy kedveseket, mint én téged, s – azért is szeretsz te engem. Más több kincset, nagyobb tekintetet adhat: de nem adhat olyan szívet, mint az enyím, mely csak érted ver; melynek csak egy akaratja van, – a te akaratod. Miért nem mehetek én magam hozzád? Még egynehány napot itt kell töltenem, s úgy kell tettetnem magam, mintha örömet maradnék. Mikor szívem csaknem meghasad bánatjában, hogy mégsem vagyok nálad, sületlen s nyomorult locsogást kell olyan társaságokban hallgatnom, amelyeket utálok. Itt ugyan minden érdemem felett tekint reám, de – mit tesz nékem az egész világ becsülése nálad nélkül? Bárcsak véled lehetnék megint, hadd sírnám ki kebeledben bánatomat! – Csókold fel ezt a cseppet! drágább az, mintha teli zsák aranyat küldenék! mert ez a legforróbb szerelem, a leghívebb epedés cseppje.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ*Soprony, Febr. 18dikán*

Nem tudom, édesem, mit írjak, olyan kínok, olyan hánykodások közt fetrengek, melynek nincs mása. Sokat írnék néked, mert ezer indulatok támadnak fel bennem; de nem találok szót, mellyel azt kiadjam. – Mancival már ötödik levelemre nem felel, s éppen most veszem az Endrédy levelét, melyben tudósít, hogy Mancival valaminek kell esni, mert mindenütt kerüli a véle való öszveakadást, s házokban valami készüléket sejdít. Marosy! mi lesz ebből? – én ötöt senkinek sem engedem. Úgy térek vissza Budára, mint egy orosz lány, akinek elszedték kölykeit; s jaj annak, aki el nem áll tőle, ha kívánságom igazságát elibe adom.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ*Soprony, Febr. 19dikén*

Alig küldtem el tegnapi leveletem, midőn a második postán egy csomó levelet kaptam. Felbontom azt, s a többek közt az Endrédyjére akadok. Szentpétery az én közben járásom által secretáriussá lett a consiliumnál, s megkérette Mancit. Megkérette, s a szüléi declárálták, hogy nem ellenzik, s – még egy ést: – s Mancival hozzáment. – Nem jó vólna-e ez egy román-nak? Marosy nem nevensz? – Én nevetek! – A posta megyen. – Isten hozád!

ENDRÉDY BÁCSMEGYEYHEZ*Buda, Febr. 15dikén*

Utolsó leveled óta történt újságúl jelenthetem, hogy secretárius Szentpétery már itt van. – Bácsmegyey! készítsd magadat egy kedvetlen újság hallásához; az Mancivat illeti. – Tegnap magához hívatott. Én, monda, ezeket a leveleket az úr barátjától, Bácsmegyeytől kaptam; s választ nélkül kell visszaadnom. Jelentse néki az úr tiszteletemet! – Én meg nem foghattam, mit akart véle, s tudakoztam, mi adott arra okot? Hát nem tudja

az úr, felele, hogy jegyben vagyok? – Jegyben? s kivel? – Szentpéteryvel. – Az istenért! mondám, mit csinált Nagysád? – Az atyja bélépett a szobába, s Mancit, míg magam körülnéztem, eltűnt. Én minden tartalék nélkül hoztam elő a dolgot, s világosan kimondtam néki, hogy nem győzők rajta eléggé bámúlni, hogy ő Mancit Szentpéteryhez adta, holott szándékosan tudta; s akármint tekintsünk mindkettőtöket, az elsőség mindenképpen a tiéd. Ő vállat vonított, s hidegen azt felelte, hogy azt ugyan szerencsésének tartotta volna, ha Bácsmegyey vejévé lett volna: de a bizonytalanért nem tanácsos a bizonyost elereszteni; Bácsmegyey még csak reményli successióját a bátyja után; az pedig, egy vén és talám csudálatos ember; s még az ő öröksége nem egészen bizonyos. Ezenkívül még ő meg nem határozta magát valamely élet neme választásában, s csak néha vállalt magára valamely aprólékos szolgálatot, s az még nehezíteni fogja hivataltalajövését. Én békével hallgattam ki; de forrott vérem, hogy egy okos ember ilyen gyermekséget akar okúl színlelni valaminek. Arról felelek, mondám, hogyha ma akar valami hivatalt elnyerni, azt elérj; ami pedig successióját illeti, mondhatom az úrnak, hogy az ugyan kérdést sem szenyved: de ha pénz nélkül lépne is valamely familiába, azt tartom, hogy azt mindenik szerencsének tarthatja. – Ezen elszégyenült. Már e' mind késő, ugymond; a lépés meg van téve! – Jól van, felelék; s illő, hogy az úr szavát állja, bár rövidségére légyen is lyányának. – Ezzel búcsúztam, s bosszankodva jöttem el tőle.

Annak végére jártam, hogy Mancit elejénten ellenkezett; de az édes szülei, aranyhegyek ígérésével s holmi ajándékokkal, annyira vitték a dolgot, hogy Szentpéteryt már szenyvedheti. – Szánakozom, édes Bácsmegyeyem, szomorú eseteden, s bosszankodom magamra, hogy ezt ilyen hidegen jelentem néked. – Azon még most sem tudom megnyugtadni elmémet, mint esett az meg, hogy Szentpétery a te szerelmed felől még ekkoráig is semmit sem tud.

Hidd el, hogy rám bízandó parancsolatidban híven eljárók, és szerencsétlenségedben senki nagyobb részt nem vész, mint –

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Soprony, Mart. 9dikén

Én mégis itt vagyok kedves Marosym, s Isten tudja, mikor megyek el. Egyszer már egészen útnak készültem, de nem eresztettek. A jó angyalok

sugallották azt nékik. – Marosy! ha első tűzemben mentem volna el, most talám gyilkosa vólnék Szentpéterynek – s Isteni micsoda rettenetes gondolat! – Egy esztelen lépést csakugyan tettem, s majd megbolondulok belé, ha eszembe jut. Nézd, Marosy, mire nem vihet bennünket a szerelem! A papiros is elveresedik ábrázatomtól, úgy elpirúlok, ha meggondolom! Egy levelet írtam a bátyámnak, s kértem, küldjön kétezer forintot. Most se tudom még, mint juthattam arra a gondolatra. – Szentpéterytől akartam rajta megvenni Mancit. Elhihetted volna-é, hogy erre vetemedhessem? Nem szánám falba verni fejem, hogy azt feltettem Szentpétery felől. Tudom azt, hogy ha csak két szót szóllottam volna is néki, elállott volna Mancitől minden pénz nélkül, erántam való szeretetből s háládatosságból; de szegény néki adta volna magát a bánatnak, magába fojtogatta volna gyötrelmét, s ideje előtt szállott volna a koporsóba. Hála Istennek, hogy míg tovább léptem, megfontolhattam cselekedetemet. A bánatjában elfogyó Szentpétery képe még a Mancikarjai közt se hagyott volna nyugodalomban. A szerelem legtökéletesebb boldogságát ez a mardosó gondolat mérgecsépette volna meg, hogy megöltem őtet. – E’ hát még szenyvedhető volna – de a bátyám, a bátyám! – ő engem útálni fog szemtelenségemért; – pedig az útálat nehéz; mint a szegénység.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Soprony, Mart. 16dikán

Köszönöm, hogy gondolatlan cselekedetemet vétkül nem vészed; hogy annak okát valóságos forrásában, a szerelem tűzességében keresed. Édesem, te szánsz, hogy hevességem kínoz. Mégegyszer köszönöm, hogy azt temperamentumom következéseinek veszed, s nem vádolsz magamat. Bár mások is követnék példádat; így sok szeretetlen ítéles maradna el, s cselekedeteink valóságos színekben jelennének meg mások előtt. – Az emberek mindnyájan a magok szívek s indulatjuk szerint ítélnék, s mindég önnön hidegségekkel mérséklék a más tántorodásait.

Az én tiszteletre méltó bátyám nékem többet küldött, mint kértem; s egy olyan levelet zárt mellé, egy olyan levelet, Marosy! amelyet az atyám testvérének illik írni. Már alig tudom elolvasni, annyiszor áztattam meg könynyeimmel. Mit gondolsz, mit írt kérésemre. Olvasd tulajdon szavait:

„Olyan kéréssel jöttél előmbe, kedves öcsém, amelyen talám minden megütközött volna, csak én nem. Én azt igen kedvesen vettem; mert meg-

győzött afelől, amit régen reménylettem és óhajtottam, hogy tökéletesen szeretsz, és bennem tökéletes bizodalma van. Ímé küldöm a kívánt summát, és még azon felül valami keveset egyéb szükségidre. Egy ilyen érdemes fia a megholt bátyámnak, kinek minden cselekedetiből nemes indulat tündöklött, lehetetlen, hogy helytelenül adja ki azt; s ezen okból éppen nem kívánom tudni, mire fordította.”

Annyira megalázott engem ez a levél, és annyira érezte velem cselekedetem alacsonyosságát, amint azt csak lehet érezni; de csakugyan ura voltam magamnak; s válaszómban megvallottam, hogy szeretetére s kegyes ítéletére érdemetlen vagyok; mert ifjúságom tüze, kevésben múlt, hogy vélem azt a summát, melyet nékem oly nemesen ajándékozott, a legalább való móddal el nem költette. Kértem őtet, mégpedig szívesen, – hogy azért engem ne vessen meg, s ne vonja el tőlem szeretetét, mint-hogy azon kívül is eléggé szerencsétlen vagyok. – Most megint nyughatatlanul várom válaszát.

Minden szomorú körülöttem. – Ha valamely elfonnyadt ábrázatot látok meg, azt hiszem, hogy azt a szerencsétlen szerelem fonnyasztja; s gyakran jajgatva kesergem az emberek nyomorúságát. Pusztá előttem a világ, mióta elvesztettem Mancit. Bójárom a sok kertet, csakhogy felejtsem bajomat, s oda futok, ahol embereket lelek; de ha teli van is szívem magánosságomban, ismét bészáródik mihelyt embert látok. Haszontalan keresek barátot, kinek szerencsétlenségemet elbeszélhessem, kinek karjai közt sírjam ki bánatomat – mert itt egyre sem találok. Egynehány jó embert esmerek ugyan itt is; de ők nem nékem valók; nem érznek semmit, hanemha megbuknak belé. Szívek nem érzi a szerencsétlen szerelem kínjait. Marosy és Endrédi, ti pótoljátok azt mind ki nékem, amit elvesztettem, – az egész világot – Mancit! – Írj, kérlek, megint, ne halaszd sokára leveledet. Én úgy vagyok, mintha térdig érő homokon kellene keresztül vergődnöm. Úgy szomjúhozom a vígasztatást, mint az elfáradt vándorló a hideg vizet. Írj megint, édes Marosym! tudod micsoda jutalom van annak ígérve, aki az epedőnek egy pohár vizet nyújt.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Soprony, Mart. 21dikén

Már csak elnézem, mi lesz ebből. Most veszem a Szentpétery levelét. Az szerelem szól belőle. Édessége őtet most egészen megrészegítette s né-

kem Marosy, – az ő leveléből kell olvasnom, mint vesztegeti rá Manczi nyá-jaskodásait, s mint tesz mást, és nem engem, szerelme által bódoggá. De semmi! Szentpétery azon kér, hogy minthogy Budán semmi esmerősei nincsenek, én legyek vőféje. Mintha a menny köve csapott volna belém, mikor ezt a kérését olvastam. Hogy a román jól süljön el, rá kellene állanom. Nem tudom, mit feleljek néki; – fontold meg azt te, és írd meg, mit csináljak, – addig válasz nélkül fog állani levele. – Szerencsétlen, boldogtalan Szentpétery! az, aki most téged szerelmes mosolygásával, édes kék szemeivel az elysiumba igéz, – az ezelőtt egynehány hónappal nékem, csak nékem esküdt állandó bonthatatlan hűséget. Jaj néked, ha a hitszegés büntetése tereád is száll miatta. – Én már fekvő beteg voltam. Marosymon és Endrédymen kívül van még egy barátom; az segíthetne rajtam; az bódoggá tehetne! – az orvosa, a szabadítója, a barátja a szerencsétleneknek! az, mindazoktól a kínoktól, melyeket most szenvedek, és amelyek bűjdosásom útjában készen várnak, egyszerre megmenthetne! – Ó bár itt volna a szánakozó! – utána nyújtom most ki karjaimat, mint egynehány nappal ezelőtt Manczi után.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Soprony, Mart. 28dikán

A Judex Curiae azt parancsolja, hogy siessek hazafelé; hónap tehát indulok, de más utat veszek, hogy legalább az esméretlen, még nem látott vidékek foglaljanak el. Ó Marosy, milyen nehézé tette indulásomat egy szempillantás! Egy hónappal ezelőtt még kívánkoztam Budára; de most – miólta Manczi nem enyím, – bár sohase lépnék belé! Szólj, hogy állom ki a Manczi tekintetét? Akárhogy kerüljem a véle lételt, egyszer csak mégis öszveakadunk, s akkor – nem írhatok többet.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Aprilisnek 7dikén

Köszönöm, édesem, barátságos leveledet; s fogadom, hogy engedek tanácsodnak. Azok az okok, melyeket a Szentpétery kérésének teljesítésére hordasz elő, megegyeznek önnön végezésemmel.

Én ide ezelőtt harmad nappal érkeztem. A Judex Curiae igen kegyesen fogadott, s megkínált a nagyszombati tábla assessorságával; de nem válalhattam fel, mert most alkalmatlannak érzem magamat a szolgálatra. Azt az időmet, melyet a Judex Curiae házán kívül tölthettem, haszontalan udvarlásokra kellett vesztegetnem; s csak tegnap estem által rajtok, s fáradtan szaladtam a szőlők alá, hogy a legelső tavaszi estvét szabadon s megkönnyebbedve tölthessem – ah, de engem mindenütt kerget, mindenütt kínoz, még akaratján kívül is, Mancí!

Elmerülve feküdtem hanyatt a fűben, midőn hozzám közel valami megzördült. Ijedve néztem vissza, s a Mancí kutyácskáját láttam meg. Azt látni, elgondolni, hogy maga is majd itt lesz, felugrani, s szaladni, egy vólt. Mint ha egy nagy kő feküdt volna rajtam, úgy dobogott szívem; s nehezen vettem lélegzetet. Szégyeniem magam is, hogy nem bírok magammal. Nincs ember, akinek szemébe ne merjek nézni, s egy lyánka előtt reszketve szaladok! De ha bátortalanságom okát vizsgálom, látom, hogy az nem félnkség; bízvást léphetek én néki szeme elibe; mert nem az én ügyem é az igaz ügy? – hanem *Delicatesse*; e' pedig Marosy, olyan Istenség, amelynek önként áldozik minden, akinek a természet érző szívet adott. Bár által eshetnék rajta, vagy egyként, vagy másként; de – nem látok semmi menedékhelyet magam előtt; únalommal rakott hosszú futás van előttem, s kegyetlen késérők vettek körül, akik ezer gyötrelmekkel fognak céломig korbácsolni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Ápr. 11dikén

Akarom, nem akarom, a bátyámhoz kell mennem. Egyáltalában parancsolja azt. Az a commája levelemnek, hogy *úgy is eléggé szerencsétlen vagyok*, szemébe tűnt, s hozzá kell mennem, el kell beszélnem, szerencsétlenségem miben áll, s ő minden kitelhetőben segítségemre lesz. Mi-

lyen forrón szeret engem az az ember! mint érzi azt mind úgy, ami rajtam történt, mintha rajta történt volna! – Be derék portéka az emberi szív, Marosy, ha a sok egyengetéssel el nem rontják. De ha erőltetni akard, úgy jársz vele, mint az érlelt gyümölccsel. A Teremtő azt, ami érlelésére szükséges, már belé rejtette abba a földbe, amelybe ülteted; s hidd el, annál jobb ízű, annál tökéletesebb a gyümölcs, mennél kevesebbet erőlteted. Nézz el egy falusi lánykát, aki távol minden sokaságtól, magában nő fel, – micsoda édes ártatlanság, micsoda szent feddhetetlen tisztaság mosolyog szemeiből! micsoda természeti kellemetesség van minden cselekedetiben!

Szívünk piperés formálása igen gyakran vál hernyóvá, mely a legszebb virágot is megeszi, s a nevedő gyümölcsbe is bérágta magát.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Ápr. 14dikén

Óh Marosy! már láttam Mancit – már általestem azon a szempillantáson, amelytől előre reszkettem. Mit nem szenyvedtem csak eddig is! hát még annyit szenyvedni, előre látni annyi gyötrelmet! – egész pokol ez a gondolat! – Tegnap este megint a szőlők alá mentem. A nap melegen süttött, s kedves tavaszi szellők lengedeztek. A természet felszerkenése örömmel töltötte meg szívemet. Elmerültem az örökkévalóság képzelésében, s a boldog élet reménysége édesen csepegett mérges sebemre. Hirtelen a Mancit szavát hallám meg. Szaladni akartam, de nem lehetett. Őtet látni! – nem vólt elég erőm, hogy magamat ettől a rövid boldogságtól megfoszszam. Egy sűrű, s már zöldelni kezdő bokor mellé feküdtem, noha lehetett tartanom, hogy rám akad. Közelébb jött felém, s – ó Marosy! olyan víg mosolygással jött felém, mint Flóra, mikor a teletől holt vidéket nyájas elysiummá varázsolja. Hallgatva mentek egymás mellett; s Mancit lehajlott, s egynehány szál kék violácskát tépett, s a legédesebb tekintettel adta Szentpéterynek. – Képzeld el, hogy néztem azt; mint taszított valami, hogy keljek fel, szaladjak hozzá, ragadjam ki karjai közül, s szorítsam erre az erősen dobogó szívre! – Erő nélkül dültem vissza a száraz harasztra, s kértem az Istent – tudom, látta kínomat – kértem, hogy öljön meg. Az a szellő, amely körül lebegte őtet, az az édes levegő, amelyet beszítt és ismét kieresztett, az mind elhatott szívemre, s azt a tüzet, amely ott ég, lobogó lánggá gerjesztette. Nem látok semmi módot, mellyel azt

elölthassam, mellyel magamon segíthessek, nem semmi egyéb módot, csak – csak – ó Isten! szánj meg, adj könnyet, hogy sírhassak, – s erőt, elviselhessem!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Ápr. 29dikén

Hólnap, jó Marosym, látnom kell ötet, s beszélnem véle. Az öregebbik Surányi bálba hítt magához, melyet valami idegen kedvéért tart: s kért, hogy jókor jelenjek meg. Elmengyek hozzá, mert nincs semmi, amit érte meg ne cselekedjek. Míg még Mancsi szeretett, míg még azzal az édes gondolattal hízelkedhettem, hogy enyím lesz, – minden atyjafiait szerettem, s úgy néztem őket, mint tulajdon véreimet; mert azt gondoltam, hogy az a szempillantás, amelyben feltaláltuk egymást, örökké tartó kötésünk órája volt; s most – mikor azt hittem, hogy Mancsi enyím, és az is marad, minden vérét véremnek tartottam; s kivált ezt a tiszteletre méltó öreget igazán szerettem. Ő is szeretett engem, s örült volna annak, ha enyím lett volna Mancsi. El nem tudom gondolni, mit akar velem, hogy olyan igen kért, hogy el ne maradjak. Jó! – aki kedvesét veszette el, kit olyan tüzesen, olyan igazán szeretett, mint én Mancsit, az mindent hidegen fog nézni, s jobb életre kívánczik, azhol enyhülést és nyugalmat találhasson szívének, minthogy azt itt fel nem találhatja. Bárcsak vólnál itt, édes Marosym, ez a legfőbb kívánsága szívemnek. Minden, valamit csak látok, keserűségemet neveli; örömet sírnék, – örömet sírnám ki magam barátságos karjaid közt! – – A hold kedvetlenül sűt fejr falomra; asztalomon csendesen és szomorúan ég viaszgyertyám, s szerelmében beteg húgom könnyes szemmel veri a setét szobában a fortépiánót, s utánad sohajtozik, – eltávozott kedvese után! Ó Marosy, be boldog vagy te! s be boldog leszel még tökéletes birtokában, majd ha az én Klárim tökéletesen a tiéd lesz! Vig elméje s hív szíve, – mostani szépsége majd elhervad, – elméje mondom és szíve kimeríthetetlen forrása lesz gyönyörűségidnek, s – milyen forrón szeret ő téged! Fejétől fogva talpig csupa szerelem, s ég éretted! Látnád csak, mint várja szívszakadva a levélhordót, mint veszi el maga tőle leveleidet, mint hozza hozzám, hogy annál hamarabb tudhassa írtál-é néki; s ha nem írtál, s én a te nevedben ötet megcsókolom, s azt mondom, hogy azt te küldöd, s hogy ezerszer csókolod – micsoda természeti ártatlan öröm mosolyog ábrázatján, micsoda érzékeny könny gyűl meg szép szemeiben – ha azt

látnád, Marosy, térdre buknál, s fáradhatatlanul áldanád azt a napot, amely ötet néked szülte.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Ápr. 21dikén

Marosy, ma sokat, kimondhatatlanul sokat szenyvedtem. Tegnap jókor mentem a Mancsi bátyjához, egyrésről azért, mert, amint tudod, nem szenyvedhetem azt, mikor az ember teli szobába lép, s a sok szem az ajtó felé repül, s a belépőt fejtől talpig egyszerre végig nézi. – A szegény Surányi szokott barátságos tekintettel jött felém, s megköszönte, hogy kérésének engedtem, ha sógora nem leszek is. Én oka nem vagyok, felelék néki; s mélyen érzetem ezt a szomorú igazságot. – Hogy-hogy? Kérdé; Mancsi állott volna el az úrtól? Az a lyány... Elíjedtem, mert még sohase láttam így; szeme csupa tűz volt. – Nem, mondám hirtelen, annyiban mondtam, hogy nem vagyok oka, hogy nem vagyok hivatalban, s character nélkül nem akartam megházasodni, s azt gondoltam, hogy nem lesz késő magamat akkor jelenteni a Mancsi szüleinél, ha hivatalban leszek. Hogy idehaza nem létemben Szentpétery megelőzött, az történet; hogy pedig a Mancsi szülei ötet néki odaadták, az nem a Mancsi vétke; ő azt cselekedte, amit néki a gyermeki engedelmesség parancsolt. Értem jól, felele megnedvesült szemmel, elfordulván tőlem, értem, mit mondasz, édes jó Bácsmegyeym! – Ha elnézem Marosy, mint igyekezett minden boldogságomon; mint örült volna ez a jó öreg öszvekelésünkön, s öröme mint lett volna újabb forrása gyönyörűségemnek; ha ezt elgondolom Marosy, s eszembe jut, hányszor beszéltem Mancival afelől, hogy két bátyáink, – az enyím, és az övé, – mint fognak boldogságunkon örömkönynyeket hullatni, kész vólnék mindent elkövetni, csak ezt a keserves gondolatot, ezeket az üldöző képeket verhetném ki fejemből. – A vendégek már inkábbára mind öszvegyültek; megnyílik a palota ajtaja, s Mancsi, szépségének tökéletességében, kedvese karján lép bé. Ilyen felségesen jó fel, ó Marosy, a hajnal karjain a nap a hegyek mellől. Jelenléte s elevenítő tekintete életet adott mindennek a palotában. Tódulva tolta magát az egész társaság hozzá, s a sok kipomádézott majmok jó szagú atmosphaerát terjesztettek körülötte; – ha nem lettem volna annyira interessálva, meg nem fojthattam volna kacagásomat ezeknek a fattyúknak a capriolain. Én egy ablakban vontam meg magamat Endrédyvel, s félig béhúnyt szemmel

néztem őket. – Surányi, aki mikor vendégei vannak, mindenütt sűrőforog, kevés idő múlva megint nékem jött. Mancsi a bátyjára nézett, s így esett, hogy egyúttal engem is meglátott. De hogy is láthatott volna meg másképpen? kívánhatni-é azt egy olyan lyántól, aki valamerre tekint, mindenfelé szíveket hódoltat, hogy egy olyant vegyen tekintetbe, aki megvonja magát, s hidegen néz mindent a ház szegletiből? Otthagytá kinyalt úrfiait, mihelyt meglátott, s felém jött. Amint gondolhatod, elibe mentem. Az úr igen barátságatlan – monda bátortalan mosolygással, ha történetből nem akadnánk össze, most se láthatnám. Miólta elment egészen elfelejtkezett rólunk. – Marosy! mit nem szenyvedtem, mikor először voltam ilyen közel hozzá; mikor szava hangját hallottam, melynek olyan kibeszélhetetlen édességet tud adni? – kevésbe múlt, hogy lábaihoz nem borúltam. Merően néztem szemébe, s vigyáztam, ha láthatnám-é benne valami jelét a szerelemnek; sok jelét láttam, de ah? – más eránt. Elborzadt szívem ezalatt a kémlelés alatt, s egyszerre hidegedett meg. Miólta visszajöttem Budára, felelék, nem jól érzem magam. Gyengélkedő egészségem gyakran szenyvedhetlenné tesz mások előtt, s ezenkívül nem örömetst megyek elfonnyadt ábrázattal boldogok közé. A beteg ábrázat látása másokat is szomorúvá tesz; s nem szenyvedhetem azt, aki a mások rövid örömét a maga gyönyörűségének áldozza fel. Az öreg Surányi míg az én mentegető predikációmnak vége lett, hallgatott; azután pedig így szólott Mancsihoz: Lyány! azt gondoltam, hogy valaha Bácsmegyeyné leszel; s a' volt öregségemnek minden kívánsága! Az úr téged szeretett, – talám még most is szeret, – eddig mindég biztattad, s most elállasz tőle. Ez a cselekedeted büntetést érdemelne, de minthogy olyan nemesen mentett ki maga, én hallgatok; elég büntetés a' néked, hogy felesége nem leszel. – Bácsmegyey! Ekkor felém fordult, – ezt én Mancsi előtt akartam az úrnak tudtára adni; – én sohase egyeztem meg benne, s most se egyezem, hogy máshoz menjen. Hírem nélkül adtak másnak, tudni való, hogy bölcs okokra nézve. Mármost mehet, akihez akar; de szüleinek megtiltottam, hogy házamba ne lépjenek. – – Ha láttad volna, Marosy, mint állottam előtte, – egynehányszor már el akartam szaladni. Mancsi nem tudta, hol áll, egészen magánkívül volt, s talám eldőlt volna, de szerencséjére Szentpétery bélépett, s Surányinak jelentette, hogy a vendégek már mind jelen vannak, s a táncot el lehetne kezdeni. Egyszersmind kért, hogy Mancival kezdjem el, mert néki dolga van. Ki kell pihennem magamat, szemem fája sírásban. – – Mancsi megértette azt a tekintetet, amelyet rá a tánc kezdése alatt vettem, s visszaesett abba a csábulásba, amelyből még nem eszmélkedett volt fel egészen. Kevélyen fogtam meg kezét, s a táncosok közé állottam véle. A megbántott, megvetett szerelem levonta szememről a köteléket. Az az angyal, akit még ennek előtte egynehány héttel imádtam, most igaz

valóságában állott, mint egy hitszegett Lyány, előttem. Annak elképzelése, mint szerettem ezt az állhatatlant, mint áldoztam fel néki mindenemet, – életemet – nyúgodalmamat, – előmeneteletem, felyülemelt rajta, sőt, ön-nönmagamon. Elsőségemnek érzése felbátorított; vette ő észre tüzesedésemet; s minden mozdulásom, minden reá vetett tekintetem vádolója volt, s bosszúállóm, s nem bírt soká magával, tétovázva tett minden lépést, s utoljára kéntelen volt abbahagyni. Láttam elszégyenülését, s elejentén örültem győzödelmemnek: – de mi lett a vége? kevés ideig ura lehetsz magadnak; de a természetet nem fojthatod meg. Ő általeszi azt a töltést, melyet gerjedezési ellen raksz, s még nagyobb erővel zúdúl fel, s minden gondolatodat, minden feltételedet elhordja. Talám szeret még? meglehet, hogy lehetetlen volt egyebet cselekedni? – ez a gyenge ellenvetés – nem kellett több álnok szívemnek, hogy a kevéssel azelőtt kárhoztatott lánykának indúlatos mentegetőjévé légyen. A hitszegett lyány képe, míg magamat észrevettem, az annyira szeretett s egykor még híven szerető lyány képévé változott által; s azok az utálatos színek, melyekkel előttem a megbántott kevélység a hitszegettet festette, úgy tűntek el lelkem előtt, mint a szivárvány gyenge színei, midőn a horizonon a tüzes sugárú nap emelkedik. Elaludt az a mécs, mellyel nékem az ész egy-két percentésig világított. Karomra vettem Mancit, s egy kanapéra vezettem; hol, mellette, szint abba a csábulásba estem, amelyben ő volt. A muzsika öröme gerjesztő csengése, annyi víg ábrázat látása, s az a sok szerelemmel megtölt pillantás, amellyel, itt, még amott, a szeretett lyány boldog kedvesének szemibe tekintett; s azoknak a sok boldog óráknak emlékezete, melyeket én ebben a palotában töltöttem, és amelyek most minden örömmel, és kínfokkal úgy rohantak rám, mint valamely gyilkos – mindez, még jobban eltüzesítette már azonkívül is meghevesedett érzékenységemet. Én a palota közepén állottam, s szemem nyughatatlanul járt mindenfelé. Véletlenül egy nagy tükörbe találtam tekinteni. Istenem! mint nem ijedtem el! Tovább tekintettem, s minden tükörben az én képemet – az elhagyott, megutált kedves képet, – elsárgult orcámat, s szemem kétségbeesett pillantását láttam, – s most megint egyszerre – egészen egyszerre annak emlékezete, hogy még ezelőtt kevés héttel, itt ezek előtt a tükrök előtt, Mancival elrepültem; s ezek képeinket, – az egymást szerető két kedves képeit, – oly híven mutatták; azután, mikor fel s alá sétálván, véletlenül egyik előtt megállottunk, ő engem csókolt meg, én meg őtet, s mi a tükörbe egymást tekintettük s én akkor, a kibeszélhetetlen boldogság édességétől megrészegedve, mint dültem el Mancinak karjai közt, mint csókoltam meg újra, s mint néztem azalatt a tükörbe, ő pedig mint mosolygott rám mint egy angyal, s mind a ketten mint gyönyörködtünk a képen, s tanúján szerelmünknek – ó Marosy, az emlékezete ennek a boldogságnak, mely

most lelkem előtt oly újan, oly elevenen lebegett, – elragadott egészen, s olyan hideg tompaságra taszított, melyben nem éreztem semmit. Botorkázva mentem egy kanapéhoz a palota aljába, s körülöttem mindent valami köd fogta bé. Mancsi meglátta ezt, hozzám szaladott, s mellém ült. Én észre nem vettem, hogy mellettem ül, s kezemet kezébe tartja, mindaddig, míg nevémen nem szólított. Az a kedves hang, mellyel azt kimondta, – lassan-lassan magamhoz hozott. Először azt gondoltam, hogy valamely angyal szava, aki engemet jobb életre hív által. Felnyitottam szememet, s Mancsit – magam mellett, karjaim közt – láttam! – Nagysád van itt? s már régen? kérdém; micsoda hatalma van engemet így kínozni, így üldözni? – észrevettem magamat, s elhallgattam. – Bácsmegyey! felel szokott édes szavával, az azokon való részvétel, ami az úron történik, az adja nékem ezt a hatalmat. Az úr rosszul van? mi baja? – E' sok vólt, édes Marosym; nem tudtam mit mondjak rá. Miért mondta ő ezt? Ezer meg ezer gondolatok ötlődtek fel egyszerre elmémben. Nem azért kérdezte-é ezt, hogy a detailba szálljak? – vagy miért másért? Az elkeseredés utoljára megnyitotta számat. Ha a szerelem nagysádat rövidlátásúvá nem tenné, mondanám, egy tekintet az elmúltakra megfelelne erre a kérdésre. Ekkor merőn kellett vólna szemébe nézmem. Ez a felelet bizonyosan olyan változást okozott ábrázatján, mely megmagyarázta vólna előttem magaviseletét; de el akartam tőle titkolni azokat a könnyeimet, melyek szememet elfutották; felugrottam, s az oldalszobába szaladtam által. Az elkeseredést nyomban követte a kétségbeesés. Éppen keringeni kezdettek. Én letöröltem könnyeimet, kiszaladtam, s úgy táncoltam, mint az eszeveszett. Egészen megkönnyebbedtem, hogy ebben az örvénytáncban fel s alá kerenghettem. Három táncosnét fárasztottam vólt ki, s már a negyedikhez kaptam, de Mancsi karjaim közé vetette magát. Az Isten nevében, Bácsmegyey! elrontja magát; nem engedem táncolni! kedvezzen egészségének! ez a nagy meghevülés még halált is okozhat. – Halált? mondám, pedig nem tudtam, mit mondok; halált? – annál jobb, annál kedvesebb! nem vesztetem-é el mindenemet? Nem akartam megadni magam, s kifejtöztem karjai közül. Nem, kiálta ő; én nem eresztem el, nem engedem tovább táncolni! Megsiketülve felháborodott indulataimban, próbát tettem, ha kiszabadulhatok-é? – Esztelen! Monda a megbosszankodott angyal, s eltolt magától, ha magadért nem kémélted életedet, legalább jussanak eszedbe atyádfiai, barátid. – Elszégyenültem, s nem tudtam, mit mondjak. – Mancsi! hogy lehet ez a jó szív hitesegegett? Ez vólt az, amit mondhattam. Könnyeim elfojtották szavamat. Lementem a grádicson, s béugrottam egy kocsi-ba. Most az én kedves kis szobámban ülök, s körülöttem éjféli csendes setétség van. Még ezelőtt csak kevéssel egy világokkal ragyogó palotában vóltam, annyi sok szerencsés víg zsbongás közt; köröttem minden víg-

adott, gyönyörködött; most pedig egyedül, mindentől elhagyva, kis rejtekembe rekesztve hol körültein minden néma, megholt, hideg! – A képe egy koporsóban nyugvónak, aki ezelőtt egynehány nappal barátjainak víg lár-mája közt volt, vetek együtt múltatott, most pedig – kiszakasztván a kedves társaságból, egy keskeny setét sírba zárattatik.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, májusnak 5dikén

Valahányszor tegnap pennához nyúltam, hogy néked írjak, ugyanannyiszor vetettem azt el. Isten tudja, mint járok még! Amiben egyébkor gyönyörűségemet találtam, a' most gyötrelmemre válik. Bárcsak te vólnál itt, mindent könnyebben, mindent nagyobb békességgel viselnék. Míg még magamat karjaid közé vethettem, mikor a szomorúság, s a bánat elnyomott, be könnyen viseltem addig terhetem. Könnyed, valóságos enyhítő csepp volt égő sebemben. De ez a sorsa a szegény halandóknak – mikor feltalálják egymást, mikor lelkek annyira megegyez egymással, hogy csak egy lélekké, s egy akarattá vólnak, kegyetlenül szakasztja el őket a történet – eltészi, elszakasztja a legédesebb láncot; útjok most már – olyan messze megy el a másiktól – olyan messze, hogy többé alig találkoznak öszve, alig akadnak egymásra. Öszveölelkezve mentünk mi is egy darabig. Barátság, viszontszeretet, ártatlanság, s a természet ösztöne volt vezetőnk: de most el vagyunk szakasztva egymástól – ah tatám örökké! – Elijedek ettől a gondolattól, de mégis azokon a csendes estvéken, ahol az elmúlt idők emlékezete szívemet öszveszorítja, s én rettegő tekintettel, s jövőndőlő borzadással életemnek következő napjaira nézek – mégis olyan igazán, s olyan bizonyosan lebeg lelkem előtt ez a gondolat; nem fogjuk egymást látni soha többet. – Hála Istennek most mégis szakadnak könnyeim; eddig olyan szorongatást érzett szívem, tatám könnyebben leszek. Ó Marosy, csak te tudod, azt, mit szenyvedek én. Ezer meg ezer embert látok magam körül, hogy ők munkás botorkázással szédelegnek körültem, egyedül állok e' közt az ezer meg ezer közt, s haszontalan tekintetek körül, ha nem látok-é egyet, aki nékem, úgy mint te, kezét nyújtszon, s a koporsóhoz késérjen, melytől már úgyse vagyok távol. Mancsi! Mancsi! ha nékem akkor, mikor először láttalak, mikor úgy tetszett, hogy feltaláltuk egymást, te elpirúltál, én pedig mindjárt akkor kibeszélhetetlen szerelemmel szerettelek, s te azután azon az estvén, egy olyan tekintettel, amely

belső részeimen is keresztülhatott, nékem a szerelem legelső tüzes csókját adtad, úgy hogy nékem eszem és mindenem elveszett; – ha nékem akkor Mancsi! valami jó lélek megsúgta volna, hogy te ezzel a csókkal szívembe előlthatatlan tüzet öntesz, amely éltem virágját eltépi, s minden kívánságaimat utánad való örökké tartó szomjúsággá változtatja, – borzadással fejtettem volna ki magamat karjaid közül, mintha a halál hideg karjai öleltek volna meg, s szaladtam volna – szaladtam volna. – – – Most a' tesz nyomorulttá, akit én boldoggá akartam tenni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Májusnak 8dikán

El akarom verni bánatomat, de haszontalan. Akárhová megyek, mindenütt ott találok Mancsit; az ő jelenléte úgy üldöz engem, mint valami gonosz lélek. Ha valamely bálba megyek, ott találok; ha a Theátrumon a leghomályosabb szegeletbe húzom meg magamat, – még akkor is, ha a játszott darabban elmerülök, s a kárpit lebecsátása után a muzsika elszenderít, míg észreveszem magamat, megszokott tekintetem a Lozsiba repül fel, ott találja Mancsit, s úgy tetszik, mintha lenézne, s rám mosolyogna. Mikor így álmodozom, s az az idő jut eszembe, ahol véle a Lozsiban ültem, s keze kezemben nyugodott, s kedves tekintete – ó! az a kedves tekintet, amelyel az emberre tudott nézni! – jobban elragadott, mint a Dittelmáyerné* igaz actiója! – mikor így ez, mind szemem előtt lebeg, olyan elevenen, olyan csábító formán, mintha most is úgy volna, – tovább megyek, s egynehány csendes könnycseppek jegyzik meg azt a helyet, ahol a szerencsétlen állott.

Haszontalan vonogattam magamat; el kelle Megyeryhez mennem, aki tegnap, nem tudom miért, miért nem? bált adott. Szalaynál nem hagytak nyugtot, el kellett mennem. Ezek a jó emberek látják, mennyit szenyvedek, s nem tudják, mint nevelik enyhítésekkel gyötrelmemet. Az ángyom spanyol Donna figurát vett magára; én pedig matróz ruhába öltöztem; s mi ketten együtt mentünk. Én azt gondoltam, hogy senki sem fog rám esmerni; pedig minden megesmert, aki látott. Haszontalan minden igyeke-

* Pestnek és Budának egy felejthetetlen Játszója, kivált a szomorú darabokban.

zeted! – azt, aki szerencsétlenül szeret, minden figurában ki lehet a többi közül esmerni. A szenyvedő lélek minden mozdulásaiban kiadja magát. Szavának hangja, lépése, állása, minden, minden elárulja a belső fájdalmat. Én kikötöttem az ángyomnál, hogy szabad légyen ne táncolnom. Reá állott, s alig léptünk bé a palotába, s már az egész bálra engagírozva volt. Csak azután vettem én azt észre, hogy annak kicsinált dolognak kellett lenni. – Én örültem, hogy megmenekedhettem tőle, s egy szegletben vonúltam meg, hol néki bocsáthattam magamat emésztő keserűségemnek. Minden Mancim emlékeztetett, – minden kihólt örömezés megelevenedett bennem. Nem volt az egész palotában olyan hely, hol véle nem állottam, nem ültem, nem sétáltam, vagy nem táncoltam volna. Amott nyújtotta nékem szép kezét, midőn mellette mély édes andalgásba ültem; ott törte kétfelé édes mosolygással a piskótát, melyet néki én adtam, s maga tette felét számba, hogy néha forró könnyeim számtól elkapott kezére cseppentek. Forrók, monda egykor, a te könnyeid! – én felé fordultam, s szép karjain sírtam ki boldogságomnak teljességét. Amott felugrott mellőlem, midőn gondolatokba merültem el, rám vetette keszkenőjét, hogy nem tudtam, mi lel, s ezt kiáltván: *Haragszom rád*, azt a táncost, akit elébb ért, kézen kapta, hogy el nem érhettem, s mikor látta, hogy én táncának vége után várakozom, addig táncolt, hogy utóljára elúnván a várakozást, magamban táncoltam; s mikor osztán mind a ketten abbahagytuk, s ismét öszveakadtunk, ó mennyit tudtunk egymásnak mondani, mint tetszett úgy, mintha száz esztendőök óta nem láttuk volna egymást. – Így lész, édes jó Marosym, ezer, meg ezer kicsinység valóságos okává az öröme! a legindulatosabb öröme a szerelmes ifjú előtt, melyet a hidegvérű öreg megnevet; pedig az ilyen öröm bennünket bizony igazán böldegökké teszen, s megengedi, hogy még pályánk végén is, kiderült kedvel tekintsünk azokra az órákra vissza, amelyeken ezekkel éltünk. Nevezzétek bár gyermeki öröme, bábózásnak ezeket, Philosophusok! ti, akik azt, amit bennetek a mértékletlenség, a csömör, vagy a temperamentum hidegsége szül, magatokkal való küszködés munkájának, s az okoskodás szüleményjének akarjátok tartatni: – mutassatok egyet, a ti gyönyörűségtek közül, mely ilyen tiszta forrásból veszi eredetét, melynek kevesebb haszonvadászat, s kevesebb alacsonyság az anyja; úgy én is részetekre állok, s szánni foglak. Azok a szerencsétlenek, akik, megvakulva a nem igaz gyönyörűségtől, kedves csalódásban botorkáznak tovább! – De ez bévett szokás, édes Marosym! minthogy az ilyen öröm már nem illik az őszhajú bölcsekhez, mert kiszabott gyönyörűsége van minden időnek, tehát mindazok, akik az öregek seregébe lépnek által, az ifjak szerelmes ártatlan örömekek állanak; s tudakozd meg bár ezeket a bölcs uraságokat, s tisztessé asszonyosságokat, melyik esztendőjököt tartják leg-

édesebbnek? bizonyosan, nőtelen s hajadonságok esztendeit fogják említeni. Menj mélyebben vélek a dolog velejére, – mi tette olyan édessé ezeket az esztendőket? – majd meglátod, hogy ezek a gyönyörködések, amelyeket most úgy útnak, úgy gyaláznak, úgy tiltanak, ugyanezek a gyönyörködések azok, amelyek életeknek legszebb részekben nekik legfőbb boldogságok vólt. – Félben kell szakasztnom leveletem. A Mancí portraitjára vetett tekintetem bészárja azt a szívet, amely egész részvétellel nyílt vólt meg erántad.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Májusnak 11dikén

Nagy indiscretio az énbennem, látom én azt magam is, édes Marosym, hogy én néked, boldog szeretőnek, panaszlom azokat a kínokat, melyek szegény szívemet marcangolják. Ha szíved érzéketlenebb vólna, kevesebb indiscretio vólna ez. De ládd, mikor még a feljövő nap nékem mindég kedves reggelt, kedves estvét ígért, s az esthajnal horizonomra csendes szép éjtszakát vont, akkor – ha szívem nem foghatta bé nagy mértékét a boldogságnak, te ki szoktad vólt terjeszteni karjaidat, s megengedted, hogy én öledbe hullassam boldogságom édes könnyeit. Marosy, mondám gyakran olyankor, édes Marosym! nyitva tartod-é te nékem ezeket a karjaidat, ha boldogtalan talállok e lenni? Szent szívre-szorúlással esküdted te azt nékem, – s ímé most midőn szerelmem gyötrelmeit magam többé nem hordhatom, ímé eszembe jut esküvésed, s ez nyugtatja meg szívemet, ha miattad engemet vádol. Érzem, hogy kevés idő múlva kisirom, kipanaszlom panaszimat, hadd meg a küszködő, viaskodó természetnek, amely enyhülést talál a panasz kifakasztásában, még kevés időre tulajdon jussait.

Még valamit a bál felől. – Az a palota engem sok ezer dolgokra emlékeztet, s – ó bár sohase kellene többet belé lépnem. Mindjárt amint beléptem az ajtón, annyi sok holmi rohant lelkekre, hogy nehezen tudtam egy kanapéig váncorgani. Ó, mint ijedtem el, mikor engemet andalgásomból egy kedves asszonyi szózat ezzel a kérdéssel ébreszte fel, miért nem táncolok? s elgondolhatod, mint borzadtam meg, mikor ruhájáról ráesmértem, hogy az álorca alatt Mancí van elrejtve. Az a török öltözet vólt rajta, melyet én küldöttem néki, mikor legelőször mentünk együtt bálba, s én mint rabja utána rózsaláncokkal mentem. Így játszik a szerelem; így

igyekeztem én holmi kicsinységek által bizonyítani néki szerelmem nagyságát, melyet annál kevesebbé tudtam kinyomni, mennél nagyobbra nevedekett. Nem tudtam mit feleljek rá; végtére azzal kezdtem magamat törtetve menteni, hogy nem táncolhatok. Ő szinte a szemtelenségig vitte tolakodását, s nem elégedett meg mentségemmel. Ez méginkább kiforgatott sarkamból. Tudja-é nagysád, kérdém, kivel szóll? s öszvecsikorgattam fogaimat; – Kivel? kérdé; – a Sklávommal! – Mancsi! már e' sok! mondám. – Ebben is Bácsmegyeyt követem; felele. – Én magamon kívül voltam, ő pedig kedveltető nyájassággal vetette hátra fátyolát. – Ó, mint érzettem akkor! Ezt érzi az a szerelmes ifjú, aki kedvesét csak estvénként láthatja, és aki egynehány setét felleges estvéje után teljes karimában látja felemelkedni a fényes holdat. Ilyen kibeszélhetetlen érzés töltötte bé ekkor szívemet. Által akartam ölelni, megbocsátottam volna hitszegését, s – ah! ezzel a forró szívreszorítással mondtam volna meg néki, hogy őtet véghe-tetlenül szeretem. S hidd el édes Marosym, ha kimondhattam volna azt, amit szívem akkor érzett, Mancsi ismét szeretett volna, elszakaszthatatlanul szeretett volna! Egy egészen resignált kívánság az ő birtoka után! egy csak egy szempillantásig tartó utána való kívánckozás! ő utána! egyedül csak ő utána! – birtoka után! – szíves odaengedésével, megutálásával mindennek egyébnek, a világ minden ragyogó boldogságának! ó nem mondhatom ki, mit érzettem. – Ha Nagyságod kevély, ha igazságtalan nem volna, mondám az elkeseredés legkeservesebb hangjával, – most én nem vólnék nyomorult, s nem nevetné ínségemet! – Elfogyott minden erőm; nem maradhattam tovább a bálban. Meghajtottam magamat előtte, s kezem magam sem tudom, miképpen, erősen dobogó szívemhez ért, s egy meglelkesedett szerelmes tekintetet vetvén rá, ott hagytam s hazajöttem. – Ellágyult szívembe csakhamar az elkeseredés szállott. – Nyomorúságom mély érzése alatt értem haza, s hánykodásom dühösködő boszszankodássá vált. Kikerestem rabláncomat, melyet egykor olyan gyönyörködve, olyan kevélyen hordtam, s ráakadtam igen könnyen. Ó, milyen jól esett ízről ízre tépni, s kiszórni ablakomon. Sokáig néztem ki utánok. A szél egyenesen vitte őket a Dunának, s óh milyen erősen tolta fel ennek nézése alatt szívembe magát az a kívánság – bár minden örömd emlékezetét – s bár tulajdon magadat szórhatna el úgy a szél; hogy semmi maradványa ne maradna meg lételednek, mint ezeknek a rózsáknak.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Májusnak 13dikán

Bezzeg – ha a rablánc széjjeltépése a dolgot helyrehozhatná, úgy jól vólna, s én többé nem nyögnék – de a szerelem olyan rabláncot tett én-rám, melyet csak a halál téphet el. Nem látok semmi menekedést – semmi nyugodalmat. Mégegy mód van hátra – eltávozásom; de még most nem távozhatok el – nem lehet eltávoznom.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Májusnak 27dikén

Én, mintegy tizennégy napra, egy előttem egészen esméretlen vidékre megyek, s megpróbálom, ha az új életet vevő természet nem nyugtathatja-e meg szívemet. Talám ha azt nem teheti is, nyúgodalmas, kedves bánatba szunnyaszt el; mert ezek a hánykódásai, ez a szélvésze határt nem esmerő indulatomnak, megemészt, s óriási lépéssel von a sírhoz. Talám jól üt ki, édes Marosym! talám elcsendesedik hevességem vagy két napra, s akkor majd olyan magam meggyőzésével, olyan elcsendesedéssel vezetem Mancit az oltárhoz, amelyen magad is csudálkozni fogsz. – Gróf K... ezelőtt egynehány nappal ide érkezett, meghallotta micsoda románt élek, felhajásztatott, s addig kért, addig rimánykodott, hogy lehetetlen kérésének nem engednem. Én véle Tornára megyek; vagy inkább ő Tornára viszen engemet, mert én már nem *akarhatok*, egész machinává lettem, akit akárki is felvonhat, és aki minden igazítás szerint, önnön ítélete nélkül vaktában enged.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júniusnak 3dikán

Ez a vidék gyönyörű; éppen olyan, amilyet a beteg szív s a békételenkedő szerelem kívánhat. Maga a város kicsiny; olyan, mint egy jó falu. Csak a kastély ád néki valamely becset régi formájával, mely egészen ehhez a

vidékhez illik. Efelett igen közel, a leomlott várfal darabjai állanak egy gömbölyű hegy tetején, s túl rajta meredek sor-hegy nyúlik Gömör felé. Nem lehet leírni azt, amit itt a néző lelke érez. Iszonyú vén kőszirt darabok állanak tornyozva egymás felett, s úgy tetszik, mintha mohos fejek le akarna szakadni. Alattok mély és tágas barlangok vannak, hol a stalactites szörnyű figurákra csepeg. Itt minden csendes, mintha meghólt volna a természet; csak a kőből fakadó források omlását hallhatod néhol. – Most Petrarcha az én kedves poétám; ő mindég velem van. Az ő panaszai elolvastják szívemet. Kesergő Sonnetjeivel kalandozom bé a mezőket és a cserét, megmászom a legmeredekebb kőszirt repedéseket is, s mikor osztán kifáradva valami kőre dülök, s a világ előttem elalkonyodik, s öszveszorult teli szívemből a Mancsi neve kiszalad, – a kődarabok is utánam jajdulnak. – Ő nékem mindenem volt – mindenem! – a határa minden kívánságaimnak, s minden reménységeimnek! – ő engem annyira szeretett! – ha szemébe néztem, s ő rám mosolygott, mindent rá mertem volna tenni, mindent! hogy ő mást nem szerethet csak engem, s mégis most -

Tegnap a húgomtól levelet kaptam; teli van az szerelemmel. Írj néki minél előbb; a te leveleid deríthetik fel őtet abból a bánatból, amelyben miattam él.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júniusnak 5dikén

Te tudhadd édes Seumikóm, azt mondja Petrarcha, mint bán velem a szerelem, s milyen életet élek most. Mégsem kisebbedik kívánságom, még mindég szokott tűzében olvad szívem. – Úgy van édes Marosym! te, az én Seumikóm! s te, Mancsi lelke! aki engemet, mint Petrarchát Laura lelke, mindenütt késérsz – néktek panaszlom ezt a vég nélkül való szenyvedést, ezeket a megszámlálhatatlan könnyeket, amelyek el nem tudnak fogyni, amelyeket újabb, újabb emlékezet fakaszt. – Azt írod, hogy megvan az a jegyváltás, az a felbonthatatlan kötés, amely Mancsit tőlem örökre elszakasztja, s nemsokára – nemsokára minden utána való kívánságomat kárhoztatott vétekké teszi. – Nem Marosy vagy-é te? s mégis ezt írod? Tartóztass meg egy omló patakot karoddal, ha meg tudod tartóztatni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júniusnak 13dikán

Az ifjú gróf K... testvére, Theréz, egy gyönyörű teremtés; lelke rakva van a legkedvesebb tulajdonságokkal, s jó szíve igen érzékeny. Ő tudja okát szenyvedéseimnek, s gyakorta siratja nyomorúságomat. Ez gyakran jutalma a legnemesebb érzésnek: de az ő könnyei szánakozásnak könnyei; s annak a fájdalomnak, amely ezeket fakasztja, édesnek kell lenni az olyan léleknél, mint a Theréz lelke. – Az ő társasága valóságos ír sebeimre. – Ha a hold néha a vacsora felett a gyertyák közt lopva rám süt, s epe-dő nevetése engemet úgy csalogat, mint a barátság kiterjesztett karjai, hogy abban fájdalmamat kisírjam; – mikor ilyenkor elkeseredom, s az asztaltól az ablakba vonom magam, Theréz mellém áll, minden szó nélkül karomba ölti kezét, s így járunk együtt a kert sétáló utain fel s alá, míg az éjjeli őr borzasztó ordításával messziről ránk nem kiáltja, hogy már a tizenkettőt elütötte.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júniusn. 16dikán

Itt gyönyörű idő van, s éjjel igen tisztán fénylik a hold. Én egészen ura vagyok magamnak, kedvem szerint élek mindenben, s ez néha olyan tiszta, s olyan minden homály nélkül való szempillantásokat csinál nekem, hogy egészen megnyugtatott resignációval nézhetek le erre az életre, azalatt míg másrésről, elragadott szent érzéseim a koporsókon túl jobb étellel biztatnak. De ó be tündér ez az ilyen nyúgodalmas szempillantás! elmúlik előlem mint az árnyék, mikor tartóztatni akarom. Mikor éjfélkor Therézt felvezetem a kastélyba, s megint kiszököm a kapun, s lemegyek a tóhoz, előldom a csónakomat, s a kastély alatt lévő szép kis tengeren fel s alá evedzem; – mikor ilyenkor körültem minden csendes, s fülem semmit sem hall egyebet evedzöm loccsanásinál, mely egy csapással ezer szikrákat ejt, melyek a hold fényében ezüst cseppek gyanánt ragyognak; – mikor ilyenkor hosszas kerengéseim után elfáradva valami virágos bokor alatt kikötök, a csónakban végig fekszem, s elnézem, hogy a hold és a csillagok mint kerengnek felettem, s a kedves tavaszi szellő mindenfelől mint hozza rám a legkedvesebb illatot – ó, mint óhajtom olyankor, hogy egyszer

már esne le szememről az a fátyol, mely szemeink előtt fityeg, mikor ostromló nyomorúságainkban tévelygünk, s csak egyszer merünk a távol lévő Jövendőre félve tekinteni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júniusnak 20dikán

A bátyám megint nevezetes summájú pénzt küldött költségemre. Azt parancsolja, hogy nemsokára látogassam meg; én pedig – akit a szerelem, mint az árbc s vitorla nélkül való hajót a szél, ide s tova ver, magam is hozzá akarok menni; de ezer szélvész s nyughatatlanság egy helyről más helyre kergetnek. A Mancsi lakadalma után mindjárt hozzá megyek, s ennek a tiszteletre méltó embernek társaságában keresem fel nyugodalmat, melyet Mancsihoz közel fel nem találok – fel nem találhatok. Azonban az ő ajándéka nékem igen édes szempillantásokat csinál. Elbeszéltem a minap Theréznek, hogy egynehány szegény háznépet, ha itt olyanok vannak, valamivel fel akarok segíteni. – Síró szemmel köszönte meg azt; s most együtt járunk fel s alá, s valóságos örömmel osztogatjuk el csekély adományinkat. Azt nézni, édes Marosym, hogy Theréz milyen szeretetre méltó leereszkedéssel bátorítja fel a félénk lakosokat, micsoda nyájassággal simogatja s csókolgatja gyermekeiket, micsoda rendességgel adja nekik kevésből álló ajándékinkat, s hogy ejti azt úgy, hogy a lakosok azt megköszönni nem tudják, hanem a köszönés helyett szemekből hirtelen könnypatak omlik ki, – ezt nézni, édes Marosym, mennyi bódogság! s ha van valami, ami nékem erőt adhat, úgy az, bizony azok a szempillantások, melyekben az én jó Therézemmel nyomorgó embertársaim terheken könnyebbíthetek.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Miskolc, Júniusnak 25dikén

A te kedves leveleden igen nagy örömöm, igen-igen nagy örömöm volt! Adjon Isten sok szerencsét a Fő-Notáriussághoz! Örülök rajta, hogy ezt az újságot én vihetem meg a húgomnak, s köszönöm, hogy ezt nékem en-

gedted. Egyenesen szaladtam a grófhoz, s kértem, hogy küldjön Miskolcra. Csak azt kötötte ki, hogy harmadnapnál tovább ne múlassak, melyet meg is fogadtam, mert holnap reggel már ismét Tornára megyek. – – A gróf a maga lovait adta alám, s igen jókor béértem. Klári az ablakon állott, s már karjaim közé vetette magát, mikor a kocsiból kiléptem. – Isten hozott, édes bátyám! mi hoz ilyen váratlanul? Kedves újságot hozok, felelek; s által öleltem. – Tám Mancsi eláll... – Úgy oda lettem ettől a névtől, mint a gyilkos a megölt nevétől. Olyan hang ez, amely, ha meghallom, minden érzékenységetem feltüzesíti. Nem szóllottam rá semmit. Ő értette hallgatásomat, karomba fűzte karját, s felvezetett a szobába. Nyelvem le vólt kötve, nem tudtam szóllani, s keservesen sírtam. Ez a jó gyermek még mindég karomon fityegett, letörlötte könnyeimet, s szép nagy kék szeméből egynehány nagy csepp cseppent orcámra, midőn megcsókolt. Szegény bátyám! s mégis szerencsétlen vagy! Ez a forró szíves expressió, s az a hang, amellyel ezt ejtette, felöldotta némaságomat. Csendesítsd meg magadat édes Klárim, mondám, nem vagyok én olyan szerencsétlen, legalább nem egészen olyan szerencsétlen, mint gondolod; – én általad, és a te Marosyd által vagyok szerencsés. A te neved hallása edesebb érzést támasztott fel szívemben. – Szerencsés, édes bátyám? felele kérdező tekintettel, s gyönyörű elpirulással, mely orcáját mindég elborítja valamikor a te nevedet említem, vagy felőled szóllok. – Az, édes húgom, szerencsés! tovább már nem tartóztathattam meg magam; mindent kimondtam egyszerre, – Te szerencsés vagy – Marosy Fő-Notárius, semmi sincs egyéb hátra, hogy tégedet, és általatok engemet, boldoggá tégy; hanem önnön megegyezésed. A bátyám megegyezéséért innen írok, s a' felől nem kétkelhetsz. – Ne, – olvasd ezt a levelet. Ő annyira magán kívül vólt örömében, hogy mindég csak a pecsétet és az adresst forgatta, s nem tudta, mint szakassza fel. Én azt láttam, felbontottam néki, s elolvastam előtte. Minden sor több-több kedvet terített orcájára. Amint megszűntem olvasni, kibeszélhetetlen kedvességgel emelte fel nedves szemeit az égre. – Ámen! mondám; – s ez vólt az, amit mondhatta nyelvünk, mert szemünkből sűrű zápor omlott. Ó, Marosy! ha idvezült szüleink lenézhettek vólna ránk, s láhatták vólna, hogy állottunk, mint valamely egymást szerető pár, öszeölelkezett karral ott, mint törölggettük egymás könnyeit, s én az ő bóldogságán, s ő az én bóldogtalanságomon milyen érzékenyen vettünk részt. Ó, édes Anyám, s te Igaz! akit én kevélykedve nevezek Atyámnak! édes jó Szüléim, ti, akiket mi nem sirathatunk meg eléggé, ó be igaz az, amit előttünk annyiszor mondtatok, hogy sok bóldogságot foglal az magában, ha a testvérek egymást szívesen szeretik! Be kedves gyönyörűség a ti intésteket teljesíteni!

A tiéd Klári édes Marosym! A tiéd volt ő azon szempillantás ólta, melyben legelőször látott meg, s ha a mennynek minden bődögságát, mely ezekben a szókban fekszik, nem egészen ézenéd, nem vólnál Marosy, nem vólnál az én Barátom, nem vólnál a húgom kedvese. – Sokszor elolvasta már leveledet, s az a titkos ézés, melyet csak a szerelmesek esmérnek, annyira elfoglalta, hogy minden gondolatja csak te vagy. Nem szól semmit; sír, de olyan édesen, olyan édesen, hogy minden kitalálhatná, hogy örömeben sír; s nékem jó, s öszvecsókol. – Nem hiszem, hogy ilyenkor bennem nem Marosyt csókolja. Ami engem illet, az az öröm, hogy őtet nemsokára boldognak láthatom, hogy téged nemsokára a leghívebb szerető feleség ölelgetési közt láthatlak, felderíti kedvemet. Ma a tefelőled való gondolkozás késér ágyamba, s eszerint reménylem, hogy valahára megint nyugodalmasan alhatom.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júniusnak 27dikén

Alig érkezem ide Miskolcra, s ímé Kassáról egy staféta egy csomó levelet hoz. A bátyámét ide zárom; éppen olyan az, amelyet tőle várhattam; megelőzi kívánságomat tiszteletet érdemlő jószágával. Együtt vettem ezzel a tiédet is, amelyben írod, hogy a főispány a vármegye részéről téged küld Bécsbe. Ezen örülök, mert bizonyos vagyok benne, hogy te tökéletesen megfelelsz annak a reménynek, amelyet felőled vetett; – de bezzeg mit mond a húgom, aki kedvesét, mátkáját oly nyughatatlanul várja, ha meg fogja hallani, hogy még sok ideig nem jöhetsz. – Te most olyan pályába lépsz, melynek becsület van célján; légy szerencsés futásodban. Ha Mancit nem esmértem volna, eddig megfutottam volna felét ennek, s most ki nyújthatnám feléd kezemet s megmutathatnám utadat minden veszedelmeivel. Azalatt a húgom emlékezete könnyebbítsen meg előtted minden terhet; így térj meg osztán a borostyánnal az én kedves Klárim karjai közé, ki azt kevély örömmel fogja utánad kiterjeszteni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júliusnak 1sőjén

A te notáriusságodon, s közelgető öszvekeléseden támadt öröm is oda kezd lenni! Elfogy az, mint a leszálló nap utolsó sugárai, midőn rajtok erőt veszen a sűrű köd. Visszaesvén előbbeni kedvetlenségembe, fájdalmim is visszatérnek. Az a szerelem, amely engemet azelőtt öldöklött, nemsokára – előre érzem azt! – kettőztetve rohan rám, s tartok tőle édes Marosym! hogy egészen lever.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júliusnak 4dikén

Ez a szív teljessége, mellyel ezt a szép vidéket s ebben a szempillantásban az egész világot általfogom, – ez a teli szív, hóhérom nékem. Ha én ebben a nagy Mindenben, ebben a véghetetlen Mindenben, ami előttem itt elnyúlt, széjjeltekintek, s szemem addig mered, míg elgyengül, reszketni kezd, s elvakul, hogy végtére megdobbanok a Mindenható, Megfoghatatlan előtt; – mikor ilyenkor karjaimat valaki után kiterjesztem, hogy azt a vég nélkül való, kimondhatatlan, megmagyarázhatatlan belső érzést az ő kebelébe sírhatnám ki, – ha ilyenkor a Mancsi képe előttem lebeg, s én haszontalan futok ellenébe, látom, hogy haszontalan viaskodom magammal; mikor osztán az a gondolat, hogy ötöt elvesztettem, – elvesztettem minden reménység nélkül! – ! – örökre! – mikor ez a gondolat, mint a mindent öszvetördelő mennykő belém csap, eldülök, mintha minden erőmet, minden velőmet – megemésztette volna – Isten! te látod mint nyögök terhem súlya alatt; mint fetrengök a földön mint a széjjeltaposott féreg, s mint kiáltok fel hozzád a halálért!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ*Torna, Júliusnak 6dikán*

Magamon kívül vagyok egészen, ha elképzelem, micsoda nyughatatlansággal, milyen szívszakadva számlál most Mancsi minden órát, minden percentést, amely még lakadalmát késlelteti. Nem szánok mindent öszvetépni, öszvetörni, ami kezem elibe akad, s ha öszvetéptem, öszvetörtem, megbánom cselekedetemet, s elfakadok sírva. Pirulok Theréz előtt, sőt mindenek előtt; de nem eresztenek el; s aligha őrt nem állítottak utánam; s Theréz ma sírt midőn elbeszéllettem, hogy az ölyv egy nősténygalambnak elkapta hímjét. Miért sír Nagyságod? kérdém; – tartsa továbbra könnyeit! én is szerencsétlen vagyok; Mancsi elvette az életemet; pedig én minden gyanú, minden fegyver nélkül mentem hozzá; elvette mindenem, s most nyomorúságom felett kacag. Úgy tartom, érzette, mit akartam mondani, – mert – ah micsoda nyilallás! – micsoda szívszorulás! – s a fejem! – egészen általhevül tőle hideg kezem, mihelyt hozzátartom. – Mancsi, mindez... ó Marosy, be bóldogtalan – be nyomorult vagyok én.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ*Torna, Júliusnak 8dikán*

Az a szomorú éjtszaka, amely körülveve, odavan, s véle tűntek el azok a káprázatok is, amelyek annyira kínozta. Azt mondják, hogy tegnap magamon kívül voltam! – szegények, nem akarják azt mondani, hogy nem voltam eszemen. – Ez nehéz édes Marosym! mindent elkövettek körülöttem gondoskodásokkal. Eret vágtak rajtam, nem tudom, hányszor; s Theréz, míg az illendőség engedte, nem távozott el ágyamtól. Az én nyomorúságom, mondtam néki, érdekli Nagyságodat. – Majd amott azon a jobb világon köszönöm azt meg, az emberek nyelve nem mondhatja ki, amit akarnék. Könnyeim öszveegyveledtek azzal a csókkal, melyet gyenge reszkető ajakom szép kezére nyomott. Ő sírt. Tartok tőle, hogy szíve igen érzékeny, s az a kifordíthatatlan belső tapadás, amellyel holmit felfog, még szerencsétlenné teszi. De nem érdelek-é én minden nyomorúságom mellett is valósággal írigységet, hogy ennyit találtam, akik előtt sírhatok, holott sok jó lélek kéntelen kínjait szívében zárva tartani.

Ne törődj rajtam, az én egészségem tökéletesen helyreállott, csakhogy még erőtelen vagyok. Ne írj a húgomnak semmit változásom felől; ne tudja azt senki. Egy-két nap múlva elindulok a lakadalomra, s akkor osztán jó Buda, Isten hozzád örökösen!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júliusnak 10dikén

A tegnapi estve félelmes, rettenetes estve vólt. Amint setétedni kezdett, nagy szélvész támadt, s bécsapdosta ablakainkat. Theréz maga vólt a szobámban; a bátyja, az ifjú gróf, egynehány nap ólta nincs itthon; az öreg pedig Nádaskára ment gróf Gy...hoz. Egy darabig egymás mellett ültünk, ő a fortepiánón játszott s éneklett; én pedig Flautravenen accompagníroztam. A fergegeteg engemet bússá, rettegővé tett; ebből láthadd, mennyit szenyvedtek szívem betegsége alatt ín-szövevényeim. – Ő vette észre bajomat, noha azt el akartam titkolni, s tudakozta, ha nem megyek-é le a kertbe? Ez a gondoskodás, ez az utánam való járás ellágyított. Én Nagyságoddal maradok, felelek, magamat meghajtván. Igen, monda, de hiszen én is megyek. Haszontalan vólt minden ellenzésem, hogy néki abban a nagy szélben alkalmatlan lesz sétálni; erővel lekésért. A szokott sétáló sikátoron sétáltunk lefelé a tó partjára. Megborzadtunk, amint ennek végire jutván, a gyümölcsös fák virágjoktól megkoppasztva akadtak szemünk elibe. Úgy állottunk ott, mint a bálványok. – Theréz szakasztá félben néma bámulásunkat. Bácsmegyey! nincs-é az valahol megírva, hogy a legtöbb virágzás csak olyan, mint az álomkép? kérdé töllem. Igen, mondám; s az Isten tudja, hogy az! – Egy sohajtás szaladt ki mellyén, nem szóllott semmit, hanem intett, hogy menjünk tovább. Egyhelyt a tó partján megállapodtunk, sokáig néztük, hogy a nagy szél dühösködő zajjal micsoda tajtékos habokat csapdos ki a partra, melyekben a hold, öszverongyolt felhőji közül, csak néha tekintett reánk. Elragadtatva állottunk így sokáig. A Theréz szemeiből egy könny cseppent le a kezemre. – Miért sír Nagysád? kérdém, – Miért? felele. Nem látja-é, mint tépte le a szél azokat a szép virágokat fáinkról, melyek még tegnap olyan édesen illatoztak, oly bőv termést ígértek? nem látja-é, mint fújja el a tóba? mint nyílnak itt meg a habok? mint nyelik el, s nem hagyják semmi jeleket léteeknek? – nem látja-é ezt? s ha látja, nem sír-é? – Az Istenért, mit mond Nagysád! felelek; ez az a gondolat, amely olyan homályosan lebe-

gett, mint valami nehéz álom, lelkem előtt; ami engem így fojtogatott; Nagysád ébreszti fel azt bennem; s felébredése rettenetes. – Én egy levágott fa törzsökére ültem, Theréz pedig a tóhoz állott, s merően nézett az egymást toló habokra. Gyermekségem víg reggele terjedt el előttem, láttam virágzásomat, – láttam; hogy érő gyümölcseimnek minden ragyogó reményét egy szempillantás egyszerre lerázta, s elhőlt tompaságban ültem ott, mint az a férj, kinek felesége véletlenül dűlt el ódala mellő! – aki mindenét elvesztette, s ebbe kereste minden vígasztatását. Theréz látta, mint küszködöm ezzel a gondolattal, s felvitt a kastélyba; de semmi sem állíthatta helyre kedvemet. Sokára magamban hagyott, s én csaknem minden érzéstől megfosztatva dültem el ágyamon. A sok nyughatatlan rettenetes álmok, melyeket néha félébren álmodtam, ezt az éjtszakámat a Legfélelmesebb éjtszakájává tették életemnek. Csak virradta felé alhattam el, mikor a fergeteg után nagy eső esett, s nézd – milyen szép most a reggel! Vége a fergetegnek, s az eget a legszebb kék szín borítja el. Ablakomon úgy hat fel a tavaszi virágok illatja, mint a kiöntött balsamom; s ez a gyönyörű tekintet a kertre és a tóra, új erőt, új életet tölt ereimbe.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Torna, Júliusnak 12dikén

Oda vagyok, édes Marosym! oda vagyok! – Theréz – – ah! elgondolhatod-é, s nem dűlsz-é hátra ijedtedben ettől a gondolattól? – – Theréz belém szeretett! – Belém! belém szeretett, s ennek tudásában mennyei boldogság s a pokloknak minden kínja van elrejtve. Nem kínozta-é eddig is mindég a legiszonyúbb aggodás, hogy szívem leroskadt nagy kínjai alatt? s ennek is rám kell-é még tódúlni? – Egy szeretetre méltó leány nyugodalmát kell-é felforgatnom, egy tiszteletre méltó ősz atyán kelle-é erántam mutatott kegyességéért, szíves vendégléséért, éppen ott ejtenem sebet, ahol legmélyebben hat bé, ahol leginkább érzi? Kedves gyermeke szívébe kellett-é halál, s megemésztő gyötrelem magvát hintenem? s mindezt mivel? – egy szerencsétlen szerelemmel, mely leginkább az érzékeny jó szíveket hatja meg. – Marosy, ez a gondolat, – nézd, kérlek, mint hembereg szívemben, érről érre, mint egy égő tűzpaták; mint égeti meg minden ütköző csemetéjét a nyúgodalom reménylésének!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Keresztes, Júliusnak 15dikén

Már ma bővebben írhatok néked, s azt beszéllem el, mint vettem búcsút Theréztől. Ő kiment volt valahová, midőn Lévai a bátyám levelét négy postalóval Kassáról kiküldötte, melyeken nékem késedelem nélkül Buda felé kell indulnom. Elbúcsúztam az öreg gróftól, s a kertbe akartam lemenni, míg Theréz hazajön, s egyszerre hallám, hogy az udvaron az eránt tudakozódik, kié, s mit akar az a kocsi? Szaladva jött fel a grádicson, midőn megtudta, hogy késedelem nélkül akarok, minthogy a bátyám Budára érkezett, indulni. – Az Istenért Bácsmegyey! monda elhalványodott képpel, melyen én szánakozást, a legszívesebb barátságot, s az elszakadás rettegését láttam, – mit csinál? – nem volt annyi erőm, hogy rá feleljek. Az a gondolat, hogy talám szeret, úgy lobbant fel előttem, mint valami láng a setétben, s megint eltűnt. De mindég igazabbá, mindég bizonyosabbá, egyszersmind pedig mindég kízóbbá, gyötrőbbé is lett, midőn a palotába mentünk fel; ő a fortepiánó mellé ült, s phantasiájának szárnyain az érzés mélységeibe hatott. Nem állhattam ki tovább, s azon szín alatt, hogy még holmimet kell elrakatnom, kimentem a szobából. Ott ült még akkor is, mikor egy darab idő múlva visszajöttem. Helyben maradt; én pedig fel s alá jártam a szobában. Az ő hajlandósága, sőt maga az ő szerelme, akármilyen kicsinynek gondoltam is azt, nagyon megilletett, s ekkor képzeltem el, milyen nehezen fogom őtet elhagyhatni. Rövideden akartam búcsúzni, s már mentem feléje; de ő elimbe jött, s az ablakhoz vitt. Minden vonogatózás nélkül követtem őtet oda. A Nap éppen hanyatlani kezdett, s gyönyörű estve kezdte elborítani az eget. Minekutána sokáig majd rám, majd ismét a szép estvére nézett, mosolyogva így szólított meg: Bácsmegyey! ilyen szép lesz-é a mi életünk estvéje? – Higgyük azt Theréz! felelék. S hát azt hiszi-é, hogy még elnyeri a Manczi kezét? kérdé hirtelen. – Valami titkos vígasztaló erő elfutotta szívemet. – Jó Theréz! – mondám, s szívemhez szorítottam kezét, – ha az estve nem ilyen tiszta, nem ilyen víg, – úgy – úgy a következő reggel lesz az; s egy lehellete annak az életnek s egy sугára annak az ott éltető napnak el fogja törteni azt a nyomorúságot. – Elhallgattunk, s én láttam, mint küszködött magával. – Jöjjön, édes Bácsmegyeyem, mi mind a ketten el vagyunk keseredve; hadd verjek még egy darabot. A fortepiánó mellé vezetett, egynéhány hangot ejtett rajta, öszvefutotta kulcsait, úgy tette magát, mintha gondolkozna, mit verjen, s egyszerre esett le az epedés szívet olvasztó mennyei hangjaira, midőn ezt kezdette verni és énekelni: *Utánad folynak könnyeim, sat.*

Egyszer sem énekelt olyan indulattal, olyan hajló, hízelkedő édes hanggal. Az utolsó stróphában: *Mélyen érzem szívemben* kicsapott, s olyan kedves enyelgésben vesztette el magát, hogy fortepiánója énekével együtt látszott elhalni. Elvégezvén az éneket, megfogta kezem. Én még nem tértem vissza abból a mély álomból, amelybe kedves éneke szenderített volt. – Bácsmegyey! monda, ímé itthágy engem, – mikor látjuk ismét egymást? s mit hágy nékem emlékezetül? – Theréz! forró igaz barátságomat! – A barátság neve alatt elfordította fejét, s egynehány könnyet törölt ki szemiből, s ismét így szólla: Nékem ugyan semmire sincs szükségem, hogy az úrra emlékeztessen; de mégis – ne tagadjon meg tőlem egy kérést, melynek bételjesítésétől nékem oly sok függ, – küldje meg nékem a képét. – Eljédtem, mert tudom, hogy az ilyen emlékeztető mennyit árt; – de ki állhatott volna ellent annak a tekintetnek, amellyel azt tőlem kérte? – kikerestem azt a portraitemet, melyet számodra festettem, és amellyel téged lakadalmad napján akartalak megajándékozni. – Így csókolja a jámbor szarándok az elibe tartott ereklyéjét valamely martyrnak, mint Theréz az én portraitemet; de ezt csak néked mondom; csak néked szabad mondanom. Csaknem éppen abban a szempillantásban lépett bé a cseléd a szobába, jelenteni, hogy minden készen van. Theréz egész erejét öszveszedte. – Menj, monda, s jusson eszedbe néha, hogy Tornán egy lyányt hagytál el, aki magánosságában kevély gyönyörűséggel fog utánad sírni. – Theréz, mondám, – Nagysád, én utánam? – Isten! s ezen csudálkozik? felele; ennyi édes-bánatú szempillantás után nem kellett-é néked szívem előtt kedvesnek, sokkal kedvesebbnek lenned, mint minden, amit esmerek. Elakadtak szavaink. Egymás mellé ültünk a kanapéra. Ki nem mondhatom, milyen teli volt szívem; nem mertem szememet felvetni. Bácsmegyey! monda az elcsüggedő szerelem lassú gyenge hangjával, Bácsmegyey! – Rátekintettem, s – ah gyönyörű kék szemeinek mennyei pillantása egyszerre nyitotta meg szívemet, hogy sírhattam. Ő elővette keszkenőjét, s letörölte könnyeimet. Édes Bácsmegyeym, ennyi könnyek közt nincsen-é vagy egy értem sírva? Theréz, felelék, – mind! mind! s egyszerre rohantam karjai közé – – Jól van; szívemen fogom tehát hordozni ezt a kedves keszkenőt, melybe könnyeid hullottak, valamikor magam leszek, s rólad gondolkozom; s óh be sokszor lesz az! – Azokat a könnyeket, amelyeket utánad fogok hullatni, ebbe szedem fel, – mindenike találja sírját, – mert te a tiéddel szentelted meg. – Szívem teli volt, s mégsem találhattam semmi expressiót, semmi gondolatot, amely azt kitehette volna. Megszorítottam kezét. Már hallottuk a gróf kopogását. Az elszakadás rettentése elfoglalt egészen. Nem bírtam magammal, s által öleltem őtet. Eltüzessedett ajaki csókolva szorúltak ajakimhoz. – Menj, monda, menj most; ez a szempillantás örökre öszveköt veled. Eleresztettem őtet, s

a kanapéra dült vissza. Az öszvetódult fájdalmak legindulatosabb hevével rohantam atyjának karjai közé, amint a szobába lépett, s egy néma ölelés után, mely bizony mind kinyomta azt a háládatosságot, amelyet ezeránt a jó öreg eránt szívemben viseltem, lélekzet nélkül szaladtam a kocsi felé. Magamon kívül voltam, nem éreztem, nem láttam, nem hallottam semmit. Már a mezőn voltam, mikor annyira tértem magamhoz, hogy a kastély felé nézhettem. Theréz az Altánán könyöklött, én fejr keszkenőmmel jelt adtam néki, s még egynehány csókot akartam vetni feléje, midőn szemem előtt ő, a kastély, s az egész város eltűnt, s a lovak egy dombról lefelé szaladtak.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Júliusnak 19dikén

Nem írok néked semmit arról az örömről, mellyel a bátyámat megláttam, s amellyel egymást öszveöleltük. Az öröm előttem most olyan búborék, amely abban a szempillantásban múlik el, amelyben támadott.

A bátyám jó ember, csak azt nem szeretem benne, hogy mindenféleképpen akarja enyhíteni fájdalmimat, s ezzel már ilyen rövid idő óta is, felette sokszor megrontott, azt gondolván, hogy úgy ér végéhez. Mindjárt, hogy ide érkeztem, visitekre hordott magával; tudod pedig, hogy az sohasem volt kedves dolog előttem. Én szaladni akarnék a világ elől, ő pedig azt akarja, hogy keressem azt; mert különben, azt mondja, nem békélhetek meg e világgal, sem a világ velem. Én esmérem jó szándékát, s alája vetem magamat akaratjának. De, ah! ti öszvegyülestek, a ti együttléltetek látása nem csendesítheti le annak a megcsalt ifjúnak hánykódásait, aki egy olyan ember meglátásától, aki barátságos szeretet helyett, néki minden kint, minden gyötrelmet töltött, a barátság kedves színe alatt, szívébe, elretten. Hányjátok ki assembleétokból az elsőségen kapdosást, azokat az alacsony indulatokat, amelyek nem engedik eltitkolhatni magokat, ha selyembe, aranyba öltöztetik is; – ha nem, – úgy haszontalan igyekezetetek, s annyit nyertek véle, mintha egy vakon szülöttnek, aki előtt az emberi test alkotványának szépsége felől sokáig prédikálgattatok, egy-két szempillantásig megnyithatnátok szemét, s oda vezetnétek, hol a sok sánták, bénák, ormós hátúak, együvé-gyülekezve egy csoporton ülnének. Azzal a sok gyönggyel, gyémánttal, azokkal a sok csillogó arany szemekkel, azzal az erőltetett nevetéssel nem csaljátok ti meg soha annak szemét, akit már

vígyázóvá tett álnokságtok; hagyjatok inkább békét szegénynek, hadd igya ő a jóltévő egyenes természet szemlélése alatt az új erőt adó örömpoharat, – ha ez nem adja őtet vissza a világnak, ha ez nem nyitja meg szívét, ó! úgy zárva marad örökösen! – haszontalan lesz a ti gyönyörködtetétek; csömör és ásítás lesz ezeknek a gyümölcse.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Júliusnak 22dikén

Endrédy most sokat utaz, s ha idehaza van is, úgy el van foglalva, hogy alig marad huszonnégy órából egy fertálya, melyet velem tölthessen. Én nem lehetek el panaszolkodás nélkül; s innen van, hogy téged még akkor is, mikor fejed Bécsben, Isten tudja, micsoda nagy dolgokban fő, panaszim hallgattatásával kínozlak, hogy szívem legkisebb szenyvedéseit is elidbe terjesztem. A te szíved Marosy, a te engemet szerető érzékeny szíved biztat, hogy kész szánakozással bontod fel leveleimet. Nem magad írtad-é azt nékem, hogy leveleim olvasztják fel szívedet megint fagyos hidegségéből, az érzékenység szokott légységára, mikor izzadva töltött napjaidnak estvéjén bosszankodva nézed azt, hogy igyekezetidnek egész épületit mint düjtögeti fel másoknak áskálódása, s hogy most újonnan kell azt a régi utat kezdened, amelynek már régen lettél vólna végén, ha némely mások romlásával bóldogulni akarók gonoszsága nem költ volna fel ellened, akik azon leskelődnek mindég, mit csíphessenek el ártatlan színnel az idegen keresményből? – Tartalék nélkül írok tehát néked, s bezzeg ezekben a napokban lesz mit olvasnod, s lesz min sírj. Elfelejtettem néked valamit megírni, mely rajtam nagy sebet ejtett. Még alig pihentem ki magamat, midőn a bátyám félrevont. Édes öcsém, te beteg vagy, monda. A te betegséged valami titkos betegség lehet; már leveleidből kezdettem azt gyanítani, s ímé most színed, fonnyadásod mutatja, hogy nem vólt ok nélkül gyanakodásom. Felejtse el egy kevéssé, hogy az atyád testvére vagyok; gondold azt, hogy legbelsőbb barátoddal szóllasz, s önts ki szívedet egészen előttem. – Hogy felelhettem vólna ennek a jó embernek egyébként, ha nem síró szemmel, s indulatos által-szorításommal. – Édes Uram Bátyám! felelék néki síró hanggal; nékem Uram Bátyám előtt nincs titkom, s hogy eddig eltitkoltam, az onnan esett, mert nem akartam csendes napjait megmérgecsíteni. – Esméri Uram Bátyám Surányi Mancit? – Tegnap mutatta valaki a Theátrumon, felele megütközve. – Ezt a Mancit,

édes Uram Bátyám, én négy esztendő óta esmérem, belészerettem legelső látásommal, s ha szája vallásának, tekintetinek, s annyi biztatásának hitelt lehet adnom, tőle vissza is szerettettem. – Azalatt, míg én az elmúlt télben Sopronyban mulattam, Szentpétery secretáriussá lesz a Consiliumnál, vele megesmerkedik, s nem tudván semmit szerelmem felől, szüléitől megkéri, s Mancsi egy kevés vonogatózás után hozzá megyen; ezekben a napokban feleségévé lész, s engemet ekként a legiszonyatosabb ínségbe taszít. Már most mindent tud Uram Bátyám! – Ezt nékem desperatus hanggal kellett mondanom, mert a bátyám nagyon elijedt. Azt akarta, hogy mindjárt hagyjam el Budát. Én elibe terjesztettem, hogy azt oly hirtelen nem cselekedhetem; s ő reá állott, de megígértette velem, hogy a lakadalom után mindjárt megyek. Hová? sem ő nem tudja, sem én!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Júliusnak 24dikén

Ezer ember közt sincs egy, akinek egész életében ilyen estvéje lett volna, mint nékem ez a mai. Hadd fogjak előbeszéléséhez. – Tudod, mennyire szeretem a muzsikát; s szívem mint olvad a legédesebb könnyecsepekké, mikor egy andante vagy egy adagio, vagy egy szerelmesen panaszkodó aria hatja meg lelkemet; s mint forr, mint szikrázik minden bennem, mikor valami harsogó symfonia zúdúl meg, mint a kősziklákról szakadó patak. Így jártam én ma a Vice-Praeses Gróf...nál a concertben. Majd szerencsétlenségemet átkoztam, majd meg Mancsit, majd meg magamat; szemére hánytam egész elkeseredéssel állhatatlanságát: de egyszerre – egyszerre lágyúltam el megint a muzsikával; ellágyúltam, s megint Bácsmegyeyvé lettem, ismét szerettem a világot, meg Mancsit; – megbocsátottam néki egészen, s úgy néztem őtet, mint az engemet szerető kedves leányt; – általöleltem árnyékát, meg mindent, mindent, ami elimbe jött, kimondhatatlan szerelemmel! – Ilyen édes elkeseredésem alatt nyíla meg az ajtó, s Mancsi bélépett. Mi lett, azt magam sem tudhatom, csak arra emlékezem, hogy mind a két kezemmel eltakartam a képemet, s abban a szempillantásban tökéletesen azt hittem, hogy engemet, ha kezemmel fedem el orcámat, meg nem lát. Egy violin concert hozott megint magamhoz. Amint annak vége volt, eszébe jutott a bátyámnak, hogy én Flautravert fúhatnék; s megsúgta azt a Vice-Praesesnek; s ezzel együtt az

egész sereg rám tódult, s addig kért, addig rimánykodott, hogy lehetetlen volt tőlök megmenekednem. Hogy annál hamarább toljam el nyakamról, mindjárt elővettem a Flautravert, noha meg kell vallanom, hogy sohase vettem azt kelletlenebbül kezembe. A Mancsi jelenléte nékem mindent szentté tész; s óh hányszor accompagniroztam én néki a Flügelnél, hányszor énekelt ő az én Flautraverem mellett. Víg könny cseppent gyakran az előttem kinyílt nótára, mikor szerencsés expressióm egy lassú édes könnyet facsart ki elasticus érzéséből, s ezen a Mancsi jelenlétében kelle ismét azt fújnom, akit még most is oly hevesen szerettem; és aki felől tudtam, hogy holnapután másnak nyújtja kezét. Reszketve állottam a pulthoz, s minthogy Mancsi, mikor éppen a nótámat a pultra akartam tenni, előttem elment, kétszer ejtettem ki az egész csomót kezemből, úgy hogy minden rám bámult. – Én a mesterséges darabokat únni kezdtem, mert mentől simplább a compositio, annál erősebben hat a szívre, s ugyanezért odahaza már egy ilyen darabot kerestem ki, hogyha valamiképpen kívánni fogják, hogy valamit fújjak, készen találjam. Ez a Z... compositiója volt. Marie Clavigo után kesereg benne. A vocale olyan könnyű, olyan gyengén foly, ahol ez a szegény szerencsétlen lyányka azokat a szerencsés órákat emlegeti, amelyeket Clavigóval töltött; azután pedig, ahol támadó haragjában azt a szempillantást átkozza, amelyben ötlet először látta, olyan teli van energiával, olyan teli! hogy sírva köszönnéd meg azt Z...nek, ha halanád. Ő ezt nékem componálta, s ugyan azért az accompagnementot hozzám alkalmaztatta, s engemet benne olyan szerencsésen copírozott, hogy úgy tetszik magamnak is, mintha a kesergő hang akkor szívárogná fel kesergő szíveimből. Ő tudja, hogy én a Flautravert csak szerelemre s szerelmes panaszokra tartom; s egész erejét kiöntötte benne. A textust Klári énekelte, mégpedig olyan jól, hogy rajta minden csudálkozott. A declamatiója gyönyörű volt, s az ariát olyan kedvességgel, olyan ártatlansággal énekelte, hogy minden szív meg volt igézve általa. Ami engem illet, én közönséges helybenhagyást nyertem. A recitativ végén a legdühösebb bosszankodásból megyen a muzsika az ariára által, amelyből az olvadó szerelem láttatik szóllani. Z... ezt az általmenetelt a Flautravernek, s az én phantasiámnak hagyta; s ekkor igen szerencsésen találtam expressióját, mint olvad ennek a jószívű leánynak egész mérge az elhagyott szerelem epedő keservére. Éjféli csendesség terjedt el a palotában a recitativ alatt, kivált mikor én a cadenzben voltam. Figyelmező fülekkel hallgatta minden Flautraverem epedő leánykáját; s mikor az ariára az egyéb instrumentumok is megszólaltak, siketítő tapsolás támadt, s minden brávót! brávót! kiáltott. Örülhettem volna ugyan rajta, hogy ennyi dilettantok dícséretét nyertem el, de ez az egész dícséret semmi sem volt egyhez képest; az az egy pár könny, amelyet a Mancsi orcáján legördülni láttam, édesebb juta-

lom volt nékem, mint az a sok tapsoló kéz, az a sok brávó-kiáltás. A bátyám nem győzte végét várni s sokan attól féltek, amint beszélik, hogy nekünk szalad, s félbeszakasztja. Amint a darabot elvégeztük, Klárinak ment, általölelte, s úgy öszvecsókolta, hogy képe egészen égett. Nékem kedves szemekkel hajtotta meg magát. Én vettem észre ellágyulását, – s az óldalszobába mentem által. Ez bizonyosan kedves volt Mancinak, mert ő Klári mellé állott, s úgy olvasta a textust, melyet egy keservesen töltött estvén magam componáltam, és amely egészen szívemből folyt; minthogy minden felém tódult, ő is kéntelen lett volna a többiekkel játékomért egy complimentet tenni. Én az óldalszobába egy kevéssé kipihentem magam, s mikor megint a palotába jöttem, egy homályos szegletbe vonúltam meg. Még egynéhány jó darabokat játszottak, amelyeket lehetetlen volt megindulás nélkül hallani. Ilyen volt kivált egy ariája *Anfossi*-nak, amelyet a Personális kisasszonya énekelt. *Varhall*nak egy sinfoniáját hagyták utóljára. Ó Marosy, be boldognak tartanám én magamat, ha azt az embert valaha általölelhetném! ha nedves szemekkel köszönhetném meg neki, hogy szomorú kedvetlen óráimat, olyan csudatévő kézzel vídította fel. *Gluck* után senki sem hatja meg úgy szívemet, mint ő, s Isten tudja, mit nem adnék érte, ha egy-két passageát én csinálhattam volna. A concertnek vége lévén, egyenesen hazajöttünk; s most olyan csendesen, olyan magammal megelégedve ülök magánosságomban, amint igen ritkán voltam.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Júliusn. 29dikén

A te Klárid gyönyörű gyermek! Noha nagyon kért, hogy a mai esetéről néked egy szót se írjak, mégsem állhatom meg, hogy el ne áruljam. Sokkal szebb cselekedet az, hogysesem elhallgathassam. – Mikor még nem voltál hivatalban, sőt mikor még vetélkedő társaid miatt igen kevés reményed lehetett a mostaninak elnyeréséhez, ugyanakkor egy gazdag, szép és nagy-születésű kérőnek adott kosarat, anélkül, hogy azt te, én, vagy valaki más tudta volna, az ifjú Báró...nak. – Én ezt ma véletlenül tudtam meg; bélépek a szobájába, s látom, hogy asztalkája mellett egy levelet gyertyája felibe tart. Elíjedt, amint meglátta, hogy jövök. Tám bizony mondám, titkos correspondentziáid is vannak? vígyázz, hogy azt meg ne tudja Marosy; mert az tilalmazott portéka. – Nem édes Bácsim, felele dadogva, de hogy gyanúságod ne legyen, mindent elbeszéllek; s ekkor megvallotta, hogy

Báró ... néki írt, s ő azt válaszolta, hogy ő már szívével nem szabad, és hogy az, amit most égetett, a levélnek töredéke. Én kitaláltam okát, miért tartotta ő ezt titokban ekkoráig; de olyan kedvességgel kezdte előbeszélni, hogy egyenesen szájából akartam hallani. Minden affectatio nélkül, s a legkedveltetőbb magában való kevélységgel vallotta meg előttem okait; s a te szíved nem érzene eléggé nemesen, ha ezeket nem érzene anélkül, hogy én elidbe adjam.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Augustusnak 1-sőjén

Sohasem szenyvedek többet, mint estvénként. Elképzelem ilyenkor, milyen kedvesen pihen meg Szentpétery nappali irkálása után Mancsi mellett; s kedvese nyájaskodásai unalmas fáradságát mennyivel édesebben jutalmazza meg előljáróinak megkülönböztetéseinél. Ilyenkor szaladok magam előtt, mert nem állhatom ki ezt a kízó gondolatot; de akárhová szaladok, csakugyan fellelem magamat; s mit nyertem minden szaladásommal? Ha tűz támad a házadnál s mindened hamuvá lesz; ha szántóföldeidet iszap lepi meg, ha jószágodat az ellenség rabolja el, még gazdag lehetsz, mert tágas előtted a világ, s legalább nem vagy szív nélkül: – de ha ez van oda, ha szíved nincs, ha aranyba öltözöl is, ha nemzetségek bukának is térdre előtted, ha kedvese vagy is fejedelmeknek, vagy ha királlyá lészel is: – nincs semmid, szegény vagy! szegényebb az éhbel-haló koldúsnál.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Aug. 3dikán

Egy visszás történet ma egészen kifogatott sarkamból. A bátyám tegnap azt tudakoztatta tőlem, ha nem akarnék-é vele ma reggel kilovagolni? Ráállottam. Ő nem törte azon magát, melyik utcán ki lakik? én pedig mélyebben vóltam elmerülve, mintsem hogy az eszembe juthatott volna, s eszerint míg körülnéztük magunkat, a Mancsi lakása előtt termettünk. Én ezen elijedtem, kivált azt látván, hogy Mancsi lovaink kopogására ablakot nyitott,

s kinézett. Abban az elijedésemben nem tudtam, ha feltekintsek-é, avagy nem? Szívem intézte el kétségemet, feltekintettem, s azt gondoltam, hogy elsüllyedek, mikor láttam, hogy az ablakból visszaugrott. – Ah Marosy! miért fél ő éntőlem? Igazán ijesztő-é az én látásom? – jaj néki! – de jaj nékem is! – Jaj néki! ha lelkiesmérete vádolja, – s jaj nékem, hogy azt a szeretett lánykát szenyvedni látom, s karjai közt nem sírhatom ki szíves bocsánatomat! – Annak előtte kerestem őtet, s gyakorta ő is engem; s ha csak egy fertályig múlathattam is körülte, be bóldog voltam! olyankor, mikor tudtuk, hogy soká nem lehetünk együtt, olyan búsongva ültünk, olyan szent vólt minden percentés; s ha eljött az idő, s mennem kellett, s ha még azon felül a szerelem még egy s két minútummal tovább tartóztatott körülte, ha csakugyan el kelle mennem, elvittem tőle valamit, egy virágot, vagy valamit egyebet; azt elébb véle megcsókoltattam, mellyemhez szúrтам, vagy zsebembe tettem, s magammal hordtam, s már könnyebb szívvel mentem el, hogy valamit vihettek amihez hozzáért, amit kedves lélekzetével megszentelt. – Be minden el van most változva, édes Marosym! Mikor ennek előtte napfelköltekor lovat nyergel tettem, s általmentem Pestre, s Endrédyvel a kertekre vettük magunkat, s olvasgattunk; s mikor osztán a nyólcát elütötte, s tudtam, hogy Mancsi már felkölt, s az ablakon utánam vára kozik; – ah mint nyargaltam végig Pesten! mint rengett a híd alattam! s mint bosszankodtam, hogy a Várdombon lovam nyargalva nem mehetett! s mikor osztán arra az utcára értem, ahol Mancsi lakik, s ő meghallotta, hogy jövök, ablakot nyitott, s kedveltető negligééjében kinézett, mint ágaskodott, mint ugrált megsarkantyúzott kevély paripám, hogy minden az ablakra szaladt; s mint lepte el homlokomat a férfiúi kevélység! s mikor így a tajtékos lóról néki egy jó reggelt kiáltottam fel, s ő azt egy édes mosolygással fogadta el – óh mint felejtettem el akkor mindent! milyen nagy vóltam magam előtt! sem a ló, sem az ura nem tudta sokszor, hogy menjen el előle.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Augustusnak 7dikén

Borzadás járja keresztül minden részemet, valamikor óraütést hallok, mert minden új negyed közelebb visz ahhoz a rettenetes szempillantáshoz, melyben őtet elvesztem, – el kell vesztenem. Így számlál elcsüggedt bús rettegéssel minden szempillantást a halálra ítélt szerencsétlen fogoly. Ma-

ga előtt látja az élet utolsó percentését, a hóhérszínt, és a kirántott pallost. Reszket benne az élet szeretete, s küszködik azzal a természet ellen felzúdult kívánsággal, hogy nyomorúságának valaha már légyen vége. Isten! miként álljam én ezt ki! Gyakorta feltésem magamban, hogy hozzá szaladok, lábához vetem magamat, s mindenre, ami szent kényszeríteni, az Isten nevében kérni fogom, hogy ne tegye meg azt a rettenetes lépést. Mikor így az a kín előkap, s az ő birtoka után való vágyás minden eremben annyira forr, hogy majd megpattanok; majd meg öszveszorít, hogy alig vehetek lélekzetet; s úgy vagyok, mintha az Aetna kénköves füstibe kelle-ne fúlnom, – olyankor engem is megszáll ez a kívánság, hogy bár itt volna már az a szerencsétlen percentés: de ha megint megkönnyebbedem, s az oltár terjed el szemem előtt, s a szerelem boldog ideje úgy lebeg előttem, mint egy hosszan elnyúlt kedves vidék – olyankor elcsüggedten ülök megint, úgy, hogy öszve-öszverogyok, ha a leggyengébb szellő ér is, ha csak egy moccanást hallok is.

Istenem, milyen estve volt ez! A bátyám egy assambleéba vitt, mert fel-tette, hogy nem hágy magamban, s eszerint egy hosszú óránál tovább kellett a legkínzóbb locsogást hallgatnom a Mancsi lakadalmi öltözetéről, termetéről, szokásairól. Végtére itt van az a régen óhajtott estvéli csendes magánosság! de ah egy csepp enyhülés sem szállott még rám belőle. – Az estve szép meleg; be tisztán ragyognak felettem a csillagok, be csen-desen csörög a szökőkút, mintha tudná, hogy szükségem van a nyúgodalomra. – Nyúgodalomra? Mi ez? Ha nyúgodalomnak hívod a nem-érzést, a megfagyott érzékenységet – úgy nem mondhatom, hogy ma nyúgodalmam nem volt, s most is nincsen. – Muzsikát hallok az utcán! Csak ennek voltam még híjával. A muzsika a Mancsi ablaka alatt volt, Ő az ablakon nézett ki, félig vetkezve, s figyelmezve hallgatta Szentpéteryjének szerelemre olvadt oboáját. Elragadtatva a gyönyörűség eleven érzése által, nem értette sóhajásaimat, melyek egy panaszkodó Flautraver solóját accompagnírozták; nem hallotta könnyeim cseppenését, melyek az utca köveire hullottak. Te esméretlen barátom azzal a panaszlós furulyá-val! Te is szeretted őtet? Ó úgy testvérem vagy! vagy talám az én Geniu-som sugdosta füledbe az elhagyott, kesergő, sohajtozó szerelem expressióját, hogy még egyszer ébressze fel szívében hajdani epedése kihólt érzését?

A csendes soló után harsogva zúdult meg egy lármás tutti. Azt gondol-tam, hogy elnyel a föld; s mikor mindennek vége volt, s muzsikások oszlot-tak, s Mancsi az ablakról egy: *Köszönöm édes Szentpéterym!*-et kiáltott le, s ez az éj csendességében úgy hangzott, mint egy angyal szava; – meg nem tudtam mozdulni helyemből, mintha oda lettem volna szegezve. Ő még az ablakon állott, felnézett az égre, s nékem úgy tetszett, mintha

most tisztábban ragyogtak volna a csillagok, nem olyan hidegen, mint mikor én magamban tekingettem. – Vígýáztam, melyik csillagot nézi, s látam, hogy éppen azt, amelyet velem együtt nézett, mikor estvénként egymás mellett az ablakban állottunk. Istenem! mint csalja meg az embert a képzelés. Úgy tetszett, mintha tekinteteink összeakadtak volna, mindenike teli szerelemmel, mint régenten. – A tiéd szegény Bácsmegyey! – még ugyanaz! – az övé – egészen elváltozott! – Elszaladtam onnan. Mégegyszer visszatekintettem, s már nem volt az ablaknál.

Most Marosy! azzal a kedves gondolattal feküdt egyes ágyába: *utóljára!* – Holnap, – minő boldogságot foglal ez a szó magában néki. Hát nékem? Marosy! hát nékem? – Isten! mi lesz belőlem. Nem! nem! ő enyim! egyedül enyím! s mégis kéntelen vagyok elnézni, hogy elragadják karjaim közül! ki az, aki azt cselekedheti? s mihez fogjak? Isten, mutass utat! – Bár csak egy disciplinám volna! Ezer, meg ezer sebet vagdálnék magamon, hogy a fájdalom nagy volta alatt veszítsem el azt a kevés érzést, amit nyomorúságom meghagyott, hogy eldüljek s kivérzem szívem végét nem esmérő szerelmét. –

Virrad, s én könnyebben érzem magam. Mint emelkednek a felhők, mintha a Mindenható maga vonná fel! Jobban-jobban világosodik. Az én pacsirtám már egynehányszor hallatta kedves szavát. Most már énekel, mert érzi, hogy a természetre világosság és élet száll. Hát galambjaim? másszor a Manci ablaka körül repdestek, mintha érzették volna, hogy az övéi, azért hogy enyímeik. Mancit értette nyögdécseléseket, s búzaszemet hintett nekik, de most – óh ne repüljetez ablakához; szárnyatok csattogása ötet Szentpétery karjai közül felrettenthetné, s rám emlékeztethetné, – eltaszított kedvesére. – Jóltévő reggel! hányan óhajtották velem együtt feljöttedet; most itt vagy, s nékem, s soknak másnak tám könnyebbülést hozol. – Már olyan világos van, hogy kiláthatom azt a helyet, ahol Mancit először láttam. Mennyi esméretlen érzés érte azólta szívemet! mennyi nem esmért, nem érzett érzést esmér ő, érez ő most!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, August. 9dikén

Mancit már asszony! nézz körül az egész Teremtésben és ha valami rettenetesebbet mondhatsz, mondjad, kérlek az Istenért! hogy oda ne legyek! De haszontalan kérésem! Nem mondhatsz semmit, ami rettenetesebb

vólna annál, amit érzek. Nem vesztettem-é el mindent? az élet szeretetét? vigasztágomat? nyúgodalmamat? egészségemet? – Nem vesztettem-é el Mancit?

Itt, Marosy, itt ebben a kerti szobában, ahol annyiszor ültem véle, ahol te velem annyiszor vóltál, s vélem a hold fényében, mikor a titkos eleve érzés bennünket szent borzadással lepett meg, velem annyiszor sírtál, itt írok meg néked mindent tegnapról, most, mikor már alkalmasint elcsendesve érzem magam.

Eltüzesedett indulatimnak gyötrési alatt mázgolt soraim fessék le néked, mit szenyvedtem. Még minden eremben ég a tűz, s velőm minden csontomban öszve van roncsolva. Ennyit szenyvedtem Mancsi miatt! – s mi a jutalom érte? micsoda jutalmat reménylhetek szenyvedésimért? Minden kívánságom a halál!

Tegnap, mikor érzéketlen ájulások között ágyba rogytam, a' vólt a legszívesebb kívánságom, hogy bár sohase ébrednék fel! Az halál általszorítását olyan kedvesnek tartottam vólna, mint a Mancsi öleléseit; olyan óhajtott lett vólna az nékem, mint az állhatatos hív szerelmesnek a visszatérő leány kinyújtott keze, – s ez a kívánságom is haszontalan vólt. Szenyvedéseimnek mértéke még nincsen teli; ma, mikor felébredtem, s jövendőm képe hirtelen, mint a fellobbant villám előttem elsuhant, érzetem, hogy még nem tölt, s – Isten, jó Isten, láttad, mint szakadtak könnyeim!

A Természettel együtt derült fel lelkem is. Mihelyt gyertyavilág nélkül látni lehetett, felöltöztem, s megmászta a Szent Gellért hegyét, hogy onnan a felkelő napot láthassam. Még jókor jutottam tetejére, s eldültem a harmatos fűvön. Gyönyörködve néztem, mint nyúlt végig a Dunán egy fátyolforma köd, s mint borította Pestet, hogy csak a tornyok látszottak ki belőle. Milyen csendesség lepte meg az egész Természetet! mint nem mozdult meg semmi egy lassú lágy szellőcskén kívül, mely a szőlők felől susogva jött felém! s minekutána a pompásan felkölt napnak első sűgári mindenre életet öntöttek, mint fogott a sok madár a szőlő kerítéseken, s a sok fecske, az alattam való kősziklák repedési közül s szárnyra kelvén, víg csirippoláshoz, s minden fűszál, minden termés, mint költ új színre! A kegyes Természet csudálása két óráig tartott szerencsés andalgásban. Megkönnyebbültem egészen, s elfelejtkeztem szenyvedésimről, de kéntelen vóltam félben szakasztani elcsendesedésemet, mert a bátyámnak megígértem vólt, hogy a reggeli kávét nála iszom meg. Nehezen esett azt látnom, hogy miattam annyit törődik; s hidd el, csaknem haragra hozott, mikor megtudtam, hogy reggeli kimenetelemből azt kezdte gyanítani, hogy szenyvedésimnek erőszakos halál által akarok véget vetni. Nem, édes Marosym, míg csontaimban meglesz annyi erő, hogy a rám rakott teher

alatt darabos úton előbb tovább vánszoroghatok, – míg még ebben a koponyában egy kevés velő marad, addig ettől nem félhettek. Esméred gondolkozásom módját; de azt is tudod, hogy én azt a bóldogtalant, aki élete terhe alatt leroskadván, vashoz kapott, nem kárhoztatom. „*Ne ítéljete-tek, úgy nem íteltettek.*” Bárcsak arany betűkkel tarthatnánk ezt mindég azoknak szemek előtt, akik az ilyen szánakozást érdemlő szerencsétlensé- ket kárhoztatják, átkozzák, s talám hasonló nyomorúság alatt ugyanazt cselekedték volna. – Klári, s rám nem mert tekinteni, mert félt attól, hogy kilátván szemeimből, mit szenvedek, nem fogja megfojthatni könnyeit. Én néki készülve léptem a szobába, s a bátyámnak arra a kérdésére, ha nem volna-é kedvem véle ebédre Gyömrőre menni? készen feleltem. Klári más kocsin jött egy barátnéjával, s jól esett, hogy együtt nem volt velünk, mert ezáltal egy rettenetes tekintet látásától menekedett meg. Elképzelheted, hogy abban a situatóban, amelyben voltam, mint érdeklött meg, midőn azalatt, míg egy darabig, Pesten a Hatvani kapuhoz közel megállottunk, s a bátyám a kertésznével, egy tisztos ősz anyóval édesdeden beszélgetett, én pedig könnyel megtölt szemekkel egy szegletben szomorkodtam, egy tépett hajú lyánka bébotlik, s halálos hanggal, *odavan Apám Uram! oda- van Apám Uramat* kiált! Én felpattantam ülőhelyemből; a kertészné pedig elfakadt sírva. Ki az apád? kérdem a gyerektől; s helyette, mert féltében szólni sem tudott, a kertészné azt felelte, hogy egy szegény napimunkás, aki az ácsok mellől leesvén, úgy öszvetörte magát, hogy egynehány óra alatt megholt. Egy özvegyet hagyott maga után, s hat neveletlen gyerme- ket, akiknek annyijok sincs, amit egyszer tegyenek szájokba. – Az apád odavan, édes lyányom! mondám, nem fojthatván el könnyeimet, de jóltévőid élnek! Vezess az anyádhoz. – Megfogtam az egyik kezét, ő a másikkal könnyeit törölgette, – s minekutána a kertészné néki biztatta, bátran ment velem oda, ahol az anyja volt. A bátyám utánam jött. Nem kelle messze mennünk. A második házhoz tértünk bé, s egy öszvehányt deszkából álló grádicson mentünk fel egy ház padjára. Magán kívül feküdt a szegény asszony férjének megmerevedett tetemi felett, s parányi gyere- kei lábain fetrengettek, meg nem tudván fogni, mi lesz mindeből; a na- gyobbak térdén állva imádkoztak vackok körül, a legkisebbike pedig a böl- csőben keservesen visított. Ez az érdeklő képe a legszomorúbb nyomorú- ságnak, és az a gőz, amely a megrependezett kürtőkről jött erre, csaknem megfojtott bennünket. A bátyám hamarabb tért magához, s embereket kiáltott elő. Emberek voltak, akik előjöttek: de az emberiség gyalázatjára kell megvallanom, hogy segítség nélkül mentek volna el ismét, ha áldo- más, s egyéb ígéretek által nem indítottuk volna szánakozásra. Kétszer jött ájulásából magához ez a szegény asszony, de mind a kétszer újra dült el férje meghidegedett tetemére. Még akkor is magán kívül volt, mikor ötet

gyermekestül együtt vitettük a kertésznéhez, s szobát fogadtunk ki számára. Félben nem hagyott igyekezetünk által csakugyan életre hoztuk; de mikor szemeit felvetette, s magát idegen helyt látta, csaknem újra dült el megint. A kertészné megmagyarázott néki mindent, s ő szegény nem tudta, miként és kinek köszönje azt; de láttam én, hogy szíve teli vólt, s kiszöktem az ajtón. A bátyám megígérte, hogy el nem felejtkezik róla, s utánam jött, felült a szekérre, s minthogy elkésődtünk, sebesen hajtattott.

Nem tulajdon nyomorúságom, hanem az a nyomorúság, amely mindenünkre ki van öntve, az a sors, az a végezés, amely mindenünkkel közös, amellyel mindenünk küszködik, izzad; – az, hogy egy szempillantás gyakorta mindenüktől megfoszt, minden gyönyörűségünket, mindazt, ami előttünk kedves, elrabolja; – az, hogy egy percentés a világot, amely az elébbi percentésben előttünk még menny vólt, pokollá teszi; s az életet benne pokolkínlódássá változtatja; – ez vólt, ami engemet kínozott, és – Isten! te megbocsátol nékem, ha zúgolódtam, panaszra fakadtam! Óh, ha én kevesebbé érzénem barátim nyomorúságát! ha te nékem ezt a szívet nem adtad volna, én is elmentem volna, mint ezek az érzéketlenek, a meghólt mellett, s nem gondoltam volna, egyebet, hanem hogy meghólt. Isten! mondám, megcsapkodtam lovaimat, s olyan elmékedésekbe merültem el, amelytől most visszaugrom. Repülve értünk Gyömrőre. Klári nyughatatlankodva várt, mert meg nem tudta fogni, mi okozhatta elkésődésünket. Elbeszéllettük, mi történt rajtunk, s jutalmul az ő és a barátnéja könnyeit láttuk csorgani. Én végigfeküdtem egy ágyon, s nem ültem asztalhoz. Elesett minden erőm, s olyan mély álom lepett meg, hogy a bátyámnak kellett felköltetni belőle; különben elmúlattuk volna az esketést. Klári megint a barátnéjával ment, én pedig a bátyámmal. Sietnünk kellett, mert soká múlattunk, s én elijedtem, midőn a Mancsi utcájára érvén, a sok kocsit, s a sok ácsorgó népet tolongva találtam a ház előtt, úgy hogy miattam egynehány lett volna eltaposva, ha a bátyám a gyeplőt ki nem kapta volna kezemből. Jusson eszedbe, monda midőn leszállottunk a szekérből, hogy örökösöm, egyetlen vígasztalásom, s öregségem gyámola vagy! Megígértem azt néki, s hirtelen forrón csókoltam meg kezeit. – – Erántam való kegyességének egy új jele könnyeket fakasztott szememből, mikor a szobámba léptem.

Azalatt, míg Gyömrőre jártunk, canapémra egy gazdagon kitűzött új ruhát tétetett. Egyébkor kevés illetődést csinál nálam a ruha: de most szokatlanul leltem magam! A beteg gyakorta olyan ételt kíván, amelyhez egészséges korában hozzá nem nyúlt volna. Így bántam én is; beteg szívem gyönyörűségét találta az aranytól ragyogó öltözetben, mint a kisgyermek a bábjában. Sem a bátyámat, sem Klárit nem láttam addig, míg

az esketésre mentem, s örültem rajta, hogy elimbe nem akadtak. Szentpétery engemet a grádicson várt. Kiterjesztett karral jött felém, s a legelevenebb örvendezés tüze, mely minden érében égett, s ábrázatját ellepte, által hatott rám. Én elborzadtam, megöleltem őtet, egynehány gratulatio forma hangot dadogtam, s az ő karján mentem a palota ajtaja felé, melyet egyszerre rántottak két részre. – Marosy! Miért nem nyelt el engem a föld, mikor bélépvén, Mancit a palota közepén, fejező öltözetben, violaszín bodrocskával, s hosszú fekete haját virág és gyöngy-kötelékekben, s háta megett az eskető oltárt felbodrozva, felékesítve láttam. Szerencsémre előttem kevéssel egynehányan jöttek hozzá, s még beszéltek véle. Én eszerint időt nyertem magamhoz térni, s most már megint egyedül maradván, megszokott szemmel nézhettem szemébe ennek az angyal-lyánynak. Az én idvezlésem együgyű volt; de szíves. Isten! hála legyen tenéked, hogy azt hamisság nélkül mondtam; hogy annyi szennyvedés mellett is, amellyel kínzott, valóságos érzékenységgel nézhettem szerencsését. Szüléi, kikkel tornai mulatásom ólta nem voltam, nem tudták miképpen álljanak meg előttem. Látták képemen azt a bánatot, amelyet gyalázatos cselekedeteknek köszönhetek; s amint a vádas lelkiesméret félénkséggé, s a megbántott eránt alacsony hunyászkodássá szokott válni mindenkor, úgy volt most nékem is alkalmatosságom észrevenni, hogy ők erőltetett mosolygásokkal, haszontalan, semmit sem jelentő complimentekkel mint akarták elrejteni azokat a szemrehányásokat, amellyel őket a megbántott lelkiesméret pirította. Így örvendeztek azon, hogy egészséges, eleven színben láthatnak, pedig sohasem volt penyészesebb coloritom, mint ekkor. Elúnván ezt a haszontalan szóvesztegetést, éppen meg akartam hajtani magamat előttök, mikor az anyjának az a szerencsétlen gondolat jutott eszébe, hogy ruhámat dícsérje. Az ura nagyon örült ennek, mert jelenlétem olyan kicsinnyé tette, hogy alig tudta, mit mondjon. Láttad volna, mint forgattak egy oldalról más oldalra, s darabról darabra mint recenseálták minden részét öltözetemnek. Szerencsémre új gratulánsok jöttek, s kiszabadítottak kínzóim kezek alól. Unalmomban, sőt bosszankodásomban abba a kis szobába mentem által, amelyben Mancival annyiszor mulattam. Ez a szerencsés helye annyi bődög óráimnak elevenen emlékeztetett mindenikére. Most már nem úgy néztem őtet, mint a Szentpétery jegyesét, hanem úgy, mint azt a szerelmes lyányt, aki izzadásom cseppjeit homlokomról játékosan törölgette; engemet meg-megcsókolt; én pedig ölelései alatt a világot minden kincsével, boldogságával, semminek állítottam. Nem álom volt-é az? kérdém magamtól, s mentől bizonyosabbá tettem magamat afelől, hogy az valóság volt, nem álom, annál mélyebben süllyedtem el elmúlt boldogságom szemlélésében. Azalatt minden hivatalosok egybegyülekeztek; senki sem

vólt hátra, csak a vőfély, aki a menyasszonyt az óltárhoz vezesse. Mindenütt kerestek, s Szentpétery maga akadt rám a végszobában. Jer, édes Bácsmegyeym! monda olyan esdekelve, hogy megborzadtam belé; jer! minden készen van, tégy a legboldogabbá. Amint a palotába értem, s láttam, hogy ott nem-létem miatt minden rám tátja a száját, úgy megijedtem, hogy meg nem tudtam mozdulni helyemből, valamíg Endrédy, hogy győztem meg magam, meg nem szólított. Gyakorta a nyúlszívű is megbátorodik, ha véletlenül valakit lát maga körül, – aki néki barátja. Tudtam ugyan én azt, hogy rajtam Endrédy nem segíthet; de tekintete s megszólítása annyira megbátorított mégis, hogy egyszerre magamhoz térvén, meghatározott lépésekkel mentem Mancsi felé, megfogtam kezét, s az óltár elibe állítottam. Nékem véle éppen általellenébe adtak helyet. Szívem dobogott. Endrédy egy kis orgonán accompagnírozott annak az éneknek, amelyet éneklettek. A chorál előtt egy szép praeludiumot vert; elejentén olyan lassan, olyan epedve, azután pedig olyan erősen, olyan harsogóan, oly igaz expressióval, hogy én magam is egészen nékikeményedtem. Néki köszönöm egyedül, hogy az egész esketés ceremoniáját olyan csendesen állottam ki. Mancsi az utolsó strópha alatt sírni kezdett. Könnyei engem nagyon megillettek, noha távol vóltam attól a gondolattól, mintha azok érettem folytak vólna. De mégis erőt vettem magamon, s csak két vagy három ízben kaptam vissza magamat az eldúléstől, midőn az eskető pap ezt a szót mondotta ki: *amit az Isten öszvekötött, az ember azt el ne szakassza.* Amint ez megvólt, s minden az új pár felé tolta magát, én is Mancsi felé mentem, örülvén azon, hogy végre keresztül estem ezen a rettentő ceremonián. Éppen szép könnyeit törölte fel. Bár ezek lennének azok az utolsó könnyek, mondám nem éppen szembetűnő megháborodással, amelyeket kedvetlenségében hullatott Nagyságod. – Elhevült képzelődésem csalt-é meg – vagy valósággal úgy vólt? – nem tudom, nem is akarom szorosán vizsgálni; – csak azt tudom, hogy rám egy tekintet szállott szemeiről, – s abban a tekintetben mi vólt, néked meg nem mondhatom. Elég az, hogy abban a szempillantásban szívemből minden csendesség, minden nyugodalom elreppent, s azólta annyit szenyvedtem édes Marosym, annyit, hogy magam is csudálkozom rajta, hogy tudtam azt mind kiállani: -

A vacsoránál Endrédy mellett fogtam széket, Mancsitol alkalmas messzeségre. Feltettem magamban, hogy részegségig iszom, de Endrédy észre vette szándékom s nem engedett innya. A vacsora után, midőn táncot akarának kezdeni, elbújtam, de haszontalan vólt, mert Szentpétery felkeresett, s kért, hogy a menuettet kezdjem Mancsival; ő a Napájával fog táncolni. Mennyire vólt ez a kívánság kedvem ellen, azt nincs szükségem néked mondanom, de mit hozhattam elő mentségemre? ha valóban ki-

mentekezhettem volna is máskor, most szólni sem tudtam. Botorkázva mentem Mancsi felé. A compliment alatt már alig bírtam magamat; mikor pedig elváltunk, s a Mancsi ujján a jegygyűrűt megláttam, annyira öszvekeveredtem, hogy egy tactust sem tudtam tenni, sőt azt sem tudtam, ha felfelé induljak-é, vagy lefelé? Ógyelgő lépéseim suttogást indítottak a nézők között; s nekem azt kelle hazudnom, hogy rosszul vagyok, s ily színlelés alatt félbenszakasztottam táncomat. Mint törődtem ezen, a szégyen Endrédy legjobban tudja. Még sohasem bántam olyan kéméllés nélkül barátommal, azt kéntelen vagyok gyalázatomra megvallani. Alkalmatlan lévén mindenre, a végszobában fogtam helyet, honnan a palotába nézhettem, s általadtam magamat az eltaposott szerelem, s megcsalt remény felötlődött kifakadásinak. Egynehányszor kedvem támadt végetvetni szenyvedésimnek, de Endrédy el nem hagyott; és amilyen ellenemre volt akkor jelenléte, annyira köszönöm most alkalmatlan barátságát, s köszönni fogják azok, akinek életem kedves.

Mintegy éjfélig ebben a gyötrelmes állapotban voltam; akkor Endrédy rávett, hogy egy-két pohár puncsot igyam, mely nekem új erőt s kedvet adott. Felderült elmével kezdtem újra táncolni, s a muzsika csengése alatt elfelejtettem minden bánatomat, míg a bál vége előtt kevéssel egy contredanze alatt a Mancsi keze kezembe akad, s ez a tour engem elmúlt boldog múltásomra emlékeztetett. S óh, mint táncalt ő! – Öröm, víg kedv, – víg, bé nem borúlt kedv – terjedt el szép orcáján! Milyen könnyűséggel, milyen kedves siklással repült keresztül a táncosok között. Marosy! azt tartottam, hogy lerogyok. Egykor, midőn véle alólról felszaladtam, s ott kétfelé kelle térnünk, oly szorosan tartottam kezét, hogy el nem mehetett. Mikor ismét öszvejöttünk, merően nézett rám. Bocsánat! mondtam, s a könny elfutotta szememet. Ő megütközve látszott lenni, s szerencsémre megint el kelle térnünk egymástól. Úgy örültem, mikor a táncnak vége lett, oly igen örültem, mintha minden kínomon keresztül estem volna. Négy óra felé elszéledtek a vendégek. Szentpétery is megtette a rendeléseket, hogy szekere álljon elő. Minden percentésben jobban-jobban érzettem kínom nagyságát. Elakadt lélegzetem; s mikor Mancsi felém jött, s jó éjtszakát kívánt, reszketni kezdett minden tagom, s nem láttam semmit. Az Istenért! mondtam, még erre emlékezem; – de hogy Mancsi is sikóltott, hogy én lábaihoz rogytam, s engemet egy szobába vontak, s Mancsi maga nagy gondoskodással, szagló vizekkel élesztgetett, s vakszememet kenegette, s szemeiben könnyek gyűltek, s engem minden sajnált, aki látott, azt Endrédy nekem csak ma beszélte; s jó hogy tegnap nem tudtam. Elrémültem, mikor felébredvén ájulásomból, magamat az Endrédy karjai közt leltem, s Mancsit, s másokat körültem állani láttam. Az a szánakozás, amelyet nevezetesen az Endrédy és Szentpétery szemében láttam, nagyon megilletett,

s olyan könnyeket gyűjtött szemembe, melyek gyötrelmimet megkönnyeb-
bítették. Kevés szóval, de igen szívesen köszöntem meg barátságokat.
Kértem, hogy légyenek nyugott elmével, s elhittetem őket, hogy egészen
helyreállottam, s örültem rajta, hogy elhitésem által meg engedték ma-
gokat csalni, s haza mentek. Endrédyre támaszkodván Szentpétery után
vándorogtam, aki kedves zsákmányát szekerebe ültette, s véle repülve
ment. Én is hazajöttem; de mint értem haza, s mint feküdtem le, csak a
Mindenható tudja, meg Endrédy, nem én. Mély, nehéz álom szállt rám; – s
adta volna Isten, hogy végképpen szállott volna rám. Ott jobb élet van! Ott
bennünket bódogabb lakás vár. Mint szélesedik ezzel az odavágyással
szívem! mint olvadnak minden kívánságaim, törekedéseim, melyeknek
tárgya egykor Mancsi volt, most, minekutána el van véve előlem, azzá az
egy szíves nyughatatlan kívánsággá! – te utánad Halál! Megszabadító,
Feloldó! – Ó Mancsi! Mancsi!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Augst. 12dikén

Vannak szempillantások, melyben a leggondosabb vigyázás nélkül nem
lehetsz ura magadnak. Ha pedig még olyan környülállások jönnek elő,
melyek abba a pontba ütődnek öszve, melybe esni fogsz, – csak egy haj-
szálat hágj által – oda vagy! Ilyen szempillantást adott, ó Marosy, nékem
próbául az Isten; s megbuktam. Elragadtatva a legtüzesebb indulattól,
buzdulásom hevében elvesztettem az őhöz való bizodalmat, s azt gon-
doltam, hogy minekutána egyszer-kétszer magam is segítettem magamon,
ellent-állhatok minden csapkodó árnak. Ezzel a magam elhívésével, ezzel
az erőmhöz való kevély bizakodással fogadtam el a Mancsi szüleinek híva-
tásokat egy bálra. Elmentem, s ez az elmenetel gyilkosommá leve. Nem
tudtam azt a lecsendesített tüzet, azt a megszentelt gyönyörűség lecsen-
desített tüzét, mely a Mancsi szemében mintegy epedve és titkosan lángolt,
azt a – nem tudom minek nevezzem – azt a lyányok magokviselését,
amely nékik menyasszonyi első éjtszakájok után olyan különös kedvelte-
tést ad – nem tudtam azt kiállani. Azt a kisugárzást azoknak az heves ér-
zéseknek, mely minden kellemetességeiből rám hatott. Le akartam ros-
kadni nagy terhem alatt: akkor minden erő előállott a roskadó természet
élesztgetésére, támogatására. Erőltetése minden indulatomat zavarba
hozta. Nem bírván magammal a megőrülésig táncoltam. Szentpéteryne

Asszonyom most már nem cselekedte azt, amit Mancsi korában ezelőtt még kevéssel cselekedni nem áttalott – nem tartóztatta az esztelen ifjat. Endrédi nem vólt jelen, és így minden tartalék nélkül táncolt, s – nézd ezt a köpés vért, ez annak következése.

Én fekszem, gyenge vagyok, s ez az oka, hogy levelem idegen kéz írása. A bátyám nem talál vígasztalást, Klári pedig – látnád csak, mit szenyved miattam. Vedd őt minél hamarább magadhoz. Most mindég körülöttem van, a' pedig árthat néki. Milyen szomorú következéseik vannak, édesem, a legártatlanabb indulatoknak is, ha a határon túl csapnak. Az orvosok nagy eruditióval demonstrálgatják, hogy ez *nem éppen halálos*; hogy *még felgyógyulhatok*. Vígasztald hát véle magadat s az Isten erősítsen! mert tudom, hogy az én állapotom néked szíveden fekszik. – Ami engem illet, én készen vagyok mindenre.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Septemb. 7dikén

Én magamhoz kezdek térni, de igen lassan, igen nehezen. Ezt már magam is megírhatom néked. Ne tudakozd, mint van szívem. Tudakozd meg azt, akinek egy óra alatt minden öröme, reménysége, bizodalma füstté lesz, mint van? s meg fogod tudni, mint vagyok.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Septemb. 19dikén

Áldást rád, édes Marosym! Klárihoz írt szíves leveledért, Ő nemsokára nálad lesz. Szíve már régen nálad van; most pedig már maga is teli szívvel repül feléd, hogy mellyére szoríthasson, s egy szótalan ölelés által mondhassa ki azt az érzést, amelyet emberi nyelv kimondani nem tud. Én, édesem, leveled vétele ólta olyan édes kesergésbe süllyedtem el; hogy mindent könnyező szemmel nézek, s mindent öszvecsókolok. – Szív! – szegény szív! mennyi esméretlen név nélkül való érzés támad fel tebened.

Én Klárit nem késérhetem hozzád, mert az ő és a bátyám rimánykodásit elúnván még mindég a doctorok tyrannusi járma alatt nyögök. A bátyám maga viszi hozzád; én pedig hív könnyeimmel s áldásommal fogom elkésérni. Így hal ki az Isten veteményes kertében egy fa, s helyette tíz nevededik fel, hogy virágra fakadjon s gyümölcsöt teremjen.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Septemb. 21dikén

Klári most ritkán távozik el ágyamtól; együtt akar velem lenni mindég, azt mondja, mert megtörténhetik, hogy soká nem látjuk egymást. Tudakoztam tőle, mit gondol, meddig nem? – Ha az egészséged miatt útra nem mégy, könnyen megeshetik, hogy esztendeig sem, sőt talám tovább is. – Jobban tudom én meddig, de kegyetlen lettem volna, ha szóllottam volna előtte. Mikor soká mellettem ül, s szánakozva nézi, hogy a betegség mint fonyasztott, mint sárgított meg, s nem bírván magával mellettem eldül, s bátyja nyomorúságán indult szánakozását kisírja, – olyankor félek gyakorta, hogy az az előérzés, hogy mostani elszakadásunk után csak a jobb egek alatt akadunk öszve, fellobban lelkében. Én néki kedvet igyekezem csinálni, s rólad s arról a böldeg állapotról beszélgetek, mely őtet készen várja. De ezzel a beszélgetéssel veszedelmes mérget készítek magamnak; mert ha elgondolom, hogy ezzel a boldogsággal én is élhettem volna, s micsoda mennyei élet lett volna az, ha mi a feleségeinkkel a bátyám jószágában együtt töltöttük volna el életünknek napjait; ha ilyenkor hevült képzelődésem a detailba belévezet, s az atyafiságos egyességnek s házassági boldogságunknak kedves képe előttem elnyúlik, küszködnöm kell magammal, hogy Klári előtt gondolatimat el ne árúljam, s sírását az enyim által jóvá ne hagyjam.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Octobr. 4dikén

Eddig mindkettőjüket öleled, édes Marosym, s a szerelem legtisztább forrásából boldogságot iszol: én pedig bészárkozva ülök azon a helyen, amely anyyi sok emlékeztetéssel kínoz.

Még csak egyszer mentem ki. Kocsin mentem ki a szőlők felé, de oly rettegetek közt, hogy ezt le nem írhatom. Ha látna, édes Marosym, s látná, hogy én az ő állhatatlanságának maradékát mint hordozom, eljenedne tőlem; s mégis sokért nem akarnám, hogy csak miattam csak egy szomorú órája is légyen. Manci! Manci! még a te neved kibeszélhetetlen szerelemmel tölti bé szívem! – Mindent, mindent elengedek néked emiatt.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Octobern. 27dikén

Ezer áldást öszvekelésedhez! szent nékem ez a nap, rátok és magamra nézve. Ma éjjel, midőn az álom az elmúltak emlékezetébe szenderített, Manci angyali szépségében jelent meg előtttem. Nékem nyújtotta kezét, s azt fogadta, hogy örökké enyím lesz, s édesem! – még egynehány kevés napokat ide alatt, hogy a földi virág leszakasztasson, elfonnyadjon – akkor enyím lesz az a szép virág a boldogabb mezőn! Minő boldog lések majd, ha mennyei karokkal általfog, s édes lehellete sebeimet bégyógyítja, és ez a Megdicsőített, megbánván állhatatlanságát, s gyötrésemet, poharát a Léthe vizéből megmeríti, s nékem nyújtja.

Klári, szeresd az uradat, légy hív eránta mindég, és olyan jó, amilyen vóltál! – kibeszélhetetlen boldogsággal telik meg az a tekintet, amelyet oda-fel, ide-alatt eltöltött szép életünkre vetünk; – te pedig, Marosy! – be sokat beszéltünk mi a halál fontos idejéről, mit kell akkor érzeni, midőn a jövődő előttünk ködben fekszik, hátunk megett pedig egy egész élet; milyen bátorítónak kell lenni annak, ha látjuk, hogy meghaladott utunk semmi gyilkosan kiontott vérrel, semmi megmocskolt, elhagyott ártatlansággal nincs megfertéztetve! Az a nemes elhevülés, amellyel te akkor szóllottál, azok a könnyek, amelyek szemeidet elborították, biztatóim nékem, hogy te csendes lelkiismerettel jutsz életed végére, – és így maradjon rajtatok áldás és bőv isteni kegyelem!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Novemb. 4dikén

Miólta a bátyám és Klári eltávoztak, azólta minden a halálra emlékeztet; szintén hallom a koporsószegezést. Pusztá minden, akárhova tekintek: de ha azok a helyek tűnnek szemembe, ahol vélek együtt ültem, együtt sutogtam – ő nem mondhatom ki azt az ürességet, azt az utánok való sóhajtozást! Én is megyek akármint tartoztatnak doctor uraimék – úgysem segíthetnek rajtam.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Decemb. 11dikén

A Mancsi bátyja, az idősebb Surányi nálam volt tegnap. Ennek a jó öregnek a könnyei és némely emlékezet, melyet bennem az ő meglátása támasztott vala fel, elrontották éjtszakámat, s ma sokkal rosszabbul vagyok. Olyan vagyok, mint egy idegen climába általvitt ültetés, melyet minden szellő megfonnyaszt, s minden fuvalat hervadásra dűjt.

Marosy, ültess virágmagot; öntözzed meg, s ápolgasd, hogy felnevedjen, s virágra fakadjon akkor, mikor én kihalok. Már nincs messze. – Nyílik az én sírom. Az anyaföld megnyitja kebelét, hogy elfogadjon. Ezer Atomus várja már szomjan véretem, hogy belőle életet, s bimbókrafakadást szívjon. Bár Mancsi tépné le azokat a virágokat, amelyek abból támadnak, milyen szépen illatoznának mellyén s ha majd csüggedő fővel függenének le, s hervadnának, s a kis csecsemő parányi kézzel játszodna vélek, s mosolyogna, – talám így szállana hozzá: mosolyogsz? – Rettegj! ez a virág annak vérével hízott, aki engem szeretett, s miattam megholt. – Óh édesem, ha látnád, mint viaskodom az ilyen képzelődésekkel! A doctor nékem tegnap egy hosszú papirosat adott teli diaetalis regulákkal, s azt mondta, hogyha azok szerint élek, nemsokára felgyógyúlok. Felgyógyúlok? kérdém; – az igaz nemsokára – nemsokára nem lesz semmi bajom. Elment, s sírt, mikor elment. Így szalad előlem minden, valakinek csak meleg vér van még ereiben, hogy szemében, sírásában ne láthassam inségemet. A gyermekek, akik egyébkor mindég szerettek, s önként jöttek hozzám, most elijedve fordulnak el tőlem. Ti meg nem romlott mennyei lelkek, érzitek talám, hogy én meg vagyok érelve, hogy majd

oda visznek ki közületek, hogy elrothadjak – érzitek talám? Hah! mint szörbőlöm fel ezt a gondolatot, mint az élet italát, s mint mosolygok néki, mintha a megint hív Mancit nyújtaná kezét! – Ma reggel egy fiatal szép lány koporsóját vitték el ablakom alatt. A halotti szekér szomorú zörgése ébresztett fel bágyadt álmomból. Felugrottam s lenéztem a temetésre. Egy szép zöld keresztet vittek a koporsó előtt. Ideje előtt hullottak el levelei ennek a még csak fakadni kezdő rózsának, nem tépte azt el a hiteszegett keze. Te boldog – boldog vagy! kiálték! s lehallatszék kiáltásom. Te is utána mégy. Akkor vissza ugrottam ágyamba, de olyan vígan, mintha lakadalmi ágyba feküdtem volna, s – Ó! elbeszéljem-é, mit láttam? – Mancit magános szobájában az elhervadt, meghólt Bácsmegyey felett láttam sírni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Február. 6dikán

El van végezve, elhagyom Budát! – Mancit, – ah, nem Mancit többé, hanem Szentpéterynét minden nap látni, mégpedig nemsokára egy rakás kis angyalok közt látni, – képzeld el, micsoda kín volna az nékem. Itt hagyom Budát! Talám az idő és az eltávozás enyhíteni fogják szenyvedésimet.

Még sohasem becsültem annyira a házamat, mint most, mikor belőle végképpen költözködöm ki. Ímé néktek adom azt, de olyan ígéret alatt, hogy se el ne adhassátok, se lakót ne fogadjatok belé. Nem lehetne azt elnéznem, hogy annyi boldog óráim helyét érdemetlen szálló profanálja. De leginkább mégis azt a szobát becsülöm, amelyben legelőször láttam a napot, – amelyben a világot nyögdecselő sírással köszöntöttem. Többnyire ebben töltöm most magános óráimat, s olyankor előttem forognak gyermekségemnek s ifjú koromnak esztendei. Mindenikében öszvefonva látom a nyomorúságot az örömmel. Ez a sorsa a szegény halandók rövid életének! – Elgondolom ilyenkor, honnan jó az, hogy a gyermekek esztendeit a legboldogabbnak tartják; s úgy látom, hogy az semmivel sem boldogabb a több koroknál. Ha legénykorodban vólnának gyermeki gondjaid, könnyen bánhatnál vélek: de másként van a dolog magában; a gyermeki gondhoz gyermeki erő van adva. Gyermeki korodban szintolyan örömet, s bánatot okozók azok, ha gyermekiek is, mint az érettebb korok nagyobb s fontosabb gondjai; s mondd meg most, boldogabb vagy-é gyermekségedben? – Nem; minden kornak ki van szabva bánatja és gondja, valamint öröme

is, – s ha gyermek vagy, egy leomlott kártyavár szintűgy elkedvetlenít, mint érettebb esztendeidben megcsalatkozott reményed. Ha gyermeki időnek valami elsősége van, úgy azt nevezem annak, hogy még az nem töri magát a jövődőkön.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Martiusn. 8dikán

Ma kéntelen vóltam azt csinálni, amit eddig napról napra halasztottam. – Azalatt, míg betegen feküdtem, sokak minden nap méltóztattak egészségem eránt tudakozni. Az etiquette és az a sok haszontalanság, ami az embereket Marionetté csinálja, arra kötelez, hogy ezeknek a tudakozó uraknak udvarlásokra legyek, s nálok búcsúzzam. Az Isten tudja csak, milyen nehezen csinálom én azt. Édesem! ha valakihez bélépek, s kezéhez nyúlok, s barátságosan megszorítom, s azt hiszem, hogy ettől a szíves kézszorítástól egészen általmelegedett, s szíve erántam azzal a tűzzel lobog, amellyel az enyím eránta, s ő ehelyett egy megszokott nevetéssel s egy francia lábvonással felel, az ajtót keresem – s megyek, mintha korbácsolva kergetnének el.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Martiusn. 14dikén

Engedek az Endrédy hosszas unszolásainak s általláttam, hogy Szentpéterytől el kell búcsúznom. Már fogják a lovaimat, mert még melegében van elszánásom; ha szavamon nem fogna Endrédy, könnyen elmúlhatna. Ó Marosy, hogy fogom én ott viselni magamat! Reszketek. Jó, hogy azt betegségem maradványának tarthatják.

Hála Istennek, megjöttem; senkit sem találtam odahaza. Mind az úr, mind az aszszony kiment.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Martiusn. 15dikén

Szentpétery nálam vólt, s igen kért, hogy véle együtt menjek házához. A feleségének hirtelen változása esett azt mondja, külömben ő is eljött volna, s igen kíván elmenetelem előtt velem szóllani. – Jó, hogy el nem jöttél, mondám magamban; ezek a falak pirításodra támadtak volna fel. Én nekikészültem, hogy valahogy el ne áruljam magamat, mert egyszerre nagy elfulladás szállott meg, de egyáltalában csakugyan megmondtam néki, hogy kívánságát nem teljesíthetem, mert kikoptam az időből, s minden órám ki van szabva, azonkívül, amelyen gyengeségem miatt senkivel sem akarok lenni. – Én Mancit többé nem látom. E' vólt az az egy pillantása egész hátralévő életemnek, amelyben véle az illendőség megbánása nélkül szólhattam, s búcsúzásom alatt mellyén sírhattam volna – s megtagadhattam-é magamtól ezt a boldogságot? – de kéntelen vóltam! Akár szerelmet, akár meghidegülést láttam volna szemében, mindenike új fulánk lett volna szívemben.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, April. 9dikén

Ma még egyszer mentem a Szent Gellért hegyére. Sokáig ültem tetején, s elmúlt boldogságom emlékezete új szenderedésbe hozott. A' vala tehát édes Marosym az én sorsom, hogy ott, ahol az élet legtökéletesebb boldogságát reménylettem, a legkeserűbb poharat seprőstül hajtsam fel; – hogy onnan, ahol valaha a szeretetre legméltóbb feleség könnyei alatt, háládatos gyermekektől sirattatva, s hazafi-társaim által szívesen emlegetve, őseimnek szent tetemek között reménylettem feketni, kiköltözsem, s hamvaimat idegen föld nyelje el. Ezekben a napokban, nevezetesen pedig ma, megszámlálhatatlan idegen érzések járták keresztül szívemet. Ó Mancsi, mint változtattál te meg mindent életem ösvényén; mint hintettél oda árnyékot és homályt, hová tiszta és víg napfény sütött; mint tépted ki ösvényem szélein a virágokat, s helyettek mint hintettél bogáncs-kórót, s tövises terméseket, melyek most minden léptemben vérzenek! De nem, – nem vádolk semmivel. Igazságtalan vagyok, amint egykor magad nevezted; te nem csináltál egyebet annál, hogy letörted a kifakadt virágot, nem

várván bé, hogy mégegy bimbó fakadjon ki, mely egészen érted, csak egyedül érted akart virítani. Adja Isten, hogy olyan idő ne jöjjön, amelyben ezt meg kellene bánnod.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Apr. 17dikén

Én a Mancsi képét kicsínyre csináltattam, s egy szép gyűrűbe foglaltattam. Az a szegény festő, aki azt ma hozzám hozta, kimeresztette a szemét, midőn nekiszaladtam, kikaptam a kezéből, s sírva egy: *Itt vagy édes Hite-szegettem!*-et kiáltottam. Szegény, szégyenletében nem tudta, mit csináljon; s sokára én is elpirúltam. Milyen igazán van találva, azzal a szerelemmel megtölt tekintettel, amelyet rám akkor vetett, mikor magát számomra festeni hagyta. – Maradj hát örökösen ujjomon, édes gyűrűm! ha pedig meghalok, – légyen néked gondod rá Marosy, hogy nála nélkül el ne temessenek. – – Hogy ez a kép nékem, minden gyógyuló sebeimet újra felszaggatja, az ugyan tagadhatatlan; de, – hátha a te Klárid meghalna, elvetnéd-é képét azért, hogy valaki megszólítna s ezt mondaná: Vesd el ezt! az ilyen portéka csak bánatodat neveli, s méreg a sebedre. Elvetnéd-é a Klári képét? s nem holt-é meg Mancsi nékem?

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Buda, Aprilisn. 25dikén

Készen vagyok mindennel. Tegnap még az öreg Surányinál kellett vacsorálnom. Nékem az nagy vigasztalásomra van, hogy ilyen közönségesen látom magamat szánatni. Egynehány háznál olyan barátságot mutattak erántam, melyen csudálkoztam magam is. A legérdeklőbb situációm az öreg Surányitól való búcsúvétel volt. Elejéntén semmit sem hoztunk elő, ami Mancira, vagy elmenetelemre emlékeztetett volna. Egyről-másról beszélgettünk sokáig. Én félttem a búcsúzástól, s tovább-tovább halogattam azt. Utoljára felkölttem, s mind a ketten elfakadtunk sírva. Öcsém, monda síró hanggal, s megszorította kezemet, – én tőled nehezen maradok el. Ha ez nem bíztatna, – ekkor levonta süvegét, s fejről hajához nyúlt, – ha ez

nem bíztatna, hogy majd én is véghez érek, nem nyugtathatnám meg magamat eltávozásodon! – Ez a szíves expressio, az a forró kézszorítás, amellyel ezt mondta, elfojtotta szavaimat. Karjai közé dőltem el, ott sírtam ki sűrű könnyeimet, s elszaladtam tőle. A ház kapujánál tértem csak magamhoz. Mégegyszer el akartam tőle búcsúzni, de édes Marosym! egy olyan tekintet, mely még az angyalokat is tiszteletre ragadta, bészárta számomat. A szoba közepén állott ő levett süveggel, öszvetett kézzel, s égre emelt szemekkel. Bizony érettem imádkozik, – s ó, Marosy! minő nagy gondolat az?

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Almás, Májusn. 4dikén

A' vólt bezzeg a rettenetes szempillantás, édesem, mikor a ház alatt felültem, s a kocsis egyet cserdített, s a szekér elindult, s én még feltekinttem, s az ablakokat mind nyitva láttam, s elképzelttem, majd miként fogják bészárni, s – csak az Isten tudja, ki és mikor nyitja meg? Nem fogsz te többet benne nyugodni! – pedig erősen hitted, hogy kedves Mancid karjai közt boldog órákat töltesz benne, minekutána hivatalodban módod lesz egy nyomorúlton könnyebbíteni, egy elhagyatottat boldogítani, s a vígasztatás nélkül szűkölködő árvák orcáiról a meggyúlt könnyeket eltörteni. De így van az! – Mindez a remény nem a legállhatatlanabb phantasia játéka vólt-é? úgy ragyogott, mint a legszebb színe a szivárványnak – s oda van!

A bátyám elbeszélte néked tudom, hogy Endrédyvel együtt az olaszországi fürdőkbe megyek; de az útamban némely helyt két s három napig s tovább is akarok múlatni.

Ezer csókot az én kedves Klárimnak; most nem írhatok néki. Öllelek benneteket a legindúlatosabb szeretettel.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Komárom, Májusn. 5dikén

Hogy hiheted te azt, hogy az én utamnak óhajtott vége lesz? – Én nem hiszem, de engedek. Akik körültem forognak, nem tudják, mit csináljanak

vélem. Többnyire hallgatok, s sokszor erőt nem tudok venni magamon, hogy még a legvígabb társaságban is síró szemmel ne nézzek az égre. A vígasság, a gyönyörködés belső nyugalom nélkül annyi, mint az árnyék világ nélkül, s – édes Marosym! elérhetsz-é te valami célt olyan eszköz által, ami igazán szólván nem eszköz, hanem következése a célnak. – Azt akarjátok, hogy keressek mulatságot, utazzak, tolongjak, pedig nincs erőm; nézzek, álmélkodjam, csudáljak, s a nézés alatt, álmélkodás, csudálás alatt felejtsem el régi bajaimat. Érzem, – érzem jól, ez a szív határozza meg a mi örömünket, ez tölt meg bánattal, s – parancsolhatod-é a pataknak, hogy ne zuhogjon, ha zuhog.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Mosony, Május 6dikán

Elhevült phantáziám gyakorta olyan szövevényekre vezet, amelyekből ki nem tudok fejtőzni. Ha Mancsi hív maradt volna erántad, így gondolkozom gyakorta, s őtet az együttlével mindég erősebben csatolta volna hozzád, ha most feleséged volna, s életedet véle bóldog nyugalomban töltötted volna el, – micsoda bóldogság lenne az, ha egyszer születésed napján, mindazokat a kicsinyeket, akiket szült, apolgatott, felnevelt, elidbe állította volna, s így szólított volna meg: Nézd az én és a te gyermekeidet! én őket anyai kedvezéssel apolgattam; te őket atyai hűséggel táplálgattad – jó hív gyermekek; áldj meg engemet, és őket, hogy megáldva közelíthessünk a Mindenható székéhez éretted könyörgeni! – Ó Marosy! milyen bóldog nap lett volna az! – milyen teljes lett volna mennyei érzéssel! hasonló annak a nyomorútnak az érzéséhez, aki az itt megfutott terhes pálya után a nyugalom lakóhelyébe lép.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Posony, Május 8dikán

Sokszor mérgesen fakadok ki az elfajult emberi nem ellen; de nem fakadok ki többé. Még megbecsülhetetlen lelkeket lehet közötté találni. Mint-hogy itt Endrédynek rokoni vannak, ma egész nap itt mulattunk. Estvefelé

a Sétálóba mentem, s ott a sok esméretlen emberek közt elébb-tovább botorkáztam mindaddig, míg a leszálló nap, melyet én elragadtatás nélkül sohasem nézhetek, figyelmetessé tett. Egy keskeny sikátorra tértem, mert azon nem volt olyan tömött sokaság. Annyi lány ment el mellettem, mindenik virágzó esztendejében, természeti ártatlanságban. Azt képzeltem el, miként járt valaha ebben a Sétálóban még egészen szabad, szerelmet nem esmerő szívvel Mancsi, míg a Helytartó Tanács innen Budára nem ment le. Mélyebben merültem el képzelődésemben, s elfakadtam sírva. – Gondold meg, mint jártam, midőn véletlen tekintetem egy lánykára esett, aki szalmaszín tafotában, világoskék bodrocskákkal egészen olyan volt, mint Mancsi. Elíjedtem látásától, úgy hogy valósággal reszketett minden tagom; mert azt tartottam, hogy magamban vagyok, s könnyeimet senki sem látja. Vissza akartam fordulni, de valami titkos erő nem eresztett. Rátelenttem, s ő egy olyan édesen enyelgő mosolygással előzött meg, hogy minden rettegésem elenyészett. Ó Marosy! milyen szépen mosolygott. Így mosolyog a szerelem, mikor a leroskadtat feléleszteni akarja. Szólani akartam véle: de szívem teli volt; el volt fojtva. Ő megértette néma tekintetemből, mit akartam mondani, közel ahhoz a pázsítszékhez, amelyen ült, egy fonnyadni kezdő rózsza volt; felvettem azt, mert azt tartottam, azt óhajtottam, hogy azt az a szép lány vesztette légyen el; s a szép teli karimájú hold Cseklész felől emelkedett, egy könnyű felhőn, fel. Új könnyek csorogtak szememből, visszatekinttem a lányka felé, – a hold szemébe sütött, s azokon a szép könnyeken ragyogott, melyekkel feljövetelét idvezlette. Mutattam néki az elveszett rózsát, az égre intettem véle, szívemhez szorítottam, s elhullottak levelei. Ő látta ezt, előrántotta keszkenőjét, s sebes lépéssel szaladt a szomszéd széken ülő barátnéihoz. – Ki voltam forgatva sarkamból, s botorkázva mentem haza.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Posony, Majus 11dikén

Miként lehet azt kívánni, hogy nyugodalmat leljen az ember? hogy megbékéljen – magával és a világgal? Elnézheted-e te azt megindulás nélkül, hogy a legnemesebb, legérdemesebb embereknek kell mindég a legszerencsétlenebbeknek lenni? s honnan jó inségek – nyomorúságok – boldogtalanságok? Bosszankodva kell rá felelnem. Az ember az, aki az embert boldogtalanná teszi. Endrédynek kérésére, aki Csallóközből bizonyos

rokonit várta bé, egy nappal tovább múltam itt, mint elején szándékoztam; s a bátyja, aki ennek a vármegyének Főperceptora, kedvemért egy concertet adott. Számosan gyülekeztek fel rá, de én kevés részt vettem a társaságban, mert mély melancholia lepett meg. Nem szállottam senkivel a ház gazdáján kívül, aki éppen nem látszik pénzolvasásra születve, mert elevenen érzi a szépet. Ő nékem igen tetszett. A legigazabb expressió terjedett el ábrázatján minden szép passage alatt; s továbbá pedig, midőn egy igen kedves szavú leány egy szomorú ariát, olyan érzékenyen énekelt, hogy azt, a nagy sírás miatt félbenszakasztotta, a Perceptor is sírt, s nem szégyenlette letörölni könnyeit. Ez a szép leány megérdekelte szívemet. Tudakoztam, ki légyen? s azt felelte a ház gazdája, hogy egy senator leánya, akinek sok gyermeke, s kevés értéke van. Ő a legszebb, legjobb szívű leány az egész városban, s egy bizonyos ifjat régóta szeret. S mi az oka, kérdém, hogy öszve nem kelnek? – A legény, felele a Perceptor, kész volna elvenni, csak pénze volna. Mint indított meg ez a felelet, édesem, ki nem mondhatom, kértem őtet, hogy véle esmertessen meg; – képzeld el, mint ütköztem meg, midőn benne azt a kedves lánykát találtam fel, akit a minap a Sétálóban, a pázsitszéken magánosan láttam ülni. – Ő is megütközött, midőn rám esmért, s hirtelen törölte le elveresedett szemeiből meggyűlt könnyeit. – A Kisasszonynak nem kellene gyakran énekelni, mondám, s megszorítottam kezét; egészsége drágán fizeti meg azt a gyönyörűséget, amelyet hallgatóinak azzal csinál. – Nem tudta, mit feleljen. Teli volt szíve, mint az enyim. – Az Isten tegye a Kisasszonyt boldoggá! mondám, megfordultam, s csakhamar hazaszöktem. Itt ülök most, s ezer ellenkezések, amelyeket az emberben s az emberi életben találtam, hosszas szédelésben keringetnek. Meg nem foghatom, hogy lehet egy olyan szeretetre méltó lányt szeretni; s amellet a szerelem mellett mint gondolkozhatni olyan alacsonyan? Azt tartod talám, hogy ez a fiatalember szegény, s gazdag házasság által keresi előmenetelét? Nem jól gondolod; ő egy a leggazdagabbak közül az egész városban. – Mit mondasz most rá? -

Szomorú dolog, édesem! igen szomorú! de sokszor tapasztaltam, hogy a legjobb leányok csaknem mindenkor olyan férjekhez esnek, akik az ő birtokukat meg nem tudják becsülni! Ah érzettem én, mit nyerhettem volna Manciban, de – nem lett enyim! Kibeszélhetetlen volt szerelmem eránta – s ő az én szerelmemet meg nem becsülte; kiverte eszéből, amit érte tettem, olyan könnyen felejtette azt el, mint a gyermekek báblövokat, ha elvonhatod szemek elől. – – Nem kevély magam elhívése az, hanem belső érzés, ha azt mondom, hogy én őtet boldoggá tettem volna. – Ímé megint

előttem van; kellemetességének teljességében áll megint előttem! ah! – Isten hozzád!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Posony, Majusnak 13dikán

Sokáig gondolkoztam rajta, édesem, s mindég igazabbnak találok, hogy azok közülünk a legszerencsésebbek, akik legkevesebb érzést, legkevesebb qualificációt kaptak. Mi az oka, hogy a földművelők állapotját tartjuk a legboldogabbnak? Kevesen vannak, akik azt tudják, hogy a poéták olyan szép álmokat írtak felőle, s hogy kunyhójokba ártatlanságot s jámbor egyességet vittek. Hidd el, mindenütt elterjedt a gonoszság, ahol emberek laknak; s a falusi parasztok közt szintúgy vannak kabalák, mint a fejedelem udvarában. Álmodozást nem írígylek senkitől; de erősebb ínszövevényeit írígylem a földművelőnek, s azt, hogy néki sok ezer dologról, amelyek bennem kívánságot támasztanak, nékem elmúlhatatlanokká lettek, amelyek életemet kedvesebbé téstik, nemlétek pedig bennem visszás érzést szülnek, még csak ideája sincs. Nem szintolyan tökéletességig emberek-é ők, mint mi? Nékik is van bizonyos mértékű érzések, s az a grádus, amelyvel élnek és éreznek, azt tartom, a legszerencsésebb clíma. – A bátyám jószágában sokszor akadtam én olyan paraszttal össze, akik kérdésemre, mint vannak? megtörölt szemmel felelték ezt: az Isten magához vette a szegény feleségemet! Jó egy lélek volt szegény, úgy éltünk, mint az angyalok! – Az a könny, amelyet akkor fakadásában láttam eltörlődni, nem volt kölcsönzött, erőltetett könny; – s mégis, ha esztendő múlva megint meglátogattam a bátyámat, már újra feleségesen kaptam őket, vígan éltek, nem tartották menyecske feleségek piritásának, ha meghólt feleségeket jelenlétekben parasztos együgyűséggel dicsérték. Vesd össze mármost jövődébéli urokkal, akinek raffinirozására annyi pénzt vesztegettek, miben vagyok boldogabb parasztimnál? – miként felejem kedvesem elhajlását? – ők feleségek halálokat?

Mi, akik városokban neveltettünk, el vagyunk a kényeztető kezek által rontva egészen. Csak nézd el ifjainkat, nem a legkínzóbb kívánságok alatt múlik-é el szép idejek? s ha egyben s másban férfiúi bátor megkeményedést látsz is, mennyi környüállás vet elszédítésére töröket! Csuda-é osztán, ha a szegény ifjú, a vég nélkül való küszködésben, s el nem csendesített szomjúságban elhal? – vagy ha valamely történet, mely ötven

közül is alig ér egyet, ha mondom, valamely történet abból a csábulásból, abból a feneketlen örvényből, amelyben kereng, kiragadja, hogy magához tér, mint valamely nehéz álom után – csuda-é osztán, ha – a halál karjai közé dűl el, s ideje előtt porrá sorvad? Kiaszott minden erő belőle; a megcsábúlt természet maga roncsolta meg magát. Be sok teljes virágú bimbók vannak így leverve! – be sok érni kezdő gyümölcs legszebb zsen-géjében!

Édesem! nem magamra nézve keserít ez engem! Eddig váncorgottam terhem alatt, s ha verejtékem cseppjei közé, melyek homlokomról hullot-tak, csak egy zúgolódó csepp cseppent is – Isten! úgy bizony nyomorúsá-gom elszenyvedhetetlen terhe facsarta azt ki; bizony olyankor cseppent el, mikor azt gondoltam, hogy leroskadok. Én a határig jutottam: – de azokat szánom, akiket a szerelem azzal a kegyetlenséggel támad meg, amellyel engemet kínozott, s mindaddig tart öldöklő karjai közt, míg utolsó cseppjeket is ki nem szívja.

Néha, édes Marosym! világosan látom, mennyire tévedtem légyen el ösvényemről, látom azt a meredekséget, ahová heveességem vezetett, s elborzadok belé. Azzal akarom megnyugtanni elmémet, hogy nem tehetek egy olyan betegség következéseiről, amelyet magam vetettem, nem tud-ván micsoda. De az a kérdés kerül mindég elő, ha nem vóltak-é betegsé-gemben olyan intervallumim, amelyekben az eszközökkel való szíves élés ezeknek elejét vehette vólna; s nem kell-é róla számolnod, hogy interval-lumidban vélek nem éltél? Ez, édesem, olyan kérdés, amelyre nem merek felelni. Úgy mellőzöm azt el, mint egy megdobbant istentelen a bírót, mi-dőn rá merően néz. Ha erőm vólna, nagy terhet emelnék, – de ha minden erőmet öszveszedem is, meg nem mozdítva fekszik az eldült ház, s lelkem olyan erőtlenségbe esik vissza, melyből ki nem tud fejtődni.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Posony, Majusn. 14dikén

Mikor lefektemkor eszembe jut, s elképzelem, be boldog lettem volna, ha ő enyím lehetett vólna, s új édes álmodozásra szenderedem; – mikor ilyenkor azt álmodom, hogy egészséges vagyok, s Mancsi enyím, ezen örülök, s örömemben sikoltozva felébredek, s akkor látom, hogy az csak csalódás vólt, s mennyei örömöm álommal együtt eloszlik, s helyébe a legkeser-

vesebb nyomorgás tér ismét elő – ó hallgasd meg akkor jajgatásomat Isten! könyörülő Isten! – s ölj meg.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Posony, Majusn. 16dikán

Jaj nékem, hogy az a boldogság, az az öröm, amelyet nékem ő csinált, elment mint a Duna lefolyt vize, s soha nem tér vissza. Isten! csak egy cseppet, csak egy kezeszorítását! De mire való ez a véghetetlen kívánság, ez a véghetetlen szívszakadás? s ha előjönne is, megszorítaná is kezedet, s megszólítana: Bácsmegyey! látom, milyen nyomorulttá tettelek! s megint a Szentpétery karjai közé szaladna – mit használna ez? Enyhítő balsamocsepp volna az egy tüzes acélra. – Miért botorkázunk mi mindég a Lehetőség s Valóság között? miért hordjuk boldogságunk taposóját mindég önnön magunkban?

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Fissement, Majusn. 18dikán

Ma reggel, mintegy tíz óra lehetett, egy szegényembert találtam elő. Nagy csomó volt hátán, nehezen vontá alatta elébb-tovább lábát, s nagy verejtékcseppek szakadtak le ábrázatján, s minden ere feldagadt. Megállítottam a kocsit, s kértem őtet, hogy pihenjen meg. Letette válláról a terhet, s elégett kezével törölgetvén izzadt képét, elbeszélte, hogy ő minden héten kétszer megyen Hamburgba, s pénzért egyet s mást hoz és viszen; azalatt pedig felesége otthon marad a gyermekeivel, s fonással keresi élelmét. Nem szóllottam semmit; valamit nyomtam tenyerébe, s az inasomnak parancsoltam, hogy segítsen hátára tenni csomóját. Bicegve ment hazafelé, s én egy darabig néztem utána. – Boldog ember! mondtam, te egészen az vagy, aminek lenned kell! – Azalatt, míg együtt beszélgettünk, körülnézett magamat és a szekeremet, s én elpirúltam előtte. Hidd el, nem nézhettem sokáig rá, mert érzettem, mennyivel halad meg. Ma megint a feleségénél lesz, aki őtet nyughatatlanul várja, s letörli könnyeit. Gyermekei mindég tudakozzák, ha soká lesz-é még oda az apjuk? s ha majd hazaér, elibe

szaladnak, körülugrándozzák – karjaira veszi őket majd, s férji s atyai édes érzési alatt elfelejtkezik arról a verejtékről, mely most lábaira egymást érve szakad.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Bécs, Majusn. 22dikén

Már Bécsben vagyok, s óráimat többnyire a Bellvederben töltöm. – Ah, most ez is haszontalan! A boldog szerelem érzékennyé teszi a szívet minden eránt, ami szép, ami gyönyörködtető: – a szerencsétlen, megcsalt szerelem pedig örökre megtompítja azt. – Most olyan hidegen állok a Corregio Szerelme, vagy a Van Dyck s Rembrandt portraitjai előtt, mint valamely falusi óltár, s vendégfogadóknban függő királyné képe előtt. Az öröm, bánat, kedvgyönyörködés, mind csak történet munkája, s – értsd meg expressióját a festőnek – egy ölelés gyümölcse.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Bécs, Majusn. 25dikén

A te tanácsod, s projectumod jó. – Tisztelem azt, mert jó szívedből folyt, s nyomorúlt állapotomon indult szánakodásod sugallotta. De engedj meg, hogy el nem fogadhatom. Megkönnyebbedésem kívánása téged igazságtalanná tesz.

Azt mondod, hogy engem Theréz szeret, – ő derék személy, s boldoggá fog tenni. Az igaz, édesem, hogy néki van erántam hajlandósága, s még Mancin kívül nem találtam szeretetre méltóbb leányt, mint ő. Ami belső characterét illeti, még felyülhaladja Mancit: de ugyan ez a két ok cselekszi, hogy birtokát nem keresem. Egy olyan derék gyermek, mint Theréz, egész szívet érdemel, nem olyat, amely mással közös. Be hasonlatlan pár lenne mibelőlünk. Ő nekem teli szívet, ifjúságot, s a szépségnek minden kellemetességeit adná – hát én? – nem semmit egyebet annál a bizonytalan reménynél, hogy talám idővel eránta való tiszteletem szerelemmé válhat. Elhallgatom beteg állapotom következéseit. – Te férj, s atya vagy. Tedd még ezekhez az okokhoz, melyek magokban is elegendők, azt, hogy né-

kem alig van egy s két szenyvedhető pillantásom; többnyire unalmas kedvetlenség nyom el. Nem vagyok az, aki mások eránt lágysággal, engedelmességgel viseltessem: felpattanok hamar, s gyakorta csekélység is haragra ragad. Az igaz, hogy mihelyt az első fellobbanás elmúlik, mindjárt megbánom háborodásomat: de az nem elég. Elképzelem, milyen voltam valaha, s megemészt bánatom. – Ha ezekre azt mondod, hogy Theréz esmér, tudja milyen vagyok, azt fogom tőled tudakozni, hogyha látod, hogy egy gyermek késhez nyúl, amellyel magát öszvetetélheti, megelégszel-é véle, hogy megszólítod? Elkapod előle úgy-é? s nem gondolsz pityergésével – s mikor közelít inkább eszünk a gyermekséghez, mint mikor szeretünk?

Ne únszolj, édesem! elmúlt az az idő, amelyben gondolatokat csinálhattam egy szerelemre méltó személyre. Rút fergeteg hozta ideje előtt őszömet elő, – ne únszolj, kérlek – én fonnyadok. Az, aki élni s szenyvedni hagyott, meghallgatta kiáltásomat. Intésére előjött a halál, s kijegyzett azoknak jegyével, akik közel vannak a megszabadításhoz, s eltörlötte képmről az ifjúság egészsége színét.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Bécs, Júniusnak 2dikán

Egy szeretetre méltó teremtés leve megint barátommá. Az az ifjú báró R... Szeme mély érzést, s jó szívű lágyságot árúl el. Egyenes, megelőző, ment minden affectatiótól. Engemet Theréznek egy levele tett barátjává. R... szereti őtet; tudja, hogy Theréz erántam hajlandóságot mutatott, s éppen ez vonta barátságomra. Ez a nyilvánóságos jele jó szívének, engemet valóóságos barátjává s tisztelőjévé tett; s miólta bővebben kezdem esmérni, legforróbb kívánságom az, hogy Therézt elnyerhesse. Egészen rajta leszek boldogításán. Theréz még virít, s mennyit vesztene el a világ, ha ő elhervadna.

Napestig együtt ülünk; együtt fecsegünk, s úgy öntjük ki lelkeinket, mint régi, meghitt barátok. De egy dolgon meg nem tudunk egyezni: te ítéld el közöttünk a pert. Ő azt tartja, hogy az, aki szívesen szeretett kedvesét elhagyja, s másnak karjai közé repül, nem lehet jó szívű leány. Én ellenkezőképpen azt tartom, hogy ennek gyakorta meg nem gondolt könnyűség az igaz oka. Kárhoztathatod-é ezt? Nézd el a lányok közönséges neveléseket s úgy vádold azt, aki szerelmében állhatatlan. Mire szoktatják őket

gyermeki idejekben? a piperéskedésre s a takarékos költségre. De elég-é még ez arra, hogy magokat házassági életekben is boldogokká tudhassák tenni? Az, ami a legfontosabb, elmellőztetik. Megvilágosodott időnk gyalázatjára kell megvallanunk, hogy még eretnekségnek tartjuk nekik megmagyarázni, mi a szerelem; addig pedig, míg azt fiatal esztendejekben, midőn szívek még üres, még minden bényomást elfogadhat, elikbe nem adjuk, nem lehet őket ítélet alá venni. Igazságtalanság valakit azért vádolni, hogy a tudva nem lévő törvényt általhágta. Én nem hagyom azt kiverni fejemből, hogy annak nem tudása miatt, sok hitszegés, sok szerencsétlen házasság támad. A szerelem, az életnek legszebb gyönyörűsége, nemsokára csak tüneménynek fog tartatni, mert alig van, aki azt egyébként esmérje, hanem állhatatlan repdezéséről vagy baromi ösztönéről. Az igaz szerelem és hűség nevetséges lett. Meg kellene őket tanítani, hogy csak az indulatok hasonlatossága az a kötés, amely a szerelmet állandóvá teheti. De erről haszontalan álmodozom – olyan kívánság ez, mint minden más kívánságaink, – mint egy szappanbuborék, mely a legszebb színekkel kevélykedik, – óh ha állandó volna! – de minekelőtte félretekintesz, már elpattan!

Sokat vesztenének ezáltal az atyák. Nem áldozhatnák így fel gyermekeket makacs gondolkodásoknak. Így nem mondhatná Uram Atyám: *Én édes lyányom, nem akarlak erőltetni, de ha szeretsz, csak egy keveset szeretsz, úgy hozzá mégy.* Forr bennem a vér. Ma kéntelen vagyok szemmemmel nézni azt a tört. Bosszú, véres bosszú szálljon rád, te, aki ezt a szegény, ártatlan, előre nem néző lánykát ilyen álnokul buktatod meg.

Ha a szegény lányban valamely belső érzés támad is fel, hogy nem kellene azt elhagyni, aki őtet szereti, s érette él, de ezer ok adhatja megint más oldalról elő magát, mely ezt az érzést elnyomja. Úgy szólok, amint gondolkodom, mert szívem teli van. Ifjaink nagy részént magok okai ennek. Menj valamely gyülekezetbe, s nézd el, nem úgy hízelkednek-é, nem biztatják-é most ezt, s majd megint csaknem ugyanabban a szempillantásban, amaszt, a szerelem legédesebb biztatásával? Az ő hibájok-é hát, vagy a miénk, ha állhatatlanok?

Ha az emberek cselekedeteit ítéletünk alá akarjuk vetni, szükség, hogy fekvéseket, s minden környülállásokat tökéletesen esmérjük. Mentől ritkábban esik ez meg, annál inkább kell attól őrizkednünk. Vannak olyan órák, olyan szempillantások, amelyekben egészen emberek vagyunk, s mit lehet egy olyan szempillantásból kihozni. Manci engemet szeretett, az igaz; de heves vére érzésének olyan elasticitást adott, amely mindent hamar eltolt magától. Ő a szerelmet nem gondolkozó, hanem csak játékos oldaláról esmérte. Az ő hibája volt-é ez? – Én igaz bíró vagyok, édes Marosym, semmivel sem vádолом. Tudtam azt, hogy nem lehetek

állandóul boldog, ha őtet a szerelem egész tartományában meg nem hor-
dozom. Nem engedtem magamat azok által elijesztetni, melyeket nékem
változandó temperamentuma előmbe vetett. Nyugodalmam, egész életem
boldogsága, igyekezetemnek óhajtott kimenetelétől függött. Ott volt, ahol
kívántam. Elmentem onnan hazúlról. Szentpétery Budára jön. Egy
Secretáriusnévá, – asszonnyá, – egy szeretetreméltó férfi feleségévé len-
ni, akit minden derék embernek tart, – mennyi együvéjött ösztön az eltán-
torodásra! ezen kívül szüleinek hízelkedő kérések, fenyegető
rimánykodások, ígérek, melyek eleven képzelődését felhevítették, s
talám hányt törjeik is, hogy én övé még soká lehetek, mintegy elibe vetve
– – leszállott a mérőserpenyő. Nem, édes Marosym, ha indulataim
felzajdulásában őtet vétkesnek tartottam, vétettem. Nem őtet vádolom én,
hanem sorsomat. Nem tudta ő azt, hogy ő engemet ezzel az egy lépésé-
vel szerencsétlenné tesz: Nem akart azzá tenni, s nem hitte, hogy azzá
teszen. Így leve Mancsi hiteszegett; így lesznek sokan mások. Legyünk
igazságosok, s megszűnünk őtet kárhoztatni. Amit a nevelés, amit a pél-
dák, amit a körülállások, az idő, s ifjúság csinált, az nem az ő véteke,
hanem történet.

Még a legérettebb elméjű leányt sem kárhoztatnám egészen hűségte-
lenségéért, s tudok egy esetet, amelyben ki lehet menteni. Tedd fel, hogy
felnő, s szépségének a kedves érzés még nagyobb becset ad. Még nem
esméri a szerelmet. Egyszerre tolakodik hozzá az ifjak serege. Közöttök
csak egy van, aki felé hajlik, s további együttlétek alatt sok hasonlatossá-
got talál a maga és az ifjú characterében; még senkiért sem érzette azt,
amit érette. Az ifjú egy bártortalan, de égő tekintettel tudakozza tőle, ha
szereti-é? s egy lassú kézszorítás, felel kérdésére. Nemsokára más ifjú jó
hozzá. Az első semmivel sem utóbb ennél, de a leány mégis a második-
nak első látásában egy titkos borzadást, egy név nélkül való kívánságot,
érdeklést érez a második eránt. Első tekintetekben érzik mindketten, hogy
egymásért vannak teremtvé. Egy titkos, egészen esméretlen szózat mond-
ja a leálynak, hogy ez az, aki néki minden lesz, aki minden kívánságait
bételjesíti. Az ő tekintetin függ egészen. Üt az óra; – s öszveszorított ajak,
a legforróbb ölelés köti meg a szövetséget. Nevezheted-é állhatatlannak?
Nem volt a szerelem, amit az elsőért érzett; az csak character hasonla-
tossága, s barátság volt. Még egy ifjú eránt sem érzette volt azt, s onnan
gondolta, hogy őtet szereti. De most jöve elő az igazi, akihez őtet meg-
győzhetetlen rándítás vont, aki szívének fele volt. Rátalált erre,
kimondhatatlanul szerette őtet, s örökké tartott szerelme. Ha az első őtet
későbbben kezdte volna esmerni, barátnéjává lett volna ugyan, amint ez-
után is az marad: de szerelem, igaz szerelem, – az a szerelem, amely

mindent meghalad, az a szerelem nem vólt, amit érette érzett, s érezhetett.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Bécs, Júniusn. 13dikán

Mikor gyakorta a Bécs utcáin vagy az Augartenben a tolongó sokaságban körültekintem magam, s öltözetekben, s magok viseletekben azt a különböző tónust nézem, azt kérdem magamtól, ha ébren vagyok-é? s mikor beljebb tekintek, s a sok mellycsillag s hercegi bársony alatt az embert keresem, – a Mancsi karjai közé kívánkozom vissza, elcsömörölöm a világtól, s az esméretlen csendes otthon ülés kedvesebb előttem a nagyvilág ragyogó fényességénél. Elmúltak azok az idők, amelyben gyönyörködve néztem volna a pántlikát nyakamon. De a nyomorúság tanít meg bennünket magunkat becsülni; s minthogy ez a szív egészen el szokott elmélni, arra tanít, hogy a pompás paloták helyett földkalibákba kívánkozam.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Bécs, Júniusn. 17dikén

Ei kell innen mennem. Egészségem igen gyenge, s egy Assemblééból más Assembléeba menni, s örökös kerengésben kerengeni, s mindenik alatt álmosan ásítani – itt kell hagynom Bécset, édes Marosym, mert ez a csalfa öröm özöne nem töltheti bé szívem hízakját.

BÁCSMEGYEY GRÓF K... THERÉZHEZ

Bécs, Júniusn. 26dikán

Szakassza félben vádjait, Nagyságod, azért, hogy búcsúzás nélkül jöttem el. Életünk, nyugodalmunk kívánta azt. Mindketten olyan betegség alatt

nyögünk, amelyben a hevesebb megindulás méreggá vált volna. Ez volt az igazi oka, hogy eljövetelem előtt Tornára nem mentem. – Higgye el Nagyságod, egyedül ez volt. Elhagyom Budát, elhagyom kedves Hazámat is, s Olaszország felé sietek, mert életem sohasem volt kétségesebb. Rettegés nélkül, sőt egészen elkészülve – egész resignációval várom kimeneteletét. Esmerem a világot; éltem benne; kóstoltam gyönyörűségeit, s a legkeserveesebb, s legirtóztatóbb kínjait szenvedtem. Ha majd legördül a kárpit, lesz-é okom panaszolkodni, hogy actióm rövid volt? – Magam választottam-é azt? Ne sírjon Nagysád! – meg találnám hallani könnyeinek hullását, s én is sírnék. Csak egy kívánságom van hátra magamra nézve; – csendesen kívánnék meghalni. Ne tagadja meg tőlem ezt az egy jótételt Nagysád, melyet különben megszűnés nélkül kérek, s várok is az Egektől. Nem átkozná-é Nagysád azt a Fejedelmet, aki egy szegényember kis vagyonját a maga fél óráig tartó kedvének kegyetlenül áldozná fel? Ha Nagysád magát epesztő bánatjának ereszti továbbat is, ugyanarra az állapotra jut, amelyben én vagyok. Majd ha általszunnyadok a halál mezejére, az a gondolat, hogy Nagysád még él a Világnak, kedves altatódalom lesz. Én öntöttem mérget a Nagysád italába. Tolvaj vagyok, – mert egy tiszteletet érdemlő Öregnek, akinek oly sokkal tartoztam, legbecsesebb kincsét rablottam el; nyugodalmát reménységgel teljes leányának. Az Istenért kérem Nagysádat, csinálja azt, hogy utolsó lehelletem a Világot, amelyben Nagyságodat találtam, még áldja. Csendesedjen Nagysád, hagyja félben bánatját, különben megátkozom azt az órát, amelyben Nagyságodat legelőször láttam; megátkozom magamat. Mennyit vesztene a Világ a Nagysád halálával. Nagysád jöltévő: – én is a' voltam. Nézzen engemet annak egy darabig Nagysád. Igyekezzen rajta, hogy engemet meghaladjon. Egy virágos mező terjed el Nagyságod előtt. Szedje le azokat a virágokat, amelyek magokat elejébe tolják. Mindég kedvesebbeknek fognak azok tetszeni, s idővel meglátja Nagysád, hogy az életnek még sok esméretlen gyönyörűsége van. – Bukjon térdre Nagysád, s adjon hálát írigységet érdemlő állapotjáért. Nagysád még sok örömeivel élhet az életnek; – az én útam a temetőre vezet; az enyímen kóro terem. Egynehányszor mondta azt nékem Nagysád, hogy engem szeret – hogy enyím, egészen enyím. Nem vagyok-é hát én azzal szabad, hogy a tulajdonomat boldoggá tegyem? vádolhatni-é engem ezért kegyetlenséggel? Nem, édes Therézem, amint az igaz, hogy Manczi után Nagysád az, akit leginkább tisztetek, leginkább szeretek: igaz az, hogy a Nagysád boldogságáért való kívánságim nem esmérnek határt. S mivel jutalmazza meg nékem Nagysád ezt a szíves kívánságomat? – sírással? epedéssel? elhalással? Én szebb jutalmat érdemlek, s Nagysád nékem nem adhat szebbet, mintha magát visszaadja a Világnak, mely a Nagysád életét oly sok okokon kívánhatja. Higgye el

nékem Nagysád, hogy indulatimnak zabolátlan futamodásokban is sokat küszködtem én ezekkel az okokkal; s most, minekutána nem engedvén nékik, enyészetemhez közelgetek, sokszor pirítom, vádolom érte magamat. Keserűvé teszi nékem a halál édességét, – homályossá a kedvesen eltöltött életre vetett tekintetet. Érzem, most érzem igazán, hogy nem elég azt kényünkre elaludni, – kényünkre elvesztegetni. Sok az, amivel a Világnak, az emberiségnek tartozunk, – s ezeknek a tartozásoknak, kötelességeknek elmulasztása, láttatlan következéseket von századokra maga után. Egyike ezeknek a kötelességeknek az, hogy Atyákká s Anyákká legyünk. Az elepedésre hajlott szerelmesekben egész generatio hal ki, – egész generatio Theréz! – olyan gyermekek, akik áldották volna emlékezetünket, akik sírunkra virágot hintettek volna. Az ilyen vigasztalhatatlanok a következő Haza polgárit ölik meg. – Érezze Nagyságod ezt az irtóztató igazságot egészen, borzadjon el az elől a veszedelmes mélység elől, melynek párkányján áll, s úgy lesz elkészülve, amint óhajtom. Báró R... szereti Nagysádat. Az ő szíve Nagyságodat boldoggá fogja tehetni. Maga vallotta meg azt Nagysád, hogyha választani kellene valakit, ő lenne a Választott. E'szerint Theréz két-három hónappal, mely a Nagysád bánatját nem ok nélkül valónak declárálja, – s én Nagyságodra nézve halva leszek. A Nagysád egészsége el van roncsolva, de még nem kapott halálos sebet. Theréz! az Atyád, aki a sírhoz közelget, részemen van. Theréz! halld meg, mit mondok, – halld meg utolsó kívánságát szédelgő életemnek. – Az Atyád nyugodalma, az én nyugodalmam, s a szegény báró R... boldogsága egyedül a te elszánásodtól függ. Tedd őtet boldoggá jobbodnak birtoka által, s így osztán egy kedvet talált öreg, egy boldoggá tett érdemes férj; egy megmentett háznép áldása légyen az a gyámol, amelyre támaszkodom, mikor boldogabb életre megyek által.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Bécs, Júliusnak 8dikán

Hólnap indulok; de nem a paradicsomi Itália felé, hanem arra a kősziklás kis határra, melynek lakosai a legboldogabb életet élik. Azt tudakozod, minek? – hogy borzasztó emlékezéssel jár hassak azoknak sírhalmain, akik szabadságokért örömmel öntötték ki véreket, s meg akarván menteni Hazájokat, nem gondoltak a bilincsekkel. –

Hátha az éles levegő, s alkalmatlan útjai még megölnek? Légyen! ha Hazámon kívül kell meghalnom, ez az a föld maga, melynek gyomrába örömmel szállok le.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Neustadt, Júliusn. 11dikén

Báró R... Tornára indult. Az őtöle való elszakadás nagyon elgyengített. Nálam itta meg a reggeli kávé. Lovaink készen vártak. Meg akartuk fojtani könnyeinket, de egyikünk sírása a másikáét felfakasztgatja. A ház előtt némán öleltük meg egymást, s ki-ki kocsija felé szaladt. Ő az utcán le, én felfelé indultam. Az ő szívében kedves remény kezdett hajnallani; az enyímben setét éjfél volt.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Straubingen, August. 13dikán

Az én könnyeim kiszáradtak, de olyan szívszorulás, olyan aggodalom szállott helyébe, mely a sírásra fakadt bánatnál keservesebb. – Isten tudja még, mi lesz belőlem – egyszer csakugyan végének kell lenni, s az a legenyhíőbb vígasztalás.

Bezzeg megint volt egy csendes éjtszakám! Még csupa tűz a homlokom! elijedek magamtól! Halld csak álmomat. Azt álmodtam, hogy Tornán vagyok a kerti-szobában. Theréz a menyegzői oltárnál várta kezemet és szívemet. A körülöttem állók nyughatatlankodva suttoztak késedelmeskedésemén. Mancsi szépségének teljességében állott előttem s tartóztatott. Én elmerülve andalodtam el kedvemre töltött boldog óráim szemléletésiben. Valami sírás, jajgatás vert ki végre andalodásomból. Felvettem szememet, s láttam, hogy Theréz sírva tépte szép hajaiból apró virágjait. Elborzadtam sírásától, s sírva vettem magamat karjai közé. – Jer Theréz! mondám, vedd el ezt a kezét, s bocsásson áldást s boldog napokat rád az Isten. Az eskető pap az oltárhoz lépett, s elkezdtea ceremóniát. Öszvetett kézzel emelkedtek fel mindnyájan az ég felé. Valami sírás támadt hirtelen oda ki, s jobban-jobban hallatszott. A pap félbenszakasztotta

az esketést. A nézők kiszaladtak, s Mancsi tolakodva jött bé az ajtón, – sápadtan, tépett hajjal, fekete gyászöltözetben jött bé, s kikapta a Theréz kezét jobbomból. Állj félre – mondá – állj félre; Szentpétery megholt, s ő az enyím. Az öreg gróf előszaladt, általölelte Therézt, aki úgy reszketett, mint a kis bárány a hidegen. Mancsi ellankadva ájult el. Kivitték. Én felköltem, mintha az Isten sententiázott volna meg. Az elcsüggedés úgy leskelődött utánam, mint az úton járó gyilkos. Theréz megint feleszmélkedett, rajtam tartózkodott, s fennszóval sírt. Végezze el az Úr, mondám a magán kívül lévő papnak. Theréz néki eresztette magát a szerelem édes érdeklésének, de nékem azok olyanok voltak, mint a mardosó ír a véres sebben. Új lárma vert fel ölelésünkből. Felé szaladtam. – Mindjárt meghal, – mindjárt meghal! – kiálta egy szózat! Én lerogytam, de megint felvancorogtam, s abba a szobába mentem, amelybe Mancsit vitték. Az én hálószobám volt az. Isten! halva találtam őtet. – Irtóztató volt szájrándítása. – Utolsó szava: Bácsmegyey! volt, monda könnyezve s mélyen sohajtva egy fiatal leány. Kegyetlen, mondám, miért mondod te ezt? – Meghidegedett Mancimra vettem magamat. – Még most is szép volt ő. – Lassan szivárgottak könnyeim, – mindenikében az ő képe festődött, s elrepült boldogságom emlékezete, s így sírtam jobban-jobban, míg sokára felébredtem.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Schaffhausen, August. 21dikén

Isten! oda vagyok! – Egy stafétát kaptam, hogy a bátyám veszedelmesen beteg. – Ó Marosy! miért esküdt öszve ellenem minden nyomorúság? nem elég lett volna-é a Mancsi elhagyása megérlelésemre? – Éjjel-nappal repülök hozzá, s – bár nála találhatnálak tégedet és Klárit.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Ipolyság, Septemb. 2dikán

Tehát haszontalan hízelkedtem magamnak azzal, hogy tégedet itt talállak? Pedig e' volt volna a legkedvesebb jutalma fáradságos visszajövetelem-

nek. Ó Marosy! hátha sohasem látlak többé – úgy tetszik, hogy előre érzem azt.

Olyan tikkadtan, olyan elgyengülve érkeztem ide, hogy Endrédybe kellett kapaszkodnom, mikor a bátyámhoz béléptem. Ő szegény szintűgy ijedt el rajtam, mint én az ő elfogyott sápadt képén. Nem lehet kibeszélni, micsoda elgyengüléssel fogadott. Lassanként gyűltek meg könnyei, megfogta kezemet, s minden, amit mondhatott ez a két sokat jelentő szó volt: Szegény Őcsém! Én elfakadtam sírva, s látván, hogy ez az elhevülés néki ártalmára lehet, oly szín alatt, hogy igen gyenge s álmos vagyok, csakhamar magában hagytam.

Harmadnap ólta megint rosszabbúl van, s én attól tartok, hogy hirtelen gutaütés járúl hozzá. Amit emberi segedelemtől kívánni lehet, azt mind én, mind a doctor elkövetjük, tudod: de félek mégis, hogy utána gyászt hordok.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Ipolyság, Sept. 5dikén

Megvan! – értesz édesem, s ne kívánd, hogy azt elmondjam! – Ah, a legérdemesebb, legjobb – ő micsoda erőtlen expressio annak a kifejezésére, amit ő érdemel – a testvére az atyámnak már nem él. Ma sokkal jobban látszott lenni, felkölt, s fel s alá járt szobájában, – s én nem tartván semmitől, a szobámba jövök, s néked kezdek írni, hát egyszerre sikóltást hallok, felugrom, hozzá szaladok, s Isten! – a legerősebb guta egyszerre ütötte meg, s abban a szempillantásban oda lett. – Én már halva találtam, minden igyekezetünk haszontalan volt. Kéntelen voltam érezni, hogy jobb kezéből, melyet én tartottam, miképpen húlt ki az élet melege. Ájúlva dültem el, s magamon kívül voltam, mikor a szobámba vittek.

Csókold az én kedves Klárimat. Maradj mellette, én mindent jó rendbe szedek. Az egész város sír. Ha engemet a keseregés veszen elő, az embe-reimre tekintek, s mikor látom, mint sírnak magokban, egészen megkönynyebbülök. Ne keseregjete halálán – legalább igyekezzetek rajta, hogy enyhülést vehesetek. Ne háborítsuk fel csendes nyugodalmát meghólt szentünknek indulatos sírásunkkal!

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ*Ipolyság, Sept. 9dikén*

Már a földben van, édesem! – s én egészen meg vagyok könnyebbedve! Keserves vólt temetése. A gyermekek legelől mentek, a pap pedig nyomban utánok. A pap után a halotti szekér, én és Endrédy, s úgy osztán a sok parasztok feleségestül. Az éjtszaka világos vólt. Teljesen fénylett le a hold a tiszta égről. Én mély bánatban vóltam mindaddig, míg az égő fákyákat a sír körül meg nem láttam, s az ott állók suttogása magamhoz nem hozott. Mikor így a templom kerítésén béléptünk, körültem egyszerre elcsendesedett minden, s az egész természet, mintha várt vólna valamit, elhallgatott, s a halotti harang megkondúlt, – s minden imádkozni kezdett, s a körülöttem állók feljajdulása, s szánakozó sohajtások a legcifrább halotti orációknál igazabb dícséretjeivé lettek a szegény bátyámnak, – s nyólc éltes városi lakos a többi közül kiállott, s a koporsót a szekérről leemelte – egészen elfagyott szívem, s egy közel álló sírkőre kellett leülnöm. De amikor a szekérről a sírhoz vitték, a kötelet rávetették, koporsója szemem elől lassan-lassan eltűnt, s az eddig elfojtott bánat egyszerre jajgatássá fakadt, s az én szívem is ellágyúlt, s könnyeim csorgani kezdetek. Felköltem, áldást könyörögtem sírjára ennek a kegyesnek, s tovább botorkáztam. A Városi Tanács mind körül állotta kocsimat. Amint közel vóltam hozzá, ketteje az öregebbeknek felém jött, s ezt mondta: Az Isten tartsa meg már most mindnyájunknak öröme az Urat, ezt kívánjuk szívesen. – Az Isten tartsa meg! – monda az egész sereg. Szívem megtölt. Megszorítottam a kezét ennek a jó öregnek, felültem, s a legkeserveőbb aggodás alatt mentem hazafelé.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ*Ipolyság, Sept. 12dikén*

Ha most enyím lett vólna Mancsi, együtt szenyvedte vólna velem a fájdalmat, s én csak félig érzettem vólna terhét. Ha a kertben sétálok fel s alá, vagy ha a közel fekvő erdőben a bátyám emlékezete rám rohan, s annyira elnyom, hogy ki kell pihennem magam; – ha szobáimon végig megyek, s ablakomról az alattam fekvő mezőket látom, s elgondolom, hogy ez most enyím, vagy ha a városon keresztül megyek, s a lakosok szíves bátorság-

gal süveget vesznek, s a kicsinyeket hozzám küldik, s vélek kezét csókol-
tatnak, – e' jut mindég eszembe: bezzeg ha karjaid közt vólna most Mancil!
– Eltévedek ebben a haszontalan kívánságban. Ezer kedves tekintetek
csalogatják beteg képzelődésemet, elalszom, s ha felébredek álmaimból,
újjobban érzem boldogtalanságomat, s befogom szememet, hogy azt a
sok szépet, ami mindenfelől körülvész, ne láthassam.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Ipolyság, Sept. 17dikén

Nékem úgy tetszik Barátom, hogy nemsokára általesem szenyvedésimen.
Itt a hideg ősz; s ha a fáról egy harasztot látok leesni, úgy tetszik, mintha
az életnek egy erejét veszteném el, – s nem mondhatom ki, milyen kedves
nékem ez a vélekedés. Be új, meglepő gondolat ez: a szélen állok. – Ha a
tavasz megint itt lesz, s a földre virágot s új életet önt, csendes álmot al-
szom a sírban. Akkor édes Marosym, akkor közelíts a boldoggá lett tete-
mihez, s jusson eszedbe, hogy én elkeseredésedet előre érzettem, s egy
kedves tavaszi szellőcske fújja el könnycseppedet, hogy azt Klári meg ne
lássa, ha hozzá visszamégy, s karjai közé dűlsz. Te nemsokára atya
lészesz. – Ha fiú lesz az, Marosy, akit néked a te Klárid szűl, nevemet add
néki. Hadd hordja azt, de ne keresztemet. Ha elnézem, mennyit kellett
szenyvednem, míg idejutottam, azt kell mondanom, nehéz az út a halálig.
Bár többször vólnának az emberek haldoklók körül, úgy nem lennének
olyan érzéketlenek, olyan kemény szívűk. Így magokat csalják meg, levet-
kezik az emberi szelídséget, hogy azt az egy-két esztendő, amelyre még
számot tartanak, kényes bővségben tölthessék el; s akkor látják, mikor a
sírhoz jutnak, hogy szegények. Nincs semmijek, amit elvihessenek ma-
gokkal, – nincs meleg szívek.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Ipolyság, Sept. 19dikén

Endrédy azt tanácsolja, hogy menjek hozzátok. Itt minden halotti gondolatokkal tölt meg. A doctor is nagyon javallja ezt a szándékot; s már rávettek, hogy szavokat fogadom.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Esztergom, Octob. 5dikén

Engemet semmi sem keserít el inkább, mint a pápista temetés. Mikor az *Osculaminit* kezdik el, s a koporsó körül a tömjén úgy emelkedik, mint valami felhő, egyszerre fogódik el a szív, s egészen érzi azt a bánatot, amely a halotti felekezeten fekszik. Ma a kávéházból néztem egy tanuló temetését. Egynehány tiszt abban hagyta a biliárdot, kitekintett, de csakhamar megint hozzáfogott a játékhoz, s nevette a processiót. Semmit sem utálok jobban, mint mikor valaki az isteni tisztelet ceremóniái felett satyrizál. Nem akartam hallgatni ezt a haszontalan hánytatást, s éppen kifelé indultam, midőn egy fiatalember magánosan ülve, könnyeit törölgetve, szemembe tűnt. Megindultam látásán. Nem mentem el, s alkalmatosságot kerestem a véle való beszélgetésre. Úgy látszik, hogy szegény és szenyved. Ebédre hívtam, s megígérkezett. Reményilem, hogy tudósíthatlak állapotjáról.

Jászai, ez a neve az ifjúnak, elbeszélte minden titkát. Ő szeret, mégpedig – szerencsétlenül. Egy lányt szeret, akit atyja klostomba zárt. De megérdemli-e az úr kedvese, kérdém, ezeket a könnyeket? Nem szóllott rá semmit, hanem egy levelet vont ki mellyéről, melyet a sokszori elázás miatt már alig lehet olvasni. Idezárom azt, mert leírtam. Be boldog volnék, ha segíthetnék rajta!

ERZSUS JÁSZAIHOZ

Ez a levél édes Lajosom! legutolsó levelem hozzád. Egynehány nap alatt meg kell tennem azt az esküvést, amely téled végképpen elszakaszt. Édesem, mi egymást olyan híven, olyan tisztán szerettük, s mégis ímé el

van tépve az a kötél, amellyel bennünket a szerelem öszvekött, – s ön-
nön azon kéz által van eltépve, amely belénk nyomta azt az érzést, mely
most oly nyomorúttakká teszen. – Isten! irgalmas Isten! engedj meg zúgo-
lódásomnak; a természet, a viaskodó, magával nem bíró természet szava
tolta azt ki. Nemsokára néked lészek szentelve, akkor megszűnés nélkül
fogok könyörgeni bocsánatért, néked fogom áldozni magam, hogy méltó-
nak tartsál bévenni abba az országba, ahol az üldözött, elszagattott sze-
relem nem jajgat. Ott édes Jászaim, ott várlak én majd tégedet, koszorút
fűzők néked el nem hervadható virágokból, s felékesítlek véle, majd ha
bėjősz az élet kapuján, tégedet szelíd szenyvedőt, aki a halált, a megsza-
badítóját, oly békével várta, s terhét csendes nyögéssel viselte. Szenyvedj
békével édes Jászaim! Jöjj gyakran templomunkba, szent ariákat éneklek
majd, s örvendezve éneklek, hogy majd vége lesz szenyvedéseinknek. Az
a vigasztalás, amely engem enyhít, a te szivedbe hat által. Mindjárt elfogy
a papirosom. Mit mondjak néked, szívem egészen – ah haszontalan mes-
terkedem. – Ha elfelejtheted Erzsusodat, felejtsd el. Az Istennek szentelt
lyányka nem tiéd többet. – De nem vólt-é a mi szeretetünk mindég szent?
mindég tiszta? Csináld azt, amit a vallás, és az okosság hágy. – Te enyím
– örökké enyím vagy. Tekints az égbe, ott – ott meglátjuk, megöleljük
egymást.

BÁCSMEGYEY MAROSYHOZ

Esztergom, Octobr. 6dikán

Minden tagom reszketett, mikor Jászai bélépett hozzám. Nem hagytam
néki nyugtot, valamíg az Erzsus vezetéknevét meg nem mondotta, s min-
dent elimbe nem adott. Azt vetette hozzá, hogyha jobb fizetése vólna, tud-
ja bizonyosan, hogy szüléitől megnyerhetné; de most mint cancellista, rá
számot nem tarthat. Egyszerre fejtette ki ekkor magát előttem az a
planum, mely eddig homályosan forgott előttem. Béfogták lovaimat; én
Jászait a kávéházba küldöttem, hogy akármeddig múlatok, ott várjon bé,
én pedig az Erzsus szülüéhez mentem. Az apját a bóltban találtam, s mint-
hogy Jászaitól megértettem, hogy ő fősvény ember, azon áron fizettem
mindent, pedig sokat vásárlottam, amint tartotta; s ekkor alkalmatosságot
kerestem az erszényemet, mely teli vólt, szemébe önteni. A teli erszény
meglágyította szívét, s tiszteletet támasztott benne erántam. Hosszú vólna
előbeszéli, miként jutottam oda, ahová igyekeztem; elég az, hogy

Erzsusnak engedelmet adott arra, hogy bizonyos kötések alatt Jászaihoz menjen. Nem hagytam félben a dolgot; felvettem ötöt kocsimra, s a klastrom felé vettük az útát. Az apácák nem tudták, mit ítéljenek váratlan megjelenésünkről, de én azalatt, míg a klastromhoz jutottunk, megtanítottam az Erzsus atyját, magát miként viselje. Előhívtuk Erzsust. Rosszúl van; felelének az apácák. Jöjjön elő, mondtam, ha haldoklik is; mert vettem észre, mit akarnak; ha pedig elő nem jó, az érsekhez megyek mindjárt, hogy küldjön orvost, s nézesse meg. – Kevés idő múlva előjött Erzsus. Ó igazán rosszúl vólt; de nem olyan nagyon, amint mondták. Eljédt, mikor meglátott, mert azt gondolta, hogy az atyja új kérőt hoz hozzá. Én azt vettem észre, s megszólítottam. Ne féljen, mondtam, édes Erzsusom; a Jászai barátja nem akarja szerencsétlenségét. Én kinyertem Atyja Urától, hogyha magának tetszik, itthaghatja a klastromot. Éljen az alkalmatossággal, s bízza az isteni gondviselésre magát. Mennyei ártatlan öröm mosolygott bágyadt tekintetéből, s egy székre dült el gyengesége miatt. Azalatt, míg felélesztgettük, bélépett a Fejedelem Asszony. Eleibe terjesztettem az Erzsi atyja akaratját, s visszakívántam Erzsit. Az, amit gondoltam bételjesedett. Ezer akadályokat hordott elő kívánságom hátráltatására. Megbosszankodtam, s egyenesen az érsekhez mentem. Szerencsém vala mindjárt bébocsáttatni. Kegyesen hallgatta ki kívánságomat. Szelíd tekintetei egészen felbátorítottak. Okát kívánta tudni, miért vettem a dolgot olyan nagyon szívemre? Megvallottam azt. Ellágyúlva szorította meg kezemet. Az ilyen nemes cselekedet jutalmat érdemel; monda a legkegyesebb hanggal. Előhívatom szüléit mindjárt, s arra veszem őket, hogy a leányt illendőképpen kikészítsék. Én tudtára adtam, hogy az atyja a külső szobában van. Parancsolt, hogy az anyját is hívják elő; s ha itt lesz, mindkettőjüket bocsássák bé. Nemsokára bėjött az inas, s bėjelentette mindkettőjüket. Ó, be sokszor kívántam nyakába rohanni, midőn ezeknek mennyei szelídséggel terjesztette elikbe az atyák kötelességeit. Az öregek mindketten sírtak. Nagy summát ajánlottak lányoknak eddig szenyvedett megbántásokért: de az érsek gondolatlan ígéreteket nem vette el, hanem csak azt kívánta, hogy a lányokat illendően kikészítsék, és addig míg Jászainak szolgálatot adhat, mindkettőjüknek eltartások felől gondoskodjanak. Térdre akartak bukni előtte; de nem engedte. Alig tudtam egyhelyben állani. – Megengedjen az Úr, hogy ennek a párnak boldogításában az Úrral osztozom, monda. Csengetett. A Secretárius azzal a jelentéssel jött bé, hogy a Fejedelem Asszonynak tudtára van adva, hogy Erzsit haza eressze. Menjen, monda ez a tisztelt Úr, hozza el Erzsit, a rendelések meg vannak téve, s az én áldásom késérje az Urat! – Forró könnyem kezére cseppent. Érzette ő becsét ennek a cseppnek; s elváltunk. Erzsi meg nem tudta magyarázni szüléinek bélépését. Szép contrast vólt azt nézni,

hogy az ártatlanságnak belső érzésétől bátoríttatván karjait miként terjesztette szülei eránt; – ezek pedig lelkiismeretek vádja alatt előtte úgy állottak, mint egy Szent előtt, s lányoknak csókjait meg nem érdemlett kegyelem gyanánt nézték. Felém is közelgetett Erzsi, de én elejét vettem köszöngetésének, s siettettem az elmenést.

Azonban Jászait titkon az Erzsi szüléihez hívtam. Ezek nem tudták, mit csináljanak, s az ablakba vonták magokat. Erzsi egy szegletben sírt. Én egy asztalkára támaszkodtam. Jászai bélép, meglátja Erzsit, s míg észrevettem, lábaimhoz vetette magát. Fizesse meg az Isten! kiálta, s nem szólhatott többet. Fel akarom emelni, s Erzsi ölembe dül. Az Isten fizesse meg ezerszer! monda sírva, sokszor egymás után. – Nem írhatok tovább. Szentebb ez a scena, ez az érzés, mintsem, hogy kimondhassa az ember. Kiszöktem tőlök, s egyenesen az érsekhez mentem engedelemért, hogy még akkor nap lakóházokban megeskettethessenek. Szerencsém volt ezt is megnyerni tőle, s én voltam az, aki őket a pap elibe vezettem. De mihelyt az esketésnek vége volt, mindjárt elszöktem megint, mert hólnap virradatkor indulok. Hogy hirtelen eljöveteletem balra ne magyarázzák, egy kártyára ezt írtam: Engedjete meg sietésemnek. Nékem menni kell. A mai nap kifogyhatatlan forrása légyen örömtőknek. Éljetek szerencsésen. Ehhez egy kis lakadalmi ajándékot tettem, s nem mondhatom ki, milyen örömöm volt rajta. Álmos vagyok, de nem úgy mint egyébkor; ma bizonyosan jól alszom, mert már régen nem kóstitam a könnyű álm édességét. Ó édesem, be széppé teheti az ember az életét, ha tehetségét nyomorúlt társainak enyhítésekre terjeszti! – Aludj csendesen Klárid karjai közt, – én egy szép cselekedet érzésében alszom el.

ENDRÉDY MAROSYHOZ

Buda, Octobr. 8dikán

Oda minden reménységünk! Egy váratlan történet egészen felforgatta azt. A mi szegény Bácsmegyeynk tegnapi szép cselekedetén annyira örült, olyan víg volt, hogy én tökéletes helyreállást reménylettem, s ímé a legszerencsétlenebb vége lett. Tegnap mintegy tíz óra tájban Dorogra értünk, s új lovakat hagytunk fogatni. A postalovak kinn voltak, s kéntelenek valánk leszállani, míg a mezőről megérkeznek. Bácsmegyey ezt a várakozást nehezen szenyvedte, s víg kedve egészen elváltozott. Semmi sem tudta helyrehozni előbbeni kedvét, s békételenkedve járt fel s alá a szobá-

ban. Csak a postamester két gyermekei neveltették meg néha ártatlan együgyűségekkel. A kisebbiknek gyermeki ostobaságán nevtünk éppen, midőn a ház előtt, egy posta lovas kocsi állott meg: Én az ablakhoz szaladtam, s – elgondolhatod-é, mint ijedtem el, midőn a kocsiból Szentpéteryt feleségestül láttam kiszállani. Nem tudtam, mit csináljak. Bácsmegyey azt tudakozta tőlem, ha nem esmérem-é, ki jött? s abban a pillantásban lépett bé Szentpéteryné férjestül. Hirtelen öröm, megütközés, s ijedség szállott egyszerre képeinkre. Mancsi elijedt, s vissza akart térni; a mi szegény barátunk pedig meg nem mozdulva ült székén. Annyira ki vólt forgatva sarkából, hogy fel nem tudott kelni. Utóljára a Szentpétery könnyei által ellágyúlt, s ő is sírt. Jer, édes Mancim! monda Szentpétery, köszönd Bácsmegyeynek az én boldogságomat, – én nem köszönhetem. Köszönd néki, ő engemet alacsonyságomból fényességre hozott; – nála nélkül nem vólnál enyím! – Bácsmegyey értette ennek erejét. Kémélj meg, ah! kémélj meg, monda; – eleget szenyvedtem, engedj csendesesen meghalni. – Szentpétery elijedt hangjától, rátekintett, s látta a nagy változást; nem az ép ifjat többé, hanem a bánat s epedés áldozatját látta benne; kiszáradva, elfogyva egészen. – Elborzadt látásától. Az Istenért! Bácsmegyey, kiálta elijedve, mi bajod? Bácsmegyey ledült, s nem vette észre, hogy véle általellenben, ugyanabban a gondolkodó situációban ül Mancsi is. Nem felele semmit. Lelke nem bírta nehéz terhe súlyát. Mancsi sírni kezdett. Az ő sírása magához hozta Bácsmegyeyt. Széjjelnézett, s amint közel látta, elfelejtette magát, felé szaladt, s általölelte. A szerelem erőt adott néki. Mancsi! monda, te sírsz? miattam sírsz? – Ó Mancsi, véremmel érdemlettem én azt! Köszönöm, hogy sírsz! hadd öleljelek, hadd csókoljalak meg, hadd szorítsalak erre az éretted dobogó szívre! – Mancsi, mármost nem az a mindenen elsikló leány, (mert hevét a házassági élet gondjai nagy mértékben elöltötták) – nyugtan feküdt karjai közt, míg végre a megvetett szerelem emlékezete ájulásba ejtette. Szentpétery magán kívül vólt. Homályos sejdítését, hogy Bácsmegyey a feleségével szerelemben vólt, most világosságra látta lépni. Nem állhatott tovább; kéntelen vólt az ablakhoz támaszkodni; szegény felesége elsápadva dült el a Bácsmegyey karjai közt, mintha a halálhoz közelgetett vólna. – Ő érzette hideg reszketését, s sikóltott. Szentpétery nem vólt a szobában. Bácsmegyey térdre bukott előtte, s úgy tartotta néki a szagló vizet. Sokára magához tért. A Bácsmegyey szeme örömmel tólt meg, – de mikor a Mancsiéből könnyeket látott folyni, kedve a legkeservesebb bánattá változott. Mancsi! te sírsz? kérdés a leghevesebb szerelem tekintetével s hangjával, – sírsz? Tehát már ebben az életben el vagy tőlem rabolva; de Mancsi, még egy, még egy más élet jő, – s egy felébredés nékem visszaád! – Sándor, a Mancsi idősebb fia, aki egyszerre vesztette el minden kedvét,

felállott a szék lábára, s kis kezével törölgette anyja könnyeit. Ez a gyermeki szeretet egészen leverte Bácsmegyeyt. – Érzette nyomorúsága nagy voltát. Isten! Így kiálta fel, milyen nyomorúlt vagyok én! s új özön szakadt szemeiből. A Mancsi ölébe hajtotta le fejét, s fúldokolva sírt. A kocsis elkészült, s megfújta a kürtöt. Bácsmegyey! mondtam, ideje, hogy menjünk. Merően nézett szemembe. Még csorgottak könnyei. Mancsi keszkenőjébe rejtette ábrázatját. Ki akarta azt venni kezéből, de én rátekintettem, s abban hagyta. Belém fogózott, mert lábai nem bírták. – Szentpétery! monda elfojtódva, Szentpétery! tedd boldoggá Mancsit; attól függ életem. – Mancsi meghallotta azt, s feleszmélkedett, mint valami mély álomból. Bácsmegyey megint felé akart menni, de én erősen tartottam, s kértem, hogy kémélje meg magát, s menjünk. – Jól mondod, felele, édes Endrédym, menjünk. – Feléjek fordult, s amint kisírt szemeket meglátta, az égre nézett fel. Úgy tetszett, mintha valamit akart volna mondani, de nem szólhatott. Én intettem néki, hogy menjünk. Mégegyszer tekintett rájok, s egy olyan expresszióval, amelyet ki nem mondhatok, vett tőlök búcsút. Ezzel befogta szemét, hogy semmit se láthasson, s kijött a szobából. – Én kibeszélhetetlen félelemben voltam, s nem is ok nélkül. Az úton nem szólt semmit, noha egynehányszor szóltam hozzá; s ábrázatja csupa tűz volt. Későn értünk bé Budára, hol nem a maga házához, hanem a vízi városon a Koronánál szállottunk meg. Maga akarta ezt. – Mindjárt küldöttem a doctor után. Nem késett ugyan az, de Bácsmegyeyt már a leghevesebb phantásiákban találta. Irtózom mondani, édes Marosym! – annyira jutott, hogy kéntelenek voltunk megkötni. A doctor újabbi vérhányástól tartott. – Tekintsünk félre, édesem! aki ezt nézheti, nem ember.

Most könnyebben érzi magát. Mihelyt magához jött, kért, hogy az egész dolgot néked adjam tudtadra. Kér általam, – egy megdicsőült hangjával mondta ezt, – hogy miatta ne bánkódj, az ő kínjai majd elmúlnak. Erről magam is bizonyossá tészlek. – Útnak ne indulj miatta, mert ha meglát, oda lesz. – Én minden nap tudósítlak, mint van.

ENDRÉDY MAROSYHOZ

Buda, Octob. 10dikén

Ma éjjel aludt, de keveset, és nagy hánykodással. Reggel igen csendesen volt. Szíve még beteg korában is olyan érzékeny, mint egyébkor. Lehozatta a várból a te képedet, és a feleségedét, s az ágya elibe tétette. – Írd

meg nékik, monda nékem, hogy most meg nem köszönhetem szereteteket; de lesz olyan idő, amelyben megköszönöm.

2. órákor délután

Rendbe hozta mindenét; egyéb aránt pedig resignálva van egészen, s csendesen várja a meggyógyulást, vagy halált.

Octob. 11dikén 2. órákor reggel

Ma sokkal rosszabbúl van. Nem szólhat, de szemei mindég teli vannak könnyel.

4. órákor

Megvan minden, édes Marosym! A mi kedves Bácsmegyeynk már nem él. A legirtóztatóbb phantásiából tért magához. Egészen elerőtelenedve, de vígan várta a halált. Azt tudakozta, minek harangoznak? Valaki haldoklik! felele egy boldogtalan cseléd. Isten! kiálta, hát nékem mikor fognak? Édes Endrédym, monda, köszönts ezerszer Mancit, az én Kedves Húgomat, – az urát, – az Isten áldása légyen rajtok – mindnyájatokon! – és az enyím! – s a halál álma csendesen vitte által az örökkévalóság éjjelébe.